BISERICA

ORTHODOXĂ ROMÂNĂ

Revistă Periodică Eclesiastică.

ANUL AL XIII-lea, No. 9.

DECEMBRE.

TABLA MATERIILOR.

BUCUREȘTI.

Tipografia Cărților Bisericescĭ

34. Str. Principatele-Unite, 34.

1889.

DESPRE SENTIMENTUL RELIGIOS
IN RAPORT CU CEL SOCIAL ȘI NAȚIONAL.

In acésta scriere vom trata pre om și natura sa, esistența sentimentului religios în el, apoi legătura acestuĭ sentiment în atingere cu sentimentul social și patriotic, espunênd și consecințele resultate. In urma vom vorbi despre dogmele religiunei creștine, necesitatea lor, și in fine cultura intelectuală și morală a persónelor menite de a nutri, propaga și susține aceste dogme ale Creștinismului în societațile seculului actual. Credem că acest cest uni ne voi înteresa pre toți, pentru că sunt astă-ḑi la ordinea ḑilei. Noĭ le vom trata tóte aceste dogme și principiele Creștinismului în raport cu știința omenésca.

Omul, reflectând singur asupra sa, constata ca esistă iar acésta'ĭ probéză realitatea subiectivă a cugetarei sale, ast-fel abroga Scepticismul ca nefondat, și prin urmare admite esistența sa reala, și din acest moment admite ferm ca starea sa e de fință sociala, morala, religiósă și ce nu depinde mai mult nici de la civilisațiune, nici de la esperiența. Dupe acésta maĭ constata ca mișcându-se, vine în contact mai apropiat cu natura, din causa constituției materiale și a escitarei facultaților sale intelectuale prin fenomenele exteriόre, de unde sa convinge experimentând, ca prin ghibacia orĭ

abilitatea sa este superior preste tot ce sa află în acéstă lume. Opreşte puterea brutala, sa opune tempestelor naturale, şi adese evita chiar periculele, ce distrug pe tótă cea-lalta creaţiune. Prin ce şi cum opereaza omul acésta, pe când constituţia sa este delicata, natura sa slabă, în raport cu alte creaţiunĭ, şi în fine pondul material ce-l pórta mult inferior altora? Se convinge dar ca în el este o forţa superióra materieĭ, care-l face apt de aseminea acţiunĭ, şi numaĭ prin acésta să maguleşte că predomineazā natura. Acéstă forţa nefiind materia în sine, nu póte sa fie dar nici resultatul unor combinaţiunĭ materiale, căcĭ efectul trebue sa fie cuprins în causa, ca apa în isvor. Prin urmare se refusa de a admite pe om ca simplu animal; cacĭ este absurd. Arunca de la sine dar materialismul demoralisatorĭu şi degradatorĭu nobleţei omeneşti; pentru ca esista în om un suflet, pe care cuţitul hirurguluĭ nu-l póte taia în bucăţi şi nimici, dupre cum nimene n'a oprit orĭ suspendat lumina din natură, nici au putut şterge realitatea adevărului, dreptului şi frumosuluĭ esistent în om. Inţalegem că nu materia ne-a mişcat a scrie asta-ḑĭ aceste linii, şi nicĭ trage ea din acéstă circumstanţa alt profit, de nu acel al incomoditaţeĭ. A trebuit dar sa i se impue materieĭ şi ea sa asculte, pentru a putea să ne ocupam în acest moment. *Sufletul este o substanţa nemuritóre, simplă, libera şi spirituală.* Despre acésta ne convinge pe deplin consonanţa unanimă a tuturor popórĕlor, sentimentul nostru interior, puterea critică, voinţa-libera, şi viaţa morala, prerogative orĭ darurĭ esistente în noi. Tóte aceste sunt argumente suficiente pentru a accepta credinţa spiritualitaţeĭ sufletuluĭ nostru. Acest suflet neputênd sta inert prin chiar natura sa, a cautat şi caută cu nerabdare a-şi esplica, atât obiectele ce-i cad sub sensuri, cât şi causele lor; ĭar dupĕ acea cere, reclamă a şi le pune în acord cu sine însa-şĭ. Aceste reflecsiunĭ şi cugetari aŭ dat naşcere Religiuneĭ subiective, ori naturale.

Din aceste concludem: ca omul este dar o creatură compusa

din două naturi esenţialminte diferite între sine; una materiala. dupre cum atestă şi Sf. Ioan Chrisostom când ḑice: „*Corpul este muritor şi trecĕtor şi aseminea florilor de primăvară; căcĭ, aseminea acelora, să vestejeşte, să stinge şi să desface totalminte*". (Chrisost. in Math. L. 14, Tom. 5, ediţia Paris, pag. 151); ĭar alta spirituala, pe care o descrie St. Ioan Damaschin în acest mod: „*Sufletul este o substanţă vie, necorporală. nevĕḑută de ochiĭ corporalĭ; dupre natura sa este nemuritóre, raţională şi întelectuală, fara formă, întrebuinţând corpul ca organ orĭ instrument şi prin el dând naşcere vieţeĭ, creştereĭ şi simţurilor*. (Expunerea credinţeĭ Orth. Cart. B. cap. 12, pag. 119).

Aduc expres aceste difiniţiunĭ din Sfinţiĭ Parinţı, spre a respunde indirect necredincioşilor. ce ne inculpa că noĭ theologiĭ ignoram natura omenésca! Declame raţionalísmul şi materialismul cât vor voi ca aerovatam, că suntem ilusoriĭ. Compare-se acuma aceste difiniţiunĭ a Sfinţilor Parinţĭ cu cele ale Filosofilor marĭ, vechĭ şi nuoĭ şi se va videa, care sunt maĭ înţelepte şi maĭ conforme cu natura omenéscă, explicându se natura omuluı şi râdicându-se prin aceste difiniţiunı demnitatea luı la fiinţă intelectuală şi religiósă-morala.

Creştinismul nostru respingênd orı-ce eróre omenésca relativa la natura primitiva a omuluı, admite dogmatic— dupĕ ce s'a convins ca nu esista nicĭ o contraḑicere logica şi nicı o degradare morală a fiinţeĭ sale—admite ḑic, ca omul este compus din suflet şi corp. Corpul servind ca instrument sufletuluĭ, ıar acela avênd o ştiuta, nobila şi mareaţa destinaţiune. De aicea, din o parte constitutivà natureĭ luı, din suflet, sa deriva sentimentul esistent în om de a sta în relaţiune nu numaĭ cu lumea ce-l încunjóră, ci maĭ cu sama cu *Causa Totuluĭ;* pentru ca Reli-gia nu este alt ceva decât relaţiunea omuluĭ cu Causa sa, manifestata liber şi voluntar. Nu climatul dar, nicĭ ivirea auroreĭ, nicĭ despotismul, nicĭ frica, nicı în fine nimica pămêntesc n'a dat naştere în lume ideeĭ de D-ḑeu, dupre

cum ḑic ceĭ îngâmfaţĭ în ştiinţa omenéscа! Aceste tóte n'aŭ fost şi nu pot fi de cât motive ce au escitat sentimentul de religiune esistent în om. Dacă omul n'ar fi avut posibilitatea de a sa înalţa la acéstă idee, n'ar fi putut nici odată a o poseda. Dacă acéstă idee—*Religia*,—saŭ raportul cu Dumneḑeŭ, ar fi fost o superstiţie orĭ eróre, ar fi lepadat'o în decurgerea seculilor, ca pe multe alte aberaţiunĭ. Dar nu, se constata tocmaĭ din contra că pe acésta cerinţa a sufletului sĕŭ, *Religiunea*, a cultivat'o tot mai mult, şi s'a mandrit ca el singur — Omul — între tóte creaturele posede inerent natureĭ sale scanteĭa ce-i aprinde focul sacru al *Religiosităţeĭ*, raportul cu D-ḑeu, unica speranţa a nemurireĭ sale! Deci putem ḑice cu siguranţa că cel întaiu sentiment ce s'a desvoltat in omul primar, este cel religios, cu care Creatorul l'a dotat. Acest sentiment a înlocuit mult timp legea positiva: dovada în om moralitatea şi dreptatea cu care erau învestiţi ómenii lumei vechi şi creştinii primarĭ. Priviţi şi acuma la ómenii religioşi, dar nesuperstiţioşi şi ignoranţi, şi veţĭ constata, că pentru dênşii legile positive nu esist ca (impilatóre) opresive şi ameninţetóre, pentru că, conduşi de sentimentul religios, evita ori-ce calcare de lege. Acest sentiment s'a cimentat şi desvoltat inca maĭ mult, când omul a început a'şi esercita prin fapte bun conştiinţa sa, a studia rolul pe care el trebu a-l representa pre acésta scena a lumei şi în fine a se convinge ca este o fiinţa pendenta, o creatura dotata cu prerogative esceptionale. Respectul de reverinţa, recunoştinţa şi adorare a desvoltat şi nutrit puternic sentimentul religios, ce zi ea profund însedit în om, de câte ori încerca şi voia a se pune in contact cu Prototipul seu. Iata ce ḑice despre acésta Sf. Ioan Chrisostom în Cuvêntul 12: „*Un amor puternic împing umanitatea spre a adora şi venera Divinitatea, alergând şi apropiindu-se cu convicţiune de Ea, sacrificând şi încoronând. Precum copiiĭ prin somn adese voind a venera pe parinte orĭ pe mumă, dorind ardent a-ĭ înbrăţoşa întinḑênd mânile spre eĭ, astfel şi ómeniĭ ĭubind cu*

dreptul pre D-ḑeu pentru bine-facerile şi afinitatea cu El, doresc în tot modul a să apropia de El şi a-l conserva". Omul, un numĕr de sentimente le-a desvoltat fórte târḑiŭ, dupĕ ce s'a adunat în societate, căcĭ era creaţ sociabil. Din acéstă causa ómeniĭ au căutat a se aduna în societaţĭ spre a-şĭ uşura pe de-oparte necesităţile, ĭar pe de alta de a afla în comun tipurĭ maĭ conforme spre a-şı esprima latria sa (cultul) cătra Acel ce l-aŭ dotat cu facultatea de a se asocia. Iată ce ḑice şi Plutarh respectiv de sentimentul sociabilităţeĭ omuluĭ: „*Percurgênd veĭ afla cetăţĭ nefortificate, ignorante, neguvernate, nelocuite, fără monedă, neavênd necesitate de ea; neavênd theatre şi gimnasiĭ. Iar politie fără Religiune şi atheă, ne'ntrebuinţând nicĭ rugăciunĭ, nicĭ juraminte, nicĭ oracule, nicĭ sacrificiĭ pentru bine-facerĭ, ne fiindu'ĭ abject viciul, nu esistă şi nicĭ a vĕḑut vre-odată cine-va. Mie mi se pare că maĭ curînd póte fi un edificiŭ fără base, de cât a esista o societate şi a se desvolta, orĭ stabilită a dura, când să suspendă din ea ideia despre D-ḑeu*". (Plutarh. Tom. 10, pag, 626). Cine voeşte, consulte şi pe Cicero în cartea sa : Despre legĭ. 1, 8-24 : „*Ex toto generibus nullum est animal praeter hominem quod habeat notitiam aliquam Dei, ipsisque in hominibus nulla gens est neque tam in mansueta, neque tam fera, quae non, etiam si ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat.*

Aşĭ putea sa citez ḑecimĭ de somitaţĭ ce susţin ca şi noĭ, că sentimentul religios este cel întaiŭ ce s'a desvoltat, şi că şi el a fost unul din motoriĭ puternicĭ de a aduna pre ómenĭ în societaţĭ, orĭ aşı desvolta sentimentul sociabilitaţeĭ

Ḑică anti-religioşiĭ orĭ-ce vor voi, susţina cât le place că omenirea să susţine în societaţĭ şi să guverna prin biciu, fer şi penitenciare, noĭ basîndu-ne pe demnitatea natureĭ omeneştĭ, pe esaminarea psichologica a desvoltareĭ sale, pe existenţa simţuluĭ religios ce singur dă sancţiune actelor sale morale, pe esperienţa exprimată de legislatoriĭ ceĭ maĭ marĭ, susţinem sus şi puternic, că primul sentiment ce

să iveşte în om este cel religios. Prin acésta pe de-o-parte sublimam pe om şi'l facem domnul natureĭ, ıar pe de alta 'l cunóştem maĭ precis de cât antagoniştiı noştri, cariĭ pun în dubiu esistenţa spirituluĭ omenesc. Cu propagarea Creştinismuluı acest sentiment 'şĭ-a ajuns culmea desvoltareĭ sale corecte, aşa în cât lumea creştină nutreşte şi cultiva prin escelinţă şi cu demnitate acest sentiment. Omul prea istoric sa ştie, ca a rîdicat altare pentru sacrificiĭ înainte de a'şĭ edifica theatre, şi chiar temple. Şi apoĭ înainte de apariţiunea regilor, tiranilor, legislatorilor şi literaţilor pe scenă le-aŭ preces Preoţiĭ, Oraculiı, Auguriĭ etc, ce s'aŭ numit mediatorĭ între cer şi pămênt. Ideia că în timpul obscurantismuluĭ predomina Religiunea, ĭar acum prin cultura, Religiunea ş'au trait traiul şi ca ar trebui sa dispara, este o idee falşă şi eronata, concepţiune uşóra şi bolnavă a protivnicilor Creştinismuluĭ. Iata pentru ce: Dacă cu întaıul simţ — vederea — s'a servit omul primar, acum óre ar trebui sa-l aruncam când ne-am civilisat ajutându-ne de el? Daca mintea, de care s'a servit omenirea primara în desvoltarea şi înobilarea sa, numaĭ pentru ca-ĭ primul factor a tuturor ideilor omeneştı eronate şi falşe, s'o lepadam? Tot aşa putem ḑice şi de imaginaţiune şi de libertate. Greşalele unuĭ sentiment orı facultaţĭ se pot îndrepta, cea ce'ı de dorit, ĭar nu-ĭ corect a se tinde la desradacinarea lor, pentru ca's proprietate a omuluĭ. Vedem în istorie ca în timpurile vechı tóta persóna mare politica era învestita şi cu autoritatea sacerdotala. Iar Creştinismul, dispreţuind importanţa falşă, ce lumea antica o atribuea sentimentuluı religios deja corumpt, s'a adoperat a-ĭ cultiva inima şi a face pe om sa sĕ supuna voceĭ conştiinţeĭ nutrite prin Creştinism în cestiunele religióse, nerecunoscênd nimenuı dreptul de a întrebuinţa sentimentul religios ca un instrument de impilare şi ca o proprietate individuala! D-ḑeŭ a dat tuturor acest sentiment şi ceĭ ce sa încércă a-l râpi, a-l desrădacina orı altera sunt ceĭ maı culpabilĭ. Dar ne obiectéza astă-ḑĭ materialiştiĭ şi raţionaliştiı, ḑicênd: ca omul în cât a

fost barbar, ivirea aurorei, succesiunea luminei și a întunericului, impresiunele variate ce percepea din natura, acestea l-a constrîns a accepta ideia de un D-ḑeu și de a întreține o relațiune cu El; îndată însa ce s'aŭ desvoltat și civilisat, Religia a devenit un ce nu numai superfluu societăților, dar încă împedicator progresului omenirei. Prin urmare după dênșii Religiunea, fiind în stagiul de agonie, va mai esista numai până când știința omenésca sa va popularisa, ce s'a emancipat, ca sclavul din lanțurile sclaviei, de sub influința ireligiósa.

De acea în seculul nostru anti-religioșii cred că fac un sacrificiu omenirei, când combat Religiunea creștina și când reușesc a o discredita în public. Frumósa misiune pentru un om de a-și face renume, rușinósa însa pentru un om cu minte sănătósa! Noi fara a fi fanatici și nici pentru a ne îndeplini o datorie de misiune am întreprins aceste rânduri, adresându ne bunului simt al Românilor și trecutului neamului nostru; deplângem însĕ dureros, ca și Eremia pe ruinele Ierusalimului, pe acei dintre compatrioții noștri despre cursa daunătóre ce le-au aruncat aseminea indiviḑi, și în care i-aŭ atras streinii neamului nostru, vrăjmașii ne'npĕcați ai marirei și întarirei Românismului. Aceștia 'și fac fala ca și-au înscris pe stindardul lor de frație stingerea sentimentului religios între Români și abolirea Creștinismului. Spre a combate cu succes acéstă nascocire a unor crieri smintiți, ce nu mai pot fi apți de instrument abil pentru suflet și prin care ne amenința atât Biserica cât și Naționalitatea, ve vom proba că aceste douĕ autoritați: Biserica și Naționalitatea Româna, trebue sa stea în acord mutual, pentru ca sa fim fericiți pe deplin. Vom pune mai întaiŭ în paralel sentimentul religios cu cel social la Români, și din esaminarea imparțiala ce o vom face, vom constata importanța egala a amêndurora, precum și necesitatea desvoltarei lor comparativa. Iar prin acésta vom dovedi tot-odată și absurditatea pretențiunei acelor indiviḑi.

Din cele ce am espus despre sentimentul religios putem

să resumam: Că în adevĕr esistă în om acest sentiment, că este cel maĭ întâiŭ, ce să desvoltă şi că omul nu să póte priva de el; dupĕ aceea că'ĭ profund însădit în om şi'l pune pe nesimţite în relaţiune cu D-ḑeŭ. Iar Creştinismul adauge, ca omul este creat dupre chipul şi asemănarea luĭ D-ḑeŭ, şi că omul trebue a tinde la similitudinea cu Prototipul, pe care o realisasa prin practicarea virtuţilor. Acest sentiment dar, nu póte dispare de cât cu omul. Dupre cum omul are conştiinţă despre acéstă relaţiune cu D-ḑeŭ, tot de asemenea trebue a avea şi despre sentimentul social, ce l-a înpins a forma familia, în care s'a desvoltat sentimentele familiare, a inventat legĭ convenţionale şi în fine a fundat Politiĭ şi State, din care apoĭ i s'a nascut sentimentele patriotice saŭ naţionale. Astfel după sentimentul religios şi social s'aŭ disfăşurat şi desvoltat o sumă altele, dependinte de aceste. De aceea ne înveselim auḑind doĭnele, baladele, cânturile şi limba naţională, legate de obiceĭurĭ şi în fine de căminul părintesc, unde am vĕḑut apariţiunea primă a aurorei, unde sunt depuse ca într'un Museŭ amintirile mărețe ale strabunilor, parinţilor şi tinereţeĭ nóstre, unde într'o vóce şi dintr'o inimă am adresat rugĭ, cererĭ şi mulţămirĭ Dumneḑeuluĭ părinţilor noştri. Decĭ precum natura obligă pe om a iubi şi susţinea pe consângenĭ, ca muma pre fiŭ, în ori-ce împrejurărĭ, de unde resare sentimentul familiar, de asemenea din amorea către politie orĭ naţiune, la care aparţine cineva, apare sentimentul naţional, pe care-l râdică câte odata poeţiĭ şi ómeniĭ patrioţĭ maĭ pre sus chiar de cel familiar şi religios. Dacă apărarea vieţeĭ individuale şi casnice este o lege naturală, urmeaza ca şi susţinerea îndependenţeĭ naţionale este naturala. Aşa dar Patriotismul este un sentiment esistent în om, ĭar nu un resultat obţinut din deprindere, din studiŭ orĭ prin alt mod. Acum sa luăm de esemplu aceste douĕ sentimente, cel religios şi cel patriotic şi sĕ le esaminăm şi vom videa că trebuesc desvoltate de o potrivă, aşa că cu cât va progresa unul pe atât are să sĕ desvolte şi cel-lalt.

Când cel religios se va estinde maĭ mult de cât cel naţional, acésta sa va face pe compta aceluia; cacı cu cât să desvoltă, maĭ mult cel religios si maĭ puţin cel social-naţional, cu atâta armonia, echilibrul între sentimente nemaĭ existând, abusul şi arbitrariul înlocueşte lipsa armonieĭ. Se escepta de la acest principiŭ ignoranţa învaţĕturilor religióse, care când predomină într'o societate cetaţaniĭ eĭ devin orĭ bigoţĭ orı fanaticı. La din contra fiind cetăţanul prea patriot şi puţin religios declina spre cugetarĭ şi chiar acţiunĭ ce sunt periculóse nu numaĭ nobleţeĭ spirituluĭ sĕu, dar chiar patrieĭ, căcı devine cosmopolit, cerbicos, egoist, nerespectuos catra Instituţiile religióse şi patriotice ale ţareĭ sale, prin urmare nemoral şi nevirtuos. Adeverul acesteĭ teoriĭ va deveni maĭ sigur şi chiar pipait, dacă 'l vom aplica asupra naţiuneĭ nóstre. Pe când Româniĭ erau pe cât religioşĭ pe atât şi patrioţĭ, propaşau cu paşĭ repeḑĭ, giganticĭ şi sigurĭ catra adevĕrata civilisaţiune, ce consta în fericirea individuala şi mareţia naţională. Numaĭ atuncı stramoşiĭ noştri ne-aŭ lasat acele trofee naţionale cu care ne măndrim până acum. Marele nostru Ştefan a semanat cu temple tóte locurile acele pe unde cu sabia sa a susţinut îndependenţa ţareĭ. Aceste temple ar trebui să fie ca nişte fare pentru orĭ-ce Român, şi la vederea lor să ne aprindem pieptul de religiositate şi patriotism! Puţine naţiunĭ şĭ-aŭ esprimat în concret ca noĭ convicţiunea acésta: că naţionalitatea fără religiositate este ca o statue, o fiinţă neînsufleţită. Tot aşa putem cugeta şi despre Mircea şi Neagoe. Epoca, în care aceste sentimente au fost desvoltate în armonie, numaĭ în regiunea Moldoveĭ, se póte fiosa cam de la Dragoş până la Bogdan; ĭar de la Bogdan până la timpurile fanariotice, ca un resbel continuu de predominanţa între aceste sentimente. Epoca fanarioţilor este mórtea sentimentuluĭ naţional, predominarea bigotismuluĭ şi a superstiţieĭ, din causa ignoranţeĭ adevĕrurilor religióse şi a lipseĭ sentimentuluĭ patriotic. In timpurile moderne lucrul apare din contra: avĕnd loc o reacţiune, a căreĭ fructe vor fi în defavórea nóstră. Du-

precum în timp de un secol și maĭ mult naționalitatea era suspendată, cugetarea patriotica era calificată de ceĭ interesațĭ ca o crima religiósă; căcı despotismul rafinat al Fanarulu s'a învestit cu mantaua bigotismuluĭ sacerdotal, precum un actor cu vestmintele eroulu ce represintă; ĭar prin acésta a depravat și alterat sentimentul adevĕrat religios, prefacându-l în superstiți, bigotism și fațărie; de aicea a urmat că sentimentul național să fie pentru un timp înmormîntat. Acest fapt s'a observat, ca o lege neschimbată la popórele Române, Bulgare, Sêrbe, Grece. Aceștia pe timpurile antice eraŭ superstițioșĭ și bigoțĭ; ıar în cele eroice plinĭ de simțul național și religios, timpul decădereĭ lor era resultatul funest al acesteı lupte daunătóre. Imperiul Bizantin este imagina cea mai vie în care sa póte privi abusul provenit din sentimentul religios alterat; dupre cum secolul modern al aceluĭ național. Sf. Grigorie Nissul descrie fórte ingenios acest abus în urmatorul pasagıu: „*Și acum sunt ca la Atheniení, de aceĭ cariĭ, avênd timp nu să ocupă nicĭ vorbesc despre nicĭ o cestiune maĭ nuoă. Novicĭ de erĭ orĭ alaltă-erĭ, eșind de la ocupațiile cele maĭ înjosite, filosofează cum le convine, ca niște dogmatiștĭ despre Teologie, pe când nu sunt de cât niște servĭ, miserabilĭ fugarĭ de la serviciĭ etc. Nimene nu ignoreaza cestiunele actuale teologice, tóte locurile politieĭ sunt pline de aceștia, stradele, piețele, maĭdanurile, unghiurile, croitoriĭ, bancheriĭ și măcelăriĭ. Dacă'ĭ întrebĭ despre banĭ, îțĭ respund filosofând despre născut și nenăscut. Daca 'ĭ întrebĭ despre o bucată de pâne, îțĭ respund: că Parintele este maĭ mare și Fiul maĭ mic; ĭar dacă întrebĭ despre profitul baeĭ, îțĭ respunde: că Fiul din cea ce n'a fost este*“. Privițĭ starea miserabila a Constantinopoluluĭ pe când predomina bigotismul religios; de aseminea și înca maĭ tare și în timpul decaderiı Constantinopoluluĭ.

Despre acest subjet vorbește și Gr. Teologul în cuvêntul 36 cap. 12. Daca asta-dĭ ar trai Sf. Grigorie, de buna

samă, ca ar descrie acéstă luptă cu totul din contra. Numaĭ cugeta nimenĭ astă-ḑĭ la dogme, ci la interes, nimene la religiune, ci la materie, nimene la cugetarı morale, ci la posturĭ înalte, la petrecerĭ sensuale. Asta-ḑı pĭeţile nóstre sunt pline de aceĭ ce insulta tot ce'ĭ sacru, teatrele de ceĭ aviḑi de plăcerı materiale, ıar şcólele de ceĭ ce pot disvolta orı-ce sentiment, dar nicĭ odată cel religios. Spectacol trist şi demn de atenţiunea orı-căruia om, specialminte a nóstra a Românilor, pentru ca ne priveşte de aprópe. Causa rĕuluĭ a provenit din inundarea ideilor materialistice, panteistice, raţionaliste şi póte şi ateistice, ce ca prin un vênt contagios şi pestilenţios ni s'aŭ adus de prin ţarile occidentale. De acest morb suferind şi mlădiţa tênĕră a generaţieı Române, ce maı uşor sa contagiasa, desvoltandu-se pórta şi va purta în sine acest simbure de corupţiune. Crescênd tinerimea în aseminea ideı funeste şi ajungênd a'şĭ juca rolul sĕu în naţiunea sa, va crede ca'ĭ face un bine patrieĭ înjosind. nimicind chiar, daca va putea, orı-ce urme de sentiment religios-naţional. Cale de treĭ orı greşita! Căcĭ până când omul va fi în starea sa actuala, şi acésta va fi cât va trai pe acest pamênt, nu póte a se despensa de sentimentul religios; şi daca 'l negligeaza saŭ reneaga, atuncĭ nu să póte făli că individul este desvoltat şi cultivat în complect, cu tóte sentimentele însadite natureĭ omeneştĭ, ci numaĭ unilateral.

Din aceste concludem: Ca numaı prin desvoltarea proporţionata şi armonica a tuturor sentimentelor esistente în natura omenésca. omul ajunge la scopul ce i l-a preînsemnat D-ḑeŭ. Nimicirea orĭ predominarea unuĭa din aceste sentimente în om presupune deja viţiarea sa; prin urmare şi a societăţeĭ orĭ naţiuneı din care el face parte, în raport cu influinţa sa sociala. Stingerea sentimentelor sociale face pe om selbatec, monoton, imaginar, bigot, superstiţios şi în fine depravat; ıar înjosirea, degradarea şi dispreţul simţuluĭ religios face imposibila esistenţa sociala,

prin desmembrarea moravurilor, despreţul legilor şi a instituţiunelor sociale, ce nu-şĭ pot afla de aiurea nicĭ formarea lor corectă, nicĭ forţa lor aplicativă şi nicĭ sancţiunea lor. Iar omul devine atuncĭ aspru, barbar, neuman, egoist şi plecat a vĕrsa sânge! Acestea sunt resultatele inevitabile, ce decurg din disonanţa sentimentelor religióse şi sociale. Istoria ne argumentéză în de-ajuns acest adevĕr.

C. E.

(Va urma).

GRIGORIE,

Cu mila luĭ Dumneḑeŭ Arhiepiscop Țarigraduluĭ nouluĭ Ierusalim și a tótă lumea Patriarh.

Sfințite Mitropolite al Moldavieĭ, Prea cinstite și Ecsarhe al plaiurilor, și iubitorilor de D-ḑeu Episcopĭ ce sânteţĭ supuşi acestei Sfinte Mitropolii, întru Sântul Duh, iubiți frați şi împreuna slujitori, dar și pace fie vouĕ de la Milostivul Dumneḑeu. Precum pentru tóte sfintele și Dumneḑeeștile taine a prea curatei credințiĭ nóstre s'aŭ pus canóne de catra sfinții și Dumneḑeeștii Apostoli și de purtatorii de Dumneḑ ŭ sfinti Parinți ai Bisericii, fiind luminați prin darul Sfantului Duh, dupe care Evangheliceș ii pastori și sfinți Arhierei ai Bisericii sa povățuésca și sa intăréscа norodul lui Dumneḑeu cu milă şi cu pace. Asemenea și pentru sfintele taine a preotieĭ, și a cununiei, s'a pus hotari și stări aseḑêndu-se în cea maĭ buna orânduiala ca să se pótă păzi deplin și în tocmaĭ în tóta vremea la neamul creștinesc, cu dreptate și buna orânduiala, duhovnicéște și politicéște. Ca și, dupĕ cum ḑice Paremia, buna evlavie, înțalepciunea, viața curata face pe preot, si Biserica cunóște pre acea nunta cinstita ce să face cu cuviinciósa cercetare dupĕ lége, ca nunta iaste moștén și părtaş vieții dreptului spre înmulțirea neamului, și spre inmulțirea fiilor Bisericii, care sa face cu blagoslovenia luĭ Christos, și cu slobozenia légeĭ,

şi cu molitvele bisericéştĭ după cum ḑice dumneḑeéscul Apostol. Decı tóte sfintele canóne şi aşezările acestor taïne le-aŭ luat Biserica şi le ţine ca o lége neschimbată spre păvăţuirea şi lumina celor ce vıeţuesc întru întunerecul vieţiı aceştia, precum sfântul Prooroc ḑice: Légea ta ıaste faclie piciórelor méle şi lumina cărărilor méle. Iar ceĭ aleşĭ aĭ Bisériciĭ cărora prin darul sfântuluĭ Duh li s'aŭ încredinţat pastorie oilor cuvêntatóre, le ţin sfintele canóne ca o îndreptare şi temeios, nemişcate şi cumpănă a dumneḑeeştiı dreptăţĭ pentru turma lor cea cuvêntătóre, ca sa nu sa abata din drumul cel plăcut luĭ Dumneḑeŭ, aruncêndu-se în nelegiuirĭ şi sa cada însuşĭ supt straşnecul judeţ şi pedépsa luĭ Dumneḑeŭ, maĭ ales avênd şi pildele sfinţilor barbaţı celor fericiţĭ în veci, cariı pentru dumneḑeıasca lége şi sfintele dogme şi canóne a Bisericiĭ marturisind au pătimit tot feliul de pedépsa până la mórte, numaı sa nu calce poroncile luĭ Dumneḑeu, carora nu ıaste vrednica lumea după cum ḑice dumneḑeéscul Apostol, dar înca s'au şi întarit tóte de sfintele a tóta lumea Sabóra acelor de Dumneḑeu însuflaţĭ Parinţĭ aĭ Bisericeĭ, şi toţĭ ceı-lalţı Arhiereĭ din lume le-aŭ primit fagăduindu-ĭ cu viaţa lor că le vor pazi nemişcate, orĭ maĭ bine sa ḑicem ca nişte păzitorĭ acestora, şi credincioşĭ iconomĭ aĭ daruluı şi slujitorĭ a prea înaltuluı Dumneḑeu, sau rânduit de Biserica Sa, sa povaţuıasca şi sa întarésca hotarale poroncilor Dumneḑeéştı, pre toţĭ aceea bine credincioşı în Christos, sa-ĭ învéţe şi sa ĭ înţăleptésca, sa şi pedepsasca pre ceı nesupuşı poroncilor luĭ Dumneḑeu. Dar ne-am înştiinţat precum ca uniı din fraţiĭ Arhiereı cu nebagare de samă calca aşezerile şi canónele Sfinteĭ BisericĬ şi socotind întru nimică hotarele lor, priimesc pe uniĭ strĕinı dintr'alte Eparhiı, neştiuţĭ de naravurile şi viaţa lor şi învĕţătura lor, şi fară aĭ cerceta pun mâınile pre dênşiĭ şi'ĭ hirotonisesc, neaducându-şĭ aminte de învĕţatura Sfinţituluı Apostol ce ḑice catra Timofteĭ, pre nimenea să nu-ţĭ puĭ mânile tale îngraba, nicĭ să te înpărtăşeştĭ pĕ-

catelor strĕine, pazeşte-te curat, aseminea şi pentru starile sfintei taini a Cununieĭ fara a judeca cu amaruntul fac scadere, de primesc pre uniĭ strĕinĭ dintr'alte părţĭ şi ĭ cununa necercetându-ĭ, şi pre unii macar că sunt din Eparhiele sale şi au pricinĭ de-ĭ opreşte sfânta pravila, îi blagosloveşte fară de lége, vederat să fac de calcatorĭ poroncilor Dumneḑeéşti, şi nu numaĭ ca nu le bagă în sama, dar înca ca cel mai lesnitor lucru au de a cununa nunte fără de lége, rĕŭ preste rĕu să înmulţéşte. Deciĭ spre a sa părăsi unile nelegiuiri ca acéstea, cu toţiĭ deobşte am cunoscut că trebuinţa cére ca sa dam acésta a nóstră Sinodicéscă carte, şi ĭata scris ve aratam sabornicéşte împreună cu aceĭ de pe lângă noĭ prea cinstiţi şi întru Duhul Sfânt iubiţi fraţĭ Arhierei, şi împreuna slujitori, şi vĕ poroncim tuturora vouĕ celor în Christos fraţĭ, ca sa fiţĭ cu mare priveghere şi luare aminte a sa urma în tocma nemişcat tóte canónele şi hotarale Sfinţilor Parinţĭ Apostoli, şi a sfintelor a tóta lumea Săbóră a Bisericei, şi nimenea dintru voi sa nu îndrăznésca mai mult a hirotonisi diacon sau preot, pre uniĭ ce dintr'o Eparhie fug şi sa duc într'alta, cu scopos ca sa sĕ póta hirotonisi, pre care îi opréşte sfânta pravila pentru neştiinţa vieţii, a petreceriĭ, a naravurilor şi a învĕţaturilor lor; şi de sunt óre uniĭ ca aceĭ pravoslavnici, aseminea şi pre ceĭ strĕini nimenea sa nu îndraznésca a le da voe sau sa-i cunune, neştiind pricinile de rudenie ce póte sa fie avênd între dênşiĭ, de care ş'au lasat patria lor ca nişte orbiţi de patema şi fug într'alte Eparhii, cautând sa înşale pe vre-un preot ori Arhiereŭ, ca sa-şi împlinésca scoposul nelegiuirei lor. Deciĭ pentru unile ca acéstea sa priveghéţi neadormiţi ca sa nu se întâmple în Eparhiile vóstre, ori hirotoniĭ afară din rânduialile canónelor sfinteĭ pravile, orĭ blagoslovenie nuntelor ce sunt oprite de sfânta pravila, ca sa fie legiuite rudeniile blagosloviţilor creştini, supuşilor Eparhioţilor voştri, ca dupĕ cum ştiţĭ sfânta taĭna a nunţii s'au blagoslovit de Dumneḑeu şi de Biserica sa, dar s'au lasat sa sĕ

facă după orânduialile cele aşezate prin cercetare cu amăruntul, şi fieşte-care Arhiereŭ după locurĭ, iconomie Dumnedeiască nu are acea putére a trece peste canónele bisericéştĭ de a blagoslovi nunte fară de lége. Dar cu atata maĭ mult ĭaste îndatorit a priveghea ca să sĕ păzască nestrămutate după lége poroncile luı Dumneḑeu, după fagăduinţile ce au dat înaintea Ziditoriulu cautând la înfricoşarea înţeleptuluĭ Sirah, cu cât ĭaste maĭ mult vrednicia pastoriuluĭ cu atata maĭ marĭ sunt primejdiile luĭ ca o faptă bună a pastorieĭ póte sa-l duca în raĭ şi un pĕcat póte să-l arunce în ĭad. Decĭ pentru acésta aduceţi-vĕ aminte de datorie ce ĭaste asupra vóstră pentru trebuinciósa purtare de grija, şi paza ce necontenita a pravelilor Dumneḑeeştĭ şi dogmilor bisericeştı, că dupe cum ḑice înţeleptul Solomon, cel maı mic vrednic de ertare sa va milu', ĭar ceĭ tarı sa vor certa şi nu vor fugi de faţa Domnuluı. Pe lânga tóte acéstea înca ve maı poroncesc ca sa fiţı cu luarea aminte şi de a nu sa face cu lesnire despa ţenie celor ce după lege s'au împreunat, dar de şi să va învrajbi vre-un baıbat cu femeia luı şi vor cere despaţenie noı Arhiereı sa ne aducem aminte de poronca Stepânuluı Christos care ḑıce: pre aceı ce Dumneḑeu ı-au ımpreunat om sa nu-ı desparta, pentru uniĭ ca aceea puneţĭ tot chipul de silinţe şi prin învetatuı duhovniceş ı sa-ı ındemnaţı ca să sĕ ımp ce şi sa sĕ iubésca ca 'nta, ıar de nu să vor pute împa ca sa ramae aşa precum ḑice canonul 100 a sfan luĭ S b r de la Ca t gheni, după poronca sfi teĭ Evangheliı şi a Apostoluluĭ, sa r m e asa lasaţı şi despar ţiţı şi sa nu sĕ maĭ atinga de alta nunta, ıar de va pacatui b rbatul cu alta femee şi femeea cu alt bărbat atuncea sa se aduca catra pocaıan'e, pentru acésta dar sunteţı datorı sa vĕ siliţı spre a-ı înpaca şi a-ı întari în odihna, şi mântuirea sufletésca, înplinindu-vé slujba pentru pravoslavniciı creştinı ce vi s'au încredinţat, şi pazind tóte fagaduinţile ce aţı dat catra Dumneḑeu ca sa povaţuiţi la mântuire tot norodul creştinesc prin faptă şi prin cuvênt.

Iar câţĭ din protiva cu nebagarea de sama nu vor urma bisericeştilor nóstre poronci, ce s'au întărit de Dumneḑeeştile şi Apostoliceştile canóne prin aşezarile sfintelor Săbóra, uniĭ că aceia cu adevĕrat vor cadea supt pedeapsă şi straşnica judecata luĭ Dumneḑeŭ dupĕ cum ḑice poronca Evangheliei, că cel ce va calca macar una din poroncile cele maĭ micĭ, acela să va chiema întru împărăţia Ceriuluĭ nevrednic lepadat şi urgisit în focul gheeniĭ, ca un nesupus poroncilor Dumneḑeeştĭ. Deci paziţi-vĕ pre voĭ şi turma vóştră ca să nu patimiţĭ acel fel de urgie de la Domnul Dumneḑeu. Şi Sfinţia Ta prescriind acésta sa trimiţ şi pe la megieşii Episcopĭ ca şi ei aseminea să facă spre îndreptarea şi adevĕrata marturie aceluia ce va cugeta ori va face de acéstea, ca sa rĕmae supt urgie Dumneḑeiasca, pentru ca s'aŭ învĕţat şi n'au ascultat. Decĭ să sĕ faca precum scriem, iar nu într'alt chip ca darul luĭ Dumneḑeŭ să fie cu voĭ.

In létul Mantuitoriuluĭ 1798, în luna luĭ Fevr. indicton 1.

Efesu Samuel, Iraclias Meletie, Chizicu Ioachim, Nicomidias Atanasie, Nicheas Calinic, Halchidonos Ieremie, Dercon Macarie, Maronias Gerasim, Neochesarias Isaia, Larisis Dionisie, Erricu Doroteos, Dimitriados Atanasie.

NOTA. Acésta carte sinodala a Patriarhului Grigorie, adresata Mitropolitului Moldaviei, a fost de buna sama ca o circulara trimisa catra tóte Bisericile din circumscripţia Patriarhatului Constantinopolitan. In ea se atrage atenţiunea Mitropoliţilor diferitelor provincii din Imperiul turcesc. 1) A fi cu ingrijire asupra persónelor ce vin la hirotonie, adica, ca candidatul sa fie din acea localitate, cunoscut, învеţat şi cu viaţa morala; iar nu strein, din alta Eparhie ori neam şi de o purtare neştiuta. Acésta cerinţa este in totul canonica. 2) Ca sa se observe sa nu sĕ cunune ómeni streini, ori despre acarora trecut nu se ştie, pentru ca unii ca aceştia pot fi casatoriţi şi sa aiba copii prin ţarile lor. Aicea sa face alusii la indivizii din popórele Peninsulei Balcanice, Greci, Serbi, Bulgari, carii venind in ţarile nóstre şi petrecênd mai mult timp, 'şi uitau soţiile şi copii şi se casatoreau din nou între Români. Abus ce nu este lipsit de exemple. In fine 3). A fi cu mare greutate la desparţenii. Pe acele timpuri pâna la introducerea Codicelui civil 1865 casatoriele erau lasate pe sama Bisericei, de aseminea şi desparţenia, ce se facea de Dicasteria Eparhiala. De aicea mai putem deduce ca a trebuit sa se fi facut multe abusuri cu desparţeniile, pentru care s'a provocat scrierea acestei hotarîri Sinodale. Am dat publicitaţeĭ acest act ca cuprinḑênd material pentru Istoria Bisericei Naţionale Române. C. E.

O CALETORIE IN ORIENT.

(Urmare. Vedĭ No 8, anul XIII-le, pag. 453).

Patriarhul de Constantinopole pe lânga că este centrul unităţeĭ morale a Bisericeĭ orthodoxe de Resarit, este înca şi capul naţional a tuturor orthodoxilor grecĭ din Imperiul Otoman, avênd asupra-le nu numaĭ jurisdicţiune bisericésca ci şi civila. Jurisdicţiunea bisericésca o esercită cu conlucrarea unuĭ sinod permanent de 12 Mitropoliţĭ residenţĭ în Constantinopole, de ale caror luminĭ se folosesce în regularea tuturor afacerilor însemnate de administraţiune şi politică bisericésca; iar jurisdicţiunea civila, precum şi regularea casurilor de materie mixta, civile şi religióse, cum e *alegerea patriarhuluĭ*, *conducerea scólelor* şi a institutelor filantropice etc., o esercita cu conlucrarea uneĭ adunarĭ mixte, compusa din mirenĭ şi clericĭ, numita gerusia (γερουσια) saŭ Μεγάλη σύνοδος. De altmintrelea istoria patriarhieĭ de Constantinopole ca şi a celeĭ de Antiohia, Ierusalim şi Alexandria, este o dramă ce ţine de vécurĭ... Nu se póte şti când ea se va sfârşi, se póte însĕ prevedea ca nu se va sfârşi într'un mod defavorabil acesteĭ obîrşiĭ a creştinătaţeĭ, cacĭ făra îndoială adevĕrul trebue să triumfeze curând saŭ maĭ târḑiŭ şi adevĕrul nu este nicăerĭ aşa de învederat ca pe partea bisericeĭ orthodoxe de Reserit.

Protestantismul cu tótă mâna sloboda ce lase individuluĭ şi societăţeĭ în afacerile religióse, darâmând însĕ principiul

uneĭ autorităţı dogmatice în Biserica s'a desbinat în mulţime de secte şi direcţiunı teologice; despre el se póte dice de-al binele: „Quot capita tot sensus“; aşa că mulţĭ din sinul seŭ cred a nu putea eşi din acéstă confusiune de cât îmbrăţişând învĕţatura Bisericeı orthodoxe. Romano-catolicismul în cursul timpurilor a încălcat în feliurite modurĭ drepturile firescĭ a-le individuluı, societăţeĭ şi statelor, a căutat a concentra în sine şi puterea *luméscă*, pe lânga cea absoluta bisericéscă, a ţintit maı mult a subordina sufletele de cât ale înobila, maĭ mult ale stepâni de cât a le servi şi prin născocirele sale religióse, împinse adesea pâna la estrem atât în cestiunı de credınţă cât şi de morala, a produs în diferite timpurı o nespusa tulburare şi nelinişte a conştiinţelor. Din acéstă causa un Baader ş. a. au vĕdut şi ved în Biserica orthodoxa singurul element sanatos pentru remediarea rĕuluı încuıbat de vécurĭ în Biserica Romano-catolica şi adus la espresiune prin ruptura dese orı repeţită cu statele şi prin conflictele marĭ ce a provocat voind a împedeca cugetarea lıbera în filosofie şi progresul în ştiinţe. Numaı Biserica orthodoxa s'a mânţinut cu statornicie în limitele ce ĭ-a tras dumnedeescul eĭ întemeitor. Ea aparându-şı în cursul timpurilor cu tóta îndrasnéla, drepturıle şi atribuţiunele sale ca să nu fie absorbite de stat, a ţinut samă tot-déuna şi de datoriile sale catra acesta, ca una ce este chemata a da ajutor statuluĭ în cultura şi perfecţionarea cetăţenilor, ıar nu a-ı pune pedicĭ la acésta. Biserica orthodoxa în totalitatea eı a fost tot déuna conscientă despre origina sa divina şi despre puterea sa de a da pe basa preceptelor evangelice, apostolice şi patristice legı, ce sunt obligatóre pentru toţı membrii sĕı în ce s'atinge de credinţa şi de morală, ıar în cele-l-alte privirı ea se considera ca o instituţiune în stat, îndatorita la ascultare şi supunere catra acesta, la sprijinirea şi sporirea intereselor luĭ, a cultureĭ, consolidareı şi desvoltareĭ luı naţionale: dar tot o-dată şi la ferirea luĭ de esclusivismul naţionalistic, îndicându-ı comunitatea sau

afinitatea de religiune cu alte state. Cuvintele următóre din precuvêntarea la Novela 6 a luĭ Iustinian indică fórte lămurit în ce relaţiune stă Biserica cu statul: „*Două marĭ darurĭ s'aŭ împărtăşit omenireĭ din harul luĭ Dumnedeŭ: Biserica şi Guvernul; aceea pórtă grijă de interesele religióse, acesta de tóte cele-l-alte interese ale omuluĭ: ambele au aceaşĭ origină, ambele sunt înfrumuseţarea vieţiĭ omineştĭ*". Tot aşa ca pastratóre, propoveduitóre şi talcuitóre a cuvêntuluĭ D-deeesc, Biserica orthodoxă şi-a pazit totdéuna ţarina sa neatinsă de neghine şi n'a cautat a scóte din Sfintele Scripturĭ şi orânduirĭ ale părinţilor altă învĕţătura, saŭ maĭ multă, de cum ele cuprind dupĕ înţelegerea cea maĭ nemesteşugită. Ea nicĭ-odată n'a făcut ingerinţi în activitatea statelor, n'a lovit în drepturele naturale ale individului şi ale societaţiĭ, n'a prigonit nicĭ n'a dat morţiĭ pe ceĭ ce ar fi rîdicat în cursul timpuluĭ teoriĭ saŭ învĕţaturi contrare principiilor adevĕrateĭ religiunĭ, ci cu duĭoşie de maica a plâns, a compatimit pe atarĭ suflete ratăcite, şi cel mult departându-ĭ de la sin, ĭ-a lăsat a vedea eĭ singurĭ, şi cei ce le-au dat credemênt la urma urmeĭ ratăcirea lor, şi s'a simţit fericita a aduce serviciĭ societăţeĭ şi statuluĭ spre folosul sufletesc, ba chiar a se jertfi pentru el.

Istoria Bisericeĭ orthodoxe şi în special istoria patriarhieĭ de Constantinopole, este o marturie vederata că spiritul de jertfire, trăsatura fundamentală a creştinismului şi sucul vivificator a vieţeĭ sociale, nicairi nu s'a păstrat în aşa curaţie şi continuitate ca în ea. Rarĭ din cei care aŭ şedut pe scaunul aceste Patriarhiĭ nu s'aŭ sacrificat pentru adevĕr şi dreptate, ca vrednicĭ apostoli a Dascaluluĭ lor. Iar poftă de stepânire saŭ de supradomnire absolută în stat şi în Biserica nicĭ unul n'a aratat, urmând cuvêntul evangeliei: „Cel ce voesce sa fie mai mare, sa fie tuturor serv". [1]). Aceste reflexiunĭ se deşteptară în

[1]). Marc. 10, 44.

mintea nóstră dinpreună cu dorința de a vedea în persóna pe Sanctitatea sa, Patriarhul Ecumenic.

La 1 August o ḑi fórte frumósă pe la 10 ore diminéța, ne-am pornit spre Patriarhie, trecênd pe la legațiunea Româna, de unde ne-a însoțit Dl. Constantinide și pe la podul cel maĭ despre méḑa-nópte din port și ne-am îndreptat spre Fanar; ajungênd în dreptul Patriarhiei, pe locul cel deschis, am fost întimpinați și conduşĭ pe pórta apusana prin o frumósa florarie la intrarea palatului patriarhal. Acesta este situat spre méḑă-ḑi de Biserica Patriarhală și în paralel cu ea se întinde longitudinal de la apus spre rĕsărit. Zidaria pe din afara este simplă, acoperemêntul de tabla. Jumetate din palat, în partea despre Apus e ocupata de Patriarh și personalul seu de serviciu, iar cealalta jumetate în partea spre rĕsĕrit, e ocupată de demnitariĭ Patriarhali: Protosinghel, Arhidiacon, Directorul cancelariei etc. și de instituțiunele patriarhale ca Consistoriu, Gerusia, Presbiteriu, Tipografie etc. Urcându-ne pe o scara de marmura ce léga catul de jos cu cel de sus, unde sala era plină de casnicii patriarhiei și de alțĭ asistențĭ din afară, îndata am fost primițĭ de Sanctitatea sa, cum un parinte primeşce pre fiii sĕi veniți din depărtare. Prea fericitul Patriarh Dionisie este un bĕtrân viguros, corpolent, nu tare caruntit, are o frunte înaltă, ochiĭ puțin vii, o fața ce esprimă blândeța și bunatate, o voce puternica, o vorbire rara și fórte clara. Dupĕ ce ne desfătarăm cât-va timp de vederea Sanctitații sale, concediându-ne, am aratat dorința de a *visita diferitele incăperĭ şi aşezăminte* ale Patriarhieĭ, ceia ce ni se acorda cu tótă buna voința, și trecênd în un salon de recepțiune de alăturea cu cel în care am fost primițĭ, iata ca ne ajunse și Sanctitatea sa, pe o altă uşă și avu bunatatea a ne esplica singur, a cuĭ persóna și nume pórtă fie-care dintre tablourile de marime naturală pe panză în oleŭ ce acopereau pereții salonuluĭ de jur împrejur, înfațişând pe maĭ toțĭ Patriarhii Constantinopoleĭ dupé vremĭ. Ce bine ar fi, cugetam întru noĭ, ca și salonul de recep-

ţiune al Mitropolieĭ Ungro-Vlahieĭ se fie împodobit cu figurele venerabile a unuĭ Ştefan, Teodosie, Antim, Filaret, Dionisiu Lupu, Gregorie etc. ca martoriĭ straluciţı a trecutuluĭ eı istoric. Eşind din acea sala, am dat într'un antreu lung în capatul caruia spre rĕsarit este aşezat un scaun în formă de strana bisericéscа îmbracat cu o stofa verde şi avênd semne de adînca vechime; dupĕ informaţiunele date, acesta este scaunul de pe care Sf. Ioan Chrisostom învĕţa cuvêntul luĭ Dumneḑeu pe mulţimea celor ce navăleau la el, în Biserica Sf. Apostolı. Ce ramaşiţă preţiósa! Câte minţı luminate, câte inimı induioşate, câte suflete mântuite, prin cuvintele de aur ale celuı ce sta pe el ca pe un tron, simbolul celeı maĭ frumóse domniĭ, a domnieĭ peste inimele ómenilor. In capatul despre apus a antreuluĭ se afla sala în care s'adună Sinodul Patriarhal; ıar alature cu acésta către mijlocul antreuluĭ, sala cea mare de recepţiunı solemne. Un tablou pe paretele din faţă a acesteĭ sale ne atrase atenţiunea maı mult de cât întinderea eı vastă, ocupata de 5 6 ırndurı de fotoliurı în două grupe prin mijlocul carora se póte comunica şi iluminata de un îndoit şir de candelabre. Acest tabloŭ represintă pe Sultanul Mohamed II, teribilul cuceritor al Constantinopoleı (1453) învesind pe cel dintâiŭ Patriarh de sub dominaţiunea otomana, Genadie Scolarul cu demnitatea Patriarhala şi cu jurisdıcţiunea civila peste toţı supuşiı creştinĭ din Imperiul otoman: închipuire fórte potrivita a raportuluĭ dintre Biserica şi Stat. Am visitat apoĭ demnitariı patriarhalĭ, ıncepênd cu Protosingelul, apoı Arhidiaconul, ale caror atribuţiunĭ în administraţiunea bisericésca sunt maĭ întinse de cât ale Directoruluı cancelarieĭ patriarhale care este Arhimandrit. De remarcat este ca fie-care din aceştĭ demnitarı are biroul seu a parte, reguléza în deosebı diferitele afacerĭ administrative de resortul seŭ, înfaţişându-le Patriarhuluı spre aprobare; pe cele maĭ dificile, atât judecatoreştı cât şi administrative, de natura bisericésca le desbat în Consistoriu, une orĭ le pun chiar în desbaterea

Sinoduluĭ Patriarhal; ĭar pe cele de natura mixta în desbaterea Gerusieĭ, adunare compuse din mireni şi clericĭ precum am amintit inainte, pentru resolvirea tuturor afacerilor însemnate în materie de drept civil şi bisericesc. In biroul Arhidiaconului Ioachim am facut cunoştinţa cu maĭ mulţĭ prelaţĭ, cum al Anchialuluĭ, Kiziculuĭ, Irinopolei etc. precum şi cu un Diacon absolvent al colegiului de la Sorbona, profesor de dreptul bisericesc la Şcóla cea mare, toţĭ cu cunoştinţĭ universitare si cu titluri academice, cunoscĕtorĭ buni a limbei francese, ca şi Arhimandritul, directorul cancelarieĭ Sf. Sinod. Pe lânga acest personal care'şĭ esercita activitatea sa în ordinea cea mai perfecta, Patriarhul are înca duoi oficialĭ; aceştia sunt laici: Secretarul general, care are supravegherea tuturor afacerilor de cancelarie, ia parte la desbaterile Sinoduluĭ şi ale Gerusiei, şi este intermediator al Patriarhului pe lângă Guvern şi alte autoritaţi strĕine; apoi Secretarul particular, care ţine corespondenţa particulară a Patriarhuluĭ. Trecênd în Schevofilachiu am vĕḑut între alte veşminte, odóre şi vase de mult preţ un sacos polistravriu a Patriarhului Grigorie V, ce'ĭ cinstit ca o reliquie preţiósa; apoi un sacos numit „Tiberiadis“ înfăţişând în cusaturi fine cu fir de aur şĭ în icóne frumóse în reliev, episodul instructiv, de la marea Tiberiadei (Ioan 21, 13 sq); în urma o mitra cu cusaturi pe catifea representând felurite imaginĭ sfinte şi în forma de cilindru, cum erau, ni s'a spus, mitrele la bisantinĭ în vechime. In Tipografia patriarhala situata în catul de jos de la capatul resĕritén a palatului, domneşce o activitate vie, are un personal numeros, este înzestrat cu un bogat aparat de maşini şi litera; în ea se imprima tóte carţile bisericeştĭ, rituale şi scolastice, şi jurnalul patriarhal. Apoĭ ne-am dus la şcóla superióra (ἡ μεγάλη σχολή) ceva maĭ spre apus nu departe de Patriarhie; acésta este o construcţie maréţa nu de mult rîdicată ce domina Fanarul prin aşezarea ei pe culmea colinei; întemeitorul eĭ este Ghenadie Şcolarul, iar organisitorul deplin, este fostul

Patriarh Ioachim III. Şcóla are gradul unuĭ Liceŭ, cu opt anĭ de învĕţĕmênt; înteriorul eĭ este rânduit după tóte trebuinţele uneĭ şcóle: sale nalte şi spaţióse pentru clase şi meditaţie, sale potrivite pentru personalul administrativ şi pentru servitorĭ; apoĭ o sala mare destinata anume pentru serbarĭ scolastice cum e d. e. împarţirea premiilor. In acésta se afla numeróse tablouri ale Patriarhilor şi dascalilor mari după vremurĭ, cum a fost un Nicefor Teotoche ş. a.; apoi ale ajutatorilor şi bine facetorilor şcólei, (ἐυεργέται), printre numele cărora scrise cu litere aurite pe un pergament în rame am citit şi pe al Principelui Mihail Sturdza. Nu mai puţin confortabile sunt şi cabinetele de fisica, chimie şi de cele-l-alte sciinţi naturale, înzestrate cu bogate aparate pentru esperienţe, mai tóte procurate sub Ioachim al III-le, a cărui nume l'am vĕdut însemnat până şi pe un piano, aseminea proprietate a şcólei. Pe uşa fie-căreĭ sale se afla o inscripţie din litere turnate, ce arată destinaţiunea salei respective. Şcóla este rîdicata cu contribuţiuni benevole din iniţiativa şi sub patronajul Bisericei; [1]) ea este un motiv de justa mandrie pentru fie-care grec luminat. Ori din ce parte a oraşuluĭ se putea vedea şcóla, numaĭ ce'mĭ făcea semn spre ea Secretarul Patriarhiei, dicênd óre-cum încântat: „Πάτερ Ἀλέξανδρε, βλέπετε τὴν μεγάλην σχολήν?“ In faţa acesteĭ şcolĭ, spre port se afla cea maĭ veche biserica bisantina din posesiunea creştinilor, zidita pe la sfârşitul véculuĭ XIII şi închinata Maiceĭ Domnuluĭ cu numele: „Maica Domnului din Muhlion (Mongulion)“, aşa se chiama localitatea pe care'i aşezata. Iar în rînd cu biserica maĭ spre rĕsĕrit este Partenagogiul luĭ Ioachim, un externat de fete, unde se predaŭ cursurile primare şi normale câte treĭ anĭ.

După prânz în aceiaşĭ di pe la orele 3 venind la noĭ

[1]). Costul edificiului şi al instalaţiunilor este de 27,000 de lire otomane, aşa dar mai mult de 600 mii de franci. (612,900 fr.). Iata ce póte caritatea creştina. Trebue sa marturisim înse, ca aşa cladire nu s'ar putea rîdica la noĭ cu suma acésta.

Dl. Gedeon împreuna cu Dl. Haralampide un têněr Dr. în Dreptul Otoman, am plecat împreuna spre a visita pe P. S. Fotie al Irinopoleĭ, care este şi superior al Bisericeĭ Sf. Vinerĭ din Pera. Ajungênd la Biserică în timpul Vecerniei, am intrat în launtru şi am rĕmas surprinşi vĕdênd în ea pe lângă P. S. Fotie un public numeros, ascultând cu evlavie serviciul dumnedeesc. Era înteia di a postului Sf. Mariĭ de aceea se adause şi Paraclisul Maicei Domnuluĭ cu frumósa exapostilarie: „Apostoli de la margini adunaţi-vě aicĭ" de a căreĭ melodie dulce şi bine esecutata resuna Biserica. Trecênd apoi în apartamentele Arhiereului de o îndemanare şi curaţenie esemplara, am observat între altele mai de aprópe frumósa sa bibliotecă, îmbogăţită mai ales cu renumiţi autori de predici, greceşcĭ, latineşcĭ, franţuzeşcĭ din care P. S. Fotie culegênd ca o albina, hrăneşte în fie-care Duminica şi serbatóre turma cea cuvêntatóre, cu mierea cuvîntuluĭ dumnedeesc. In adevĕr. un ucenic vrednic a mareluĭ Fotie! De acolo ne-am pornit la Biserica Sf. Treimi, care se afla în partea cea mai resĕriténă a Perei. Acésta este cea mai nouĕ şi maĭ frumósă Biserica orthodoxa din Constantinopole. Zidita la 1880 tot prin contributiuni benevole, pe din launtru e tótă de marmura; catapetézma, zidurele şi boltele sunt împodobite cu icóne de o pictura minunată; am remarcat între altele icóna Sf. Ecaterina rapitóre prin frumuseţa dar şi impunĕtóre prin inocenţa, pietatea şi simplitatea ei; pictura cu adevĕrat în spiritul Bisericeĭ orthodoxe: pretutindenea frumuseţa şi cuvioşie stau în cea maĭ strînsa armonie. Pictorul este un grec iniţiat în tóte secretele arteĭ bisantine şi italiene. Biserica Sf. Treimĭ e desparţită numaĭ prin un grilaj de grandiósa şcólă de fete cu internat, înfiinţata la 1885 de Zapa, un grec care a vieţuit în ţara nóstră. Ne îndreptarăm apoĭ pe Bulevardul Pereĭ ce iesa spre rĕsĕrit la marea, până în dreptul uneĭ mareţe cazarme de artilerie şi cavalerie; soldaţiĭ de aicĭ purta în loc de fesurĭ nişte caciulĭ negre de miel; în faţa cazarmeĭ este un loc întins pentru

esercițiĭ militare, ce maĭ 'nainte a fost proprietatea patriarhieĭ, acum însĕ aparține statuluĭ, care din parte-ĭ acórdă Patriarhieĭ anual o subvențiune de 7.000 lire otomane. Se'nțelege ca acéstă subvențiune, care în moneda nóstră valoréze cu aprópe 159,000 francĭ nu ajunge a satisface nicĭ necesitațile Patriarhieĭ singure, cu atât maĭ puțin ale celor alte Bisericĭ și cu deosebire ale șcólelor. Aceste tóte se'ntrețin din colecte pióse, îndrumate și sporite prin o neadormita activitate a organelor Bisericeĭ. „Ἠμεθα πτωχοὶ ἀλλ' ἐργασταί“, ne spunea Dl. Ghedeon. Aceste cuvinte ale demnuluĭ secretar îmĭ amintiră altele, ḑise de un mare învețator al Bisericeĭ din vécurile primare: „Sarăcia de dorințĭ este cea maĭ bună avuție“. [1]).

Mercurĭ 2 August diminéță, dupĕ cum pusesem la cale în sara precedenta ne-am pornit ĭar la Fanar, însĕ de astadată cu barca pe port, așa că puturam observa bine partea fanaruluĭ despre apă. Dl. Gedeon împreuna cu alțĭ care ne așteptau, îndată ce ajunseram în dreptul D-lor, se pogorîră de pe schela in barca la noĭ și așa plecarăm cu toțiĭ la Biserica Maiceĭ Domnuluĭ din suburbia Vlaherne, partea cea maĭ septentională a vechiuluĭ Constantinopole, aprópe de zidul de întarire ce încunjura orașul despre apus și méḑă-nópte. Doream sa visitam acéstă Biserica fiind-ca despre ea se amintește de multe orĭ în carț'le nóstre bisericeșcĭ. Aicĭ de aseminea se afla un isvor aducĕtor de vindecarĭ de-asupra căruĭa este zidita Biserica, bine cautată și îngrijita, unde nazuesc ĭarașĭ mulțime de credincioșĭ suferinḑĭ pentru care preoțiĭ se rógă continuu. Dupĕ ce ne-am înscris și noĭ într'un pomelnic, am ocolit Vlachernele pe lângă ḑidul de întarire a orașuluĭ unde se afla ruinele maĭ multor palate dintre care unul ni s'a spus că este al mareluĭ Belisariu, generalul împeratuluĭ Iustinian, ĭar altul maĭ spre méḑa-ḑi de acela, numit Bogdan-săraĭ, ni s'a spus ca este conacul domnitorilor de odinióra a Moldoveĭ. De aicĭ ne îndrepta-

[1]). Climent Alexandrénul. Πεδαγογός C. 3.

ram la vale spre Fanar, am visitat întâi o veche Biserica bisantina „Μονὴ τῆς χώρας" asta-ḑi Kahria Geami unde s'a păstrat înca diferite icóne zugravite în mosaic din timpul cel maĭ înfloritor al acestei arte la Bisantini. Când am eșit din Moschea ne vĕḑurăm încunjurați de o dróe de baețandri turci care sareaŭ și țipau pe lângă noi cerêndu-ne bacșiș cum ne pretinsese la intrare și pazitorul giamieĭ. Străbatênd apoi câte-va strade cotite și înguste, ajunserăm la mitocul Sf. Mormênt în Fanar maĭ spre apus de Patriarhie. Aicĭ am fost primiți și tratațĭ cu multa dragoste de catra Ingrijitor, un Arhimandrit prietinos; apoĭ am visitat biblioteca ce'i așezata în niște case de peatră cu mult mai rîdicate de cât încaperile personaluluĭ și deosebite de acestea. Spre a ajunge la biblioteca trebue sa urcĭ niște trepte de pétra în zig-zaguri și daĭ pe o terasa în direcția de la apus spre resĕrit. Aici se afla o casa mare cu douĕ dispărțituri spațióse pe lânga pĕreții carora de jur împrejur sunt rafturi pline de carți felurite, așezate cu îngrijire după un anumit catalog, ce parea nu de mult alcătuit. Incepênd a foileta diferite cărți, unele de literatură clasica, grécă și latina, altele de istorie, altele de patrologie și dogmatica, destul de înteresante, am dat între acestea și peste o veche carte românéscă în manuscris.

Iata titlul acestei cărți:

„Lexicon slavo-român, scris de Mihail Logofetul ot Tîrgoviștea, leat 7186".

Catalogat la No. 600 bis. De-asupra pórta înscrierea urmetóre: Χρυσάνθου καὶ τόδε Ἱεροδιακόνου τοῦ Ἱεροσολυμήτου.

La finea Lexiconuluĭ se află acésta însemnare:

Пн҇ мѣ҇, ғєнарїи днн д leat 1683.

Urméza apoi românește:

Și am scris eu Mihaiu Logofat sin Oprea Diacon кє днн Іω Șerban Voevod i Arhimitropolit Teodosie.

Dupe Lexicon, manuscriptul maĭ cuprinde Acatistul Nascĕtórei de Dumneḑeu slavoneșce și româneșce, apoĭ Catavasiile „Deschidevo-i Gura mea" numai românește. Lexi-

conul e format ast-fel: La început e pus cuvêntul slavon şi tradus româneşte prin un cuvênt, douĕ saŭ treĭ. Pe fiecare pagina sunt patru rubricĭ, din care 2 pentru cuvinte slavoneşcĭ şi douĕ pentru cele româneşcı, format 4° complect.

De şi aflarea uneĭ aşa carţĭ acolo, se putea lesne esplica, nouĕ însĕ ne-a facut o adînca şi placută impresiune de a fi gasit o carte în limba patrieı pintre altele tot în limbı strĕine. De aseminea se afla un bogat material în manuscripte greceştı, ıelativ la Istoria Româna din epoca Fanarioţilor şi maı 'nainte, ce până acum nu este cunoscut. Eşind din biblioteca am fost invitaţĭ de Ingrijitor a visita şi florăria. La acésta trebui se urcam alt rînd de trepte şi sa eşim pe o a doua terasa de unde căutând în jos ni se parea ca atârnam în aer, ıar florăria de lângă noı ni amintea de grădinile spanzurate ale Semiramideĭ. [1]) De pe acéstă terasa se deschide o admirabila priveliştea spre marea şi pe deal spre médă-di-apus unde se rîdică majestos şcóla cea mare, pe care Dl. Gedeon nu scapă de a nu ne-o arăta şi de asta-data. Locul era fórte desfatator; în tóte parţile se putea descoperi urmele uneĭ mânĭ ghibace în a aranja şi infrumseţa; se putea dice că este un mic paradis îmbalsamat cu mirosul a fel de fel de florĭ, şi încunjurat cu numeroşı lamâĭ încărcaţı de fructe; cu tótă înalţimea loculuĭ, apa avea cu îndestulare atât în cisterne, cât şi în basinurĭ şi cişmele micĭ în diferite puncte ale florarieı, fiind adusa pe nişte tuburı subţirı de tuciu, care în câte-va locurı erau împleticite de câţĭ-va castanĭ groşı. Amicabilitatea Ingrijitoruluĭ, ordinea esemplara şi curăţenia ce domnea pretutindenea în chilıı ca şi în biblioteca, în curte ca şi în florarie, ne insufla mult ataşament de acel bĕtrên venerabil şi tot-odată ne facu a înţelege că bĕtrêniĭ

[1]). Ast-fel de gradiniţı pe terase înalte se pot vedea maı multe în Constantinopole chiar în faţa cafenelelor: o placere caracteristica a orientalilor.

noştri nu fara puternice considerente 'şĭ închinau Resaritului munca şi bunurile lor. Abea cu greŭ ne despărţiram de acest locaş încantator, aducênd mulţemirĭ vii bĕtrênuluĭ şi esprimându-ne dorinţa de a-l maı cerceta. La schelă ne despărţiram şi de Dl. Ghedeon care însĕ, credincios făgăduinţeĭ date chiar de la prima visită ce ĭ-am facut, avea sĕ vina la noĭ în ḑiua urmĕtóre spre a cerceta şi alte monumente.

Joĭ 3 August, împedecaţĭ fiind a merge la biblioteca imperiala dupĕ cum ne propusesem de maĭ 'nainte, sub cuvênt ca tóte documentele depuse acolo sunt în limba turcésca şi decĭ orĭ cât ar fi de importante, nu le vom putea utilisa, veni la noĭ Dl. Gedeon împreuna cu Dl. V. Vrános, Doctor în filosofie de la Universitatea din Halle, dar cunoscetor bun şi în ale Teologieĭ, dupĕ cum a dat a înţelege din o conversaţie ce s'a deschis între noĭ despre organisarea sinodala a Bisericeĭ Orthodoxe; cu acea ocasie D-sa 'şĭ esprima cu profunzime şi claritate vederile sale despre mijlocul cel maĭ facil al unireĭ reale dintre diferitele Biserici particulare, ce sunt atâtea ramurĭ ale mareĭ Bisericĭ ale Christos, ıar nu ca pâna acum a sta fie-care numaı în unitate morala cu cele-l-alte surorĭ, adica a pazi neschimbat dogmele şi moralul Bisericeı Orthodoxe. Ne-a frapat asemanarea ideilor sale în acéstă privire cu ideile unuĭ mare prelat, arhipastor plin de rîvna apostolésca şi teolog versat al Bisericeı Orthodoxe-române din timpul nostru. [1]). Dl. Vrános este profesor de limba grécă în Constantinopole, de aseminea Preşedinte al *Societăteĭ Mediavale*, ce are de scop a da la lumină materialul de istorie bisericésca şi naţionala-Elena din evul mediŭ. [2]). Scopul acestei so-

[1]). Candela An. III, 1884, No. 2 şi urm. „Sinodalitatea Bisericeı Creştine" de Dr. Silvestru Morariu, Arhiepiscop şi Mitropolit al Bucovineı şi Dalmaţieı.

[2]). ...Ἑταιρία τῶν μεσαιωνικῶν ἐρευνῶν, προτιθεμένη σκοπὸν τὴν μελέτην τῆς ἐκκλισιαστικῆς καὶ φιλολογικῆς του γένους ἱστορίας... Πρόεδρος μεν ὁ διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας και καθη-

cietățĭ ni se paru înteresant și pentru noĭ, fiind știut că scriitoriĭ bisantinĭ conțin numeróse date privitóre la Românı ; de aceĭa prin desgroparea scrierilor acestora se va putea aduce lumina maĭ mult saŭ maı puțin și asupra istorieĭ Române, pe lânga tóte nobilele sforțarı facute în timpul cel maı nou de barbațiı noștri specialiştı ca Dl. Xenopol ș. a. Am primit cu tóta mulțemirea propunerea ce ni s'a facut de a fi membri aı acesteı societațı, și apoı ne-am dus împreuna sa visitam Academia greacă „Σύλλογος" ce se află tot în Pera, avênd un local propriu—construcție frumósa și acomodata cu trebuințele academieĭ. Numĕrul membrilor activĭ și onorarĭ, ordinarı și estraordinarı trece de 300, sunt de diferite naționalitațı, dintre turcĭ sunt numaĭ membri onorarĭ. In antreul Academieĭ se află esecutată de minune statuea luĭ Prometeu, închipuire ne'ntrecuta a tot omul îı gămfat, care voește sa sĕ puna pre sine în locul luĭ Dumnedeu. Construcția este cu doue etaje: în etajul de jos se afla sala de ședințe, locuințe pentru personal, cabinetul de lectura în care am veḑut vr'o 15 reviste literare și științifice, greceștı, franțuzescı, nemțeștı etc. Iar în etajul de sus se afla o sala vasta pentru conferințĭ publice și lânga acésta maı multe camere pentru Biblioteca. Acésta tocmaĭ atuncı se aranja din noŭ.

De acolo ne-am propus a merge sa visitam muzeul enicerilor aflator în apropiere de Sf. Sofie, așa dar în orașul vechiŭ. Ne am întors spre Turnul Galateı, ne-am pogorît prin Tunel în suburbia Galateĭ și aicı despărțindu-ne de Dl. Gedeon, care pleca cu barca pe port spre Fanar, am trecut podul împreuna cu Dl. Vrános, ıar în piața de la capatul opus luând trasurı am strabatut înca odată orasul mareluĭ Constantin până în piața dintre st.

γητῆς τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων κ. Βρᾶνος Βωζάνης... κ. τ. λ. Εκκλησ. Αλήθεια. Ἔτος θ. Ἀριθ 40 σε λ. 314. Veḑı și The Levant Herald, August, 21 ₉ 1889, p. 2 col. 4: „La société des rechérches médiévales a pour but—comme l'indique son nom—l'étude de tout ce qui concerne le moyen-âge en Orient etc.

Sofie şi sf. Apostolı; la capatul eĭ despre apus se afla o cladire mare în care este instalata şcóla politehnica precum şi aşa numitul muzeul Ienicerilor. Intrarea se'ngădue platind o taxă (10 piastri de persóna). Museul conţine vr'o 150 de felurite tipurı ale demnitarilor şi slujbaşilor turcĭ din trecut maĭ ales Ienicerı cu fel de íel de costumurĭ, dintre care unele aŭ mare asemănare cu ale vechilor boerı românı. Despre artă sau estetica însĕ la acest muzeu, nu póte fi vorba. De la muzeu spre méza nópte se afla o cisterna fórte mare, ce se ḑice ca-şı are originea de la Constantin Cel Mare. Bolta acesteĭ cisterne se sprijineşte pe mulţime de stâlpĭ groşı de piatra la o înalţime de vr'o 6 metri de la fund, osebit ca sunt îngropaţı în pamênt la o adîncime de vr'o treı metri. Aşa dar un stâlp avênd o lungime de noue metri şı o grosime de aprópe un metru în diametru, apoı fiind numeroşı stâlpĭ de aceştia şi aşezaţı în maı multe rînduri, se póte forma de aicĭ o idee despre marimea acesteĭ Cisterne, precum şi despre îngrijirea ce aveau Romeii, de a fi aprovisionaţı cu apa din destul în casul unuĭ asediŭ din partea duşmanilor. Actualmente cisterna numaĭ ţine apa, ci pentru umezéla şi recórea ce domneşte în ea serveşte la fabricaţiunea ibrişinuluı, lucrând în ea un numeros personal tótă ḑiua. De la cisterna ne'ntórseram la Galată şi suindu-ne la Pera prin tunel, am ocolit puţin spre drépta aprópe de turnul Galateı unde se afla în strada o geamie destinata pentru închinaciunele unuı soiu de monahı mahomedanı, care au locuinţe în jurul aceleĭ geamii, îngrijind şi de mausolele de lânga ea ca sa aiba luminĭ pururea aprinse. Geamiea sta deschisa pentru visitatorĭ Joia şi Duminica, când la ora treı dupe améza are loc producţiunea religiósa a monahilor care pentru acésta se numesc: Danţuitorĭ. Trecuse acum ora de representare, aşa ca nu puturam vedea cum obicinuesc aceştı monahĭ a cinsti pre D-ḑeu prin danţ religios. [1]). Am rĕmas prea mult obli-

[1]). Acest mod de a cinsti pre D-ḑeu sau cel puţin unul analog cu acesta, tot la monahı musulmanı, se afla descris cu cuvintele repausatuluı Arhiduce Rudolf al Austrieı ca martur ocular de

gaţĭ D-luĭ Vrános, ca ne-a condus în atâtea locurĭ şi maĭ vîrtos ca la despărţire ne-a promis a ne însoţi şi a doua-ḑi la cerimonia Selamliculuĭ.

Vinerĭ 4 August, împreună cu Dl. Ieronim şi cu Dl. Vrános am plecat pe la 10 óre a. m. se asistăm la cerimonie Selamliculuĭ ce se face vara de regula în fie-care Vinerĭ la Moschea palatuluĭ Imperial Ildis de însuşĭ Sultanul, care esercitéză tot-odată şi autoritatea religiósă cea maĭ înalta: Pontifex maximus. Oştire de tóte armele se adună atuncĭ cu musicĭ în jurul Moscheeĭ şi pe laturele stradelor, avênd a defila pe dinaintea Sultanuluĭ daca el ordona. Pentru óspeţĭ este destinat anume un palat spre apus de Moscheia de care'ĭ despartita prin strada pe unde se pogóră Sultanul spre a intra în Moschea. Palatul era îndesit de visitatorĭ, consuli a diferitelor puterĭ cu familiile lor, precum şi alţi curioşĭ din localitate, preoţĭ şi mireni, ĭar o feréstra era ocupată numaĭ de Românĭ, de noĭ şi de ofiţeriĭ vaporuluĭ Griviţa, venit atuncĭ la Constantinopole spre reparaţiune. Nu se primesc óspeţi fară recomandaţie din partea autoritaţilor dacă nu sunt cunoscuţĭ. Inainte de începerea cerimonieĭ se servi óspeţilor céĭu şi cafe. Pe la 12 óre începu a veni de la palat în céta calare, casa militară a Sultanului şi se'ndrepta catră intrarea despre miaḑă-ḑi resărit a Moscheei; dupĕ ea urma trei trasurĭ închise cu femei şi copiĭ de a Sultanului. De odată se facù o mişcare în tóta mulţimea; de pe turnul Moscheiei un hoge dadu semnalul de rugaciune; venea Sultanul; armata şi garda de onóre se aşeză în front; întai trecura maĭ mulţĭ paşi calari în doue şirurĭ pe marginele stradeĭ ca avantgardă a cortegiului Sultanuluĭ, dupĕ eĭ urma pe jos o cétă numerósa din casa civila apoĭ Sultanuĭ însuşi în trasura à la Doumont cu doi cai, avênd în faţa sa pe Nuri Paşa şi Ghazi

Dl. Vlad. Repta profesor la facultatea teologica a Universitaţei din Cernauţi, în opera sa: „Prichologia în însemnatatea ei pentru deşteptarea, cultivarea şi înaintarea vieţii religióse“. Cernauţi, 1888, p. 32 sq.

Osman, vitézul de la Plevna; o altă céta tot pe jos a caseĭ civile închidea cortegiul. Ajungênd în dreptul palatuluĭ unde erau óspeţii, Sultanul, alt-fel adîncit în gândurĭ şi fórte serios, îşi rîdica ochiĭ facênd compliment; atunci din tóte părţile rĕsunara urale. Dupĕ sĕvêrşirea cerimonieĭ religióse, Sultanul s'a întors pe altă cale la palat, ĭar armata s'a retras ne maĭ avênd loc defilarea. Totuşĭ uniĭ voind a întîmpina pe Sultan şi în partea pe unde se'ntorcea, s'aŭ rupt din şirurile armatei şi aŭ luat'o la gónă spre palat, într'o învalmaşala ce nu se potrivea nicĭ de cum cu regularitatea mişcarilor militare. De la Selamlic ne-am pogorît la schela din Besiktasi şi luând un vapor am plecat în sus pe Bosfor spre a visita pe Expatriarhul Ioachim IV, acela sub care la 1885 s'a recunoscut formal autocefalia Bisericei nóstre de tóta Biserica orthodoxa. Sanctitatea Sa locueşte în cartierul Emirian, ceva maĭ din sus de Foburgul Ortakeuy pe culmea déluluĭ, în un frumos palat, ce i l'aŭ zidit compatrioţiĭ sĕĭ. Curtea palatuluĭ constă din o florarie, cu alee în diferite direcţiunĭ, ĭar una principală catra antreul palatuluĭ. Intrând în camera de aşteptare, am trimis carţile pe fecior şi îndată am fost primiţĭ de Sanctitatea sa, care ne'ntimpină la uşa, adresându-ne româneşte cuvêntul: „*Poftiţi*“ şi tratându-ne în modul cel maĭ amabil. O statură impunătóre, o înfaţişare atrăgĕtóre din tóte punctele de vedere, o vorbire plina de eleganţa ce'ĭ atât de caracteristica tipuluĭ elenic, ĭată trasurele principale a acestuĭ urmaş a luĭ Chrisostom a căruĭ sórta chiar o supórta cu abnegaţiune apostolésca. Dupĕ ce am fost congediaţĭ, strabăturăm şi noĭ acel cartier în care Ioachim IV 'şĭ face viaţa şi prin o gradină spaţiósă şi plină de arborĭ bĕtrênĭ, odinióra proprietatea familieĭ princiare a luĭ Ipsilant, neam pogorît la schelă; aicĭ era adunaţĭ în faţa uneĭ cafinele un public numeros, o amestecatură de armenĭ, turcĭ, arabĭ, negri, ce se desfătaŭ pe verdéţă la umbra arborilor lângă o cişmea monumentala, dupĕ obiceiul orientalilor, avênd privirile aţintite pe Bosfor. Intre aceste Dl. Vrànos

încetul cu încetul familiarisându-se cu noĭ îndreptă şirul conversaţieĭ asupra românilor din Macedonia, despre a căror sórtă ne-a spus ca nu-ĭ strĕin, ca unul ce'ĭ originar din partea loculuĭ; surprinderea nóstră fu şi maĭ mare, când dupĕ ce am ajuns în Galată, Dl. Vrános 'şĭ lua rĕmas bun de la noĭ pe limba Macedo-Romană; de abea acum am cunoscut adevĕrata sa origină şi o bucurie mare am simţit a veni în contact cu aşa barbat înzestrat cu tóte darurele fireĭ şi peste aceste de o cultură şi politeţa rară.

[Va urma].

Iconomu Al. Mironescu.

PREFEȚELE DE LA LITURGIERUL ELINO-ARAB,

SCRISE DE ATANASIE, FOSTUL PATRIARH AL ALEXANDRIEI

ŞI

IMPRIMATE IN ACÉSTĂ CARTE LA 1701 IN ZNAGOV.

(Material pentru istoria Bisericéscă şi Naţională a Românilor).

I.

Catră prea stralucitul, prea piosul şi prea blândul Domn şi Egemon a tóta Ungro-Vlahiea, Domnul, Domn Ioan Constantin Basarab Voevod, Marele Brancovanu, iubit fiŭ al modestiei nóstre în Sf. Spirit, Apostolica bine-cuvêntare şi har de la D-ḑeŭ.

Lauda Grecii pe Alexandru Macedon, fiul lui Filip, pentru bravurile adica şi ispravile cele mai presus de om ale aceluia, fiind-ca aprópe numaĭ în doĭspre-ḑece anĭ a învins tóta lumea. Dar nimică nu va folosi omul, daca ar câştiga tóta lumea şi'şi va perde sufletul seu, dupĕ acea ḑicere evangelica; de aceea acia se socotesc demnĭ de lauda câţĭ întrebuinţaza Domnia şi Egemonia lor luméscа nu în sfăşieri de ómenĭ şi nimiciri de popóre şi oraşe, ca setoşĭ de a varsa sânge, a prada şi a fi nemilostivĭ, ci îşĭ întrebuinţaza puterea şi autoritatea dată lor de D-ḑeŭ la protecţiunea, administrarea dupĕ D-ḑeu, şi guvernarea legală a ómenilor. Cei

de felul acesta nu numaĭ de ómenĭ se laudă, ci şi de D-ḑeŭ sunt laudaţĭ şi fericiţĭ, pentru ca sĕ bucura şi de onórea temporala din partea ómenilor, şi pentru ca vor clironomisi dupĕ mórte Impĕraţia Cerurilor. Decĭ dacă şi alţı óre-carı s'au aflat în lume ómenĭ vrednicĭ în aceste timpurĭ trecĕtóre şi pioşĭ şi virtuoşĭ, Domnı şi Impĕraţĭ, 'mĭ pare că n'a stat altul egal în totul să fie atât de bine laudat de D-ḑeŭ şi de toţı ómeniĭ, de aĭ sĕĭ şi de strĕinĭ, de Domnĭ şi de Impĕraţĭ, dupre cum a rĕsărit în timpurile nóstre din aleşiĭ naţieĭ, ca alt sóre aruncator de raze, pazita şi de D-ḑeŭ cinstita stralucirea vóstra, în acéstă renumita Egemonie şi Domnie a acesteĭ Ungro-Vlahieĭ în totul fericită; a căruĭ victoriĭ eroice şi fapte virtuóse şi pre înţelepte isbânḑĭ D-ḑeeştĭ, vĕḑute şi nevĕḑute, le cunóşte cu siguranţă numaı ochiul cel neadormit şi a tóte vĕḑĕtor D-ḑeŭ; care bunĕtate a Vóstra cea pazita de D ḑeŭ şi glorificată, estinḑêndu-şĭ razele intelectuale a prea stralucitelor sale virtuţĭ în tóta lumea, atrage pe toţĭ, ca magnetul ferul, catra bine-facerile tale. De aceĭa şi noĭ de la margenile pamêntuluĭ şi din părţile Cetaţeĭ luĭ D-ḑeŭ Antiohieĭ, auḑind de virtuţile tale de D-ḑeŭ luminate, am alergat şi am venit cu tótă graba în acest prea fericit oraş, ca sa vedem şi să învĕţăm în faptă aceĭa ce am auḑit fiind de departe, ast-fel dupre cum în vechime Impĕrătésa despre miaḑă-ḑi a venit de la margenĭ sa vada înţelepciunea luĭ Solomon. Venind dar, şi vĕḑind înşi-ne şi convingêndu-ne prin proba, mult maĭ multe în adevĕr şi ca mulţime şi ca măreţie am vĕḑut şi am învĕţat, de cât cele ce am auḑit. Pe lângă acele cu care aŭ înfrumuseţat înţeleptul, umanul şi de D-ḑeŭ placutul Guvern al Vostru, ḑilnic ornéza şi înfrumuseţază şi acum pe acéstă de D-ḑeŭ păzita ţară şi Domnie, cu atâtea cladirĭ sfinţite şi în adevĕr regale, cu Bisericĭ şi Monăstirĭ şi cu alte multe şi măreţe felurĭ de clădirĭ şi zidirĭ, spre folosul şi bine-facerea locuitorilor. In special cu Liceie (Frondistiriĭ) şi Şcóle de deosebite ştiinţĭ şi învĕţaturĭ, ḑic cu şcóle Greceştĭ, Slavoneştĭ şi Locale (Româneştĭ). Intre tóte şi pentru aceste

limbı (ațı facut) și tipografic, ce alta data nimene din Domnii trecuțı n'au sěvêrșit atâtea și ast-fel de lucruri bune, afara de cinstita și luminata de Dumnedeu înțelepciune a Majestății Tale. Tóte acestea vědindu-le și noı, am venit să vě rugam ca sa vě întindețı mila Vóstra și la acele părțı îndepartate a Cetațeĭ luı D-deu Antiohia, pentru ca acésta este de cuviința și fórte potrivit Inălțimei Vóstre, pentru două cause. Intaia: Pentru că în acésta șĭ-au luat maĭ întăı credincioșii mântuitorul nume în adevěr, adica sa sě numéscă creștinĭ, ĭar Inalțimea Ta sě cuvine prin grația luı D-deu sa fiĭ întăiul între toțı Domniĭ orthodoxĭ cu acésta numire creștină; de aseminea și dupě buna voință și dupě cugetarĭ și dupě fapte, sa aĭbı urmare la acéstă numire. Al doilea: Pentru ca avênd Inalțimea Vóstra culmea virtuților și a nobleței, a renumeluı strălucit și a predominanței, este convenabil să arětațĭ și cel întaĭ mila Vóstra, dupě cum ațı arětat adesa și la alte scaune apostoliceștĭ cu abondență, cu atât maĭ mult la cel întaĭ scaun al corifeuluı Apostolilor Petru, unde este Cetatea luĭ D-deu cea de sus Antiohia, pentru ca sa avețı și amintire neîntrerupta prin mijlocirea acesteĭ mile placute luĭ D-deŭ, dupě cum și la cele-lalte Biserici a luĭ Christos. Mila însě este puțina în cantitate fața de măreția străluciriĭ Vóstre, fórte abondentă însě și prea bine primită înaintea luĭ D-deu; pentru că acest bun străbate în suflet și este fórte necesar în acele parțĭ, pentru acéstă pricina. Preoțiĭ aceleĭ țărĭ sunt în multe locurĭ lipsițı și sěracĭ, în cât nu aŭ nicĭ cele necesare pentru traiu. Apoĭ cărțile arabice ce le întrebuințază acia ca unele ce sunt manuscripte, reclama și banĭ mulțĭ pentru cumparare; și neavênd acia banĭ saŭ sa le cumpere gata, saŭ sa dea sa le prescrie dupě manuscripte, rěmân ceĭ maĭ mulțĭ și fara voia lor lipsițĭ și de Slujba (serviciul bisericesc) dilnică. Și pentru cele-l-alte 'șĭ fac o mângaere din causa sěracieĭ, dar sěvêrșirea sfinteĭ și Dumnedeeșteĭ Liturgiĭ este fórte necesară pentru toțı preoțiĭ și fórte mântuitóre pentru toțĭ ortodoxiĭ. Decĭ dispoziția Vós-

tră bine-facĕtóre cătră toţĭ, prin inspiraţia Divina a precedat rugămintea nóstră pentru ca sa-şĭ aĭba tótă rĕsplata, şi ne-aţĭ întrebat daca ortodoxiĭ din Arabia aŭ mijlóce pentru cărţĭ. Atuncĭ şi noĭ am mulţemit luĭ D-ḑeŭ pentru buna voinţa şi cugetarea vóstră mişcată de D-ḑeŭ, şi îndata v'am arĕtat cererea nóstră. Carea cu bună voinţa şi cu grabă primind-o aţı îndeplinit-o. Şi deci aţĭ ordonat cu umanitate, ca sa sĕ tiparéscă prin cheltuelile bogateĭ dăruirĭ a bunătăţeĭ vóstre acéstă Liturgie în limba arabică, dupĕ dorinţa şi scopul nostru. Dar auḑind Inălţimea Vóstră de la noĭ şi înţelegênd bine obiceĭul ce se politiceşte în părţile nóstre ale Antiohieĭ, între preoţiĭ noştri ortodoxĭ din bisericile luĭ Christos, că adică rugacĭunile Sânteĭ Liturgiĭ sĕ citesc amestecat de aceia în arăbeşte, ĭar ecfonisele sĕ pronunţa maĭ adesa elineşte, de aceĭa şi spre o maĭ mare înaintare v'aţĭ întins harul vostru placut luĭ Dumneḑeŭ, ordonând că nu numaĭ ecfonisurile, ci şi tóte rugacĭunile şi cererile Liturgieĭ să sĕ tipăréscă adliteram fară nicĭ o schimbare în ambele limbĭ: grecésca şi arabică, spre întrebuinţarea maĭ uşóră a eĭ, de catră preoţiĭ noştri Elino-arabĭ. Pentru ca cartea să fie folositóre nu numaĭ pentru ceĭ ce ştiŭ numaĭ limba arabică, saŭ pe amêndouĕ de odata, dar şi pentru aceĭ preoţĭ Romeĭ, (grecı) care n'aŭ învĕţat limba nóstră arabică şi ca să sĕ rĕspândésca bunul la maĭ mulţĭ. Acésta Sânta Liturgie a ordonat Inălţimea Vóstră, dupĕ ce cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ s'a pus în tipar, ca să sĕ împarta şi în dar cătra aceĭ prea pioşĭ Iereĭ aĭ arabilor spre eterna amintire: ca să pótă şi aceştia în urmă, avênd ast-fel de carţı, sa sĕvêrşască dupĕ datoria lor sânta Liturgie în amêndouĕ limbele, proaducênd cu tótă evlavia divină, sânta şi cea fara de sânge jertfa luĭ D-ḑeŭ şi Parinteluĭ, spre mântuirea şi ertarea pĕcatelor lumeĭ întregĭ şi spre cererea celor de folos sufletuluĭ; spre întărirea şi adumbrirea păziteĭ şi incoronateĭ de Dumneḑeŭ Inălţimeĭ Vóstre, împreună cu tótă bine-cuvêntata Vóstra Casă, împreună cu tótă adunarea neamuluĭ Vostru, cu tot

Palatul și cu tóta Țara și Domnia, până la cea maĭ adênca și ultima batrânetă, și dupĕ mutarea de la aceste vremelnice să vĕ rĕsplatésca pe toțĭ și cu Impĕrăția Ceruluĭ, dătătorul de bunurĭ și cel maĭ pre sus de tóte D-ḑeŭ, Amin.

In 1701 de la Naşterea luı Christos, în luna Ianuarie.

Iscalit: Atanasie, cu mila luĭ D-ḑeu fost Patriarh a mareı cetățĭ a luĭ D-ḑeŭ Antiohia, și rugător al străluciref Vóstre.

II.

Atanasie, cu mila luĭ D-ḑeŭ fost Patriarh al Antiohieĭ mareĭ Cetățĭ a luĭ Dumneḑeu.

Tuturor pioșilor evseviоșĭ preoțĭ a ortodoxilor Arabĭ, har și bine-cuvêntare de la D-ḑeŭ în lucrurĭ mântuitóre.

Rugați-vĕ unul pentru altul ḑice D-ḑeescul Apostol, ca să vĕ vindecațĭ, cacĭ mult póte rugăcĭunea cea lucrătóre a dreptuluĭ. Când ḑice: rugați-vĕ uniĭ pentru alțiĭ, nu înțelege să ne rugăm numaĭ pentru ceĭ de o credință și frațĭ aĭ noștri, dar și pentru necredincĭoșĭ și strĕinĭ și pentru toțĭ ómeniĭ. De aceĭa și fericitul Pavel scriind catra Timoteiŭ ḑice: Decĭ vĕ rog maĭ întaĭ de tóte sa faceţı cererĭ și rugăcĭunĭ, adunărĭ și mulțemirĭ pentru toțĭ ómeniĭ, adică pentru credincĭoșĭ și necredincĭoșĭ și prietenĭ și vrajmașĭ și pentru ceĭ de un neam și strĕinĭ. Conform acestuĭ precept apostolic și sânta nóstra Biserica înainte de tóte cere și sĕ rógă luĭ D-ḑeŭ pentru pacea a tóta lumea, pentru stabilitatea de pretutindene a Sântelor luĭ D-ḑeŭ Bisericĭ, și a unireĭ tuturor în una și singura mărturisire și credință ortodoxă către D-ḑeŭ. Și dacă datorim sa ne rugăm Mântuitoruluĭ lumeĭ D-ḑeŭ pentru vrajmașĭ și necredincĭoșı spre aĭ milui, cu cât maĭ mult sĕ cuvine să-l rugăm pentru credincĭoșiĭ cunoscuțĭ și prietenı? Iar daca s'ar întêmpla sa fie și bine facĕtor și cauzator de bine-facere obștéscă mare, și de

suflet mântuitóre, cu cât maĭ mult de cât pentru toţı sĕ cuvine sa ne rugam luĭ D-ḑeŭ pentru ast-fel de bine-facĕtorı obşteştĭ aı noştri? Decı câtă lipsa de cărţı se afla la ortodoxiĭ dintre arabĭ şi maı ales la ceĭ sânţiţĭ aĭ lor, pentru ca eraŭ manuscripte şi de aceıa cu greu sa gasea, cu anevoe sa câştiga, pentru ca fiind scumpe şi maı cu sama din causa lipseĭ de banĭ, acésta o marturisesc acia carora le lipsesc. Lipsa acestora şi trebuinţa a îndeplinit'o înduratul D-ḑeu, cel ce voeşte ca toţı sa sĕ mântuĭasca şi la cunoştinţa adevĕruluĭ să vie, dupĕ determinările şi cuvintele cele neurmate ale divineĭ sale Pronii în timpurile nóstre; care a bine-voit sa mergem şi noĭ din aceste parţĭ a Cetaţeı luĭ Dumneḑeu Antiohia în Constantinopol, şi de acolo în mult renumita Domnie a Ungro-Vlahieı, dupĕ auḑirea virtuţilor eroice şi a isbândelor geniale a celuĭ ce domneşte acum, a prea gloriosuluĭ, prea piosuluĭ Domn, şi Igemon a tóta Ungro-Vlahia, Domnuluĭ Domn Ioan Constantin Basarab Voevod Brancovanul, celuĭ cu un nume şi cu un chip a celuı între împĕraţĭ pomenituluĭ şi în adevĕr Sfântuluĭ Mareluĭ Constantin. Şi decĭ cu ajutorul luĭ D-ḑeŭ ajungĕnd în Valahia şi învrednicindu-ne de dorita primire a aceluia şi de vorbirea şi privirea aceluı vrednic de lăudat, cu mare veselie şi dorinţă a sufletuluĭ nostru, şi fiind trataţĭ de catra Inalţimea Sa cu piositate şi umanitate, ĭ-am propus şi lipsa cărţilor bisericeştĭ de la noı, maı cu séma a sânteĭ Liturgiı, întrebându-ne el maĭ întaĭ despre acestea. Decĭ vĕḑind înclinarea şi graba insădita a Inălţimeĭ sale ce o are gata spre facerĭ de bine la tóte, ĭar maĭ ales la cele de trebuinţa Bisericeĭ, am îndrăsnit cu ajutorul luĭ D-ḑeu şi ne-am rugat de strălucirea Sa, dacă e cu putinţă să ajute Bisericele sânţiţilor ortodoxĭ arabĭ, ce sĕ afla sub tronul Patriarhal a Cetaţeĭ luĭ D-ḑeŭ Antiohia, şi să îndeplinésca acésta lipsa, ordonând ca sa sĕ tiparéscă în limba patrieĭ nóstre cea arabica sfânta Liturgie cu cheltuĭala străluciriĭ Sale proprie. Iara pazita de D-ḑeŭ şi evseviósa sa Inălţime cu grabire primind cererea nóstra cea dupĕ D-ḑeŭ,

a ordonat tipografului abil ce să afla pe lângă Inalțimea Sa, prea piosului între Ieromonahi, Chir Antim Ivirénul, dându-i cu abondența și cele de cheltuială, ca sa sape cu îngrijire litere arabice și facênd nouĕ halcografie arabica sa tipăréscă serviciul sânteĭ Liturgii în amêndouĕ limbele, eleno-arabica. Și așa cu ajutorul lui Dumnedeu și cu îndemnul și cheltuiala Inalțimeĭ Sale și cu a nóstră neobosita îngrijire și corectare ajungênd la sfêrșit și tipărindu-se cum se vede, au ordonat stralucirea Sa, ca sa sĕ împartă în dar la toți preoții ortodoxi ai Arabiei, pentru mântuirea sufletului sĕu. De aceia și noi, o prea pioșĭ Iereĭ și Ieromonahi! câți luațĭ acésta sânta carte în mâni a acestuĭ prea pios Domn și Igemon, sunteți datori neîntrerupt la tóta ierurgia să amintiți cinstitul seu nume și sa rugațĭ pe D-deŭ continuu, ca să-l întăréscă la prea Inalțatul seu Tron, neispitit până la cea maĭ adênca și ticnita bĕtrêneța, cu tóte rudele și cu tóta adunarea luĭ Domnéscă, cu Țara și Domnia, și dupĕ trecerea de aice sa-i învrednicéscă pe toțĭ și Impĕrației Cerurilor, de care și toțĭ sĕ ne învrednicim în Christos Isus Domnul nostru, a căruia glorie fie în vecĭ de vecĭ nesfârșiți amin.

La stemia țărei, ce'ĭ lucrata de Anthim Ivireanul, Profesorul Academiei din Bucureștĭ, Doctorul Ioan Comnen, a compus în poesie clasica următórele versurĭ, pe care le public spre a se ști de toți Româniĭ:

Πρὸς τὸν ὑψηλότατον καὶ ἐκλαμπρότατον καὶ Γαληνότατον Αὐθέντην καὶ Ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροϐλαχίας Κύριον Κύριον Γ'ωάννην Κωνσταντῖνον Βασσαράϐαν Βοεϐοδας.

Δέρκεο Οὐγγροϐλάχων παρασηματα δ', αἴσια ὄντα
Στέμματα Κοιρανίης, αργόθεν ὀψιγόνοις.
Σταυρὸς ὅν ἐν ράμφει Κόρακος σθένος ὄρθιον αἴρει,
τὴν δε τέκμαο κρατέειν ἔμπεδον ἐυσεϐίη.
Ἔς τ'ἄν δ' Ηˇέλιος λάμπει, καὶ κύκλα σελήνης,
Πλείστων κατάρξειν 'Αόρι καὶ Κορήνη.
Δένδρεω ἑζόμενος δὲ Κόραξ έπι, δείκνυσι γαίης

Καρπῶν καὶ τροφίμων πάμφορον εὐθηνίην.
Κωνσταντῖνον ἔχουσα Βασσαράβαν Ὄρχαμον ἦδε
Λαμπρὸν σκηπτροφόρον, τερπετ' ἀγαλομένη.
Οὔποτε γὰρ τοῖον πραΰντε ἰθύφρονάτ' ἔσχεν,
Οὗτος νητρεκέως φέρτατος Ἡγεμόνων,

Τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος ἐλάχιστος δοῦλος,
ἸΩΑΝΝΗΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ἸΑΤΡΟΣ.

La finele cărțeĭ staŭ în grecește și arabește scrise aceste rândurĭ ca frontespiciŭ a cărțeĭ, și pe care le daŭ în traducere română:

S'a imprimat acéstă prea folositóre de suflet sântă Liturgie acum pentru întêĭa óra în limba eleno-arabică, prin ordinul și cu cheltuĭala prea piosuluĭ, prea stralucituluĭ și prea blânduluĭ Domn și Egemon a tóta Ungro-Vlahia, Domnul Domn Ioan Constantin Basarab Voevod.

De Antim Ieromonahul din Iberia.

Prin corectarea numaĭ a unia din limbĭ, aceĭ Greceștĭ de Ignate Ieromonahul din Haldea.

In Sânta Monastire a Intrareĭ în Biserică a Nascĕtóreĭ de Dumnedeu—Znagovu.

In anul mântuireĭ 1701, în luna Ianuarie.

Descrierea cărțeĭ.

Cartea este pe hârtie alba dura, și formatul folio mic, lungimea fóeĭ de 25 centimetri, ĭar lățimea de 18. Cuprinde numaĭ Liturgiarul, saŭ serviciul Sf. Liturgiĭ, dupĕ tipicul Bisericeĭ nóstre orientale ortodoxe, în douĕ limbĭ—grecește și arabește. La finele Liturgieĭ sunt numaĭ în limba arabă rugăcĭunele Sf. împărtașirĭ. Cartea este numerotată și se compune din 253 de paginĭ, esceptându-se introducerile publicate acum și care nu sunt numerotate; acésta dă a înțălege că aŭ fost împrimate în urma Liturgieĭ. Stampele orĭ portretele Sf. Ioan Chrisostom și Marele Vasilie sunt lucrate în țară de un Dimitrie la 1698, ĭar cea a Sf. Gri-

gorie de un Ionichie. N'am vĕḍut nicĭ una din acele lucrate de nemuritorul Antim Ivireanul, afară de câte-va ornamente, de şi Antim a fost însărcinat de Domnul Constantin Brancovanul cu turnarea literilor arabice şi instalarea Tipografieĭ aceştia la Znagov, dupĕ cum ne spune cu siguranţa Atanasie fostul Patriarh al Antiohieĭ. Chiar legatura carţeĭ este din timpul luĭ Antim. Cartea din care am tradus aceste preţióse prefeţe este proprietatea Inalt Prea Sânţituluĭ Mitropolit al Moldoveĭ I'. D. Iosif Naniescu şi căruĭa îĭ sunt adênc recunoscĕtor pentru buna-voinţa cu care mĭ-a dat'o spre a o studia. Din aceste prefeţe maĭ cunóştem acum înca şi alte amănunte asupra activităţeĭ literare şi tipografice a meritosuluĭ barbat şi Mitropolit al Ungro-Vlahieĭ, Antim Ivireanu.

C. E.

Studiu asupra Reformeĭ instrucțiuneĭ elementare din țară.

I.

Quidquid agis prudenter agas et respice finem, ḑice un învĕțat al vechimeĭ.

De vre-o 30 anĭ învĕțamêntul precum și o mare parte din instituțiunele țĕreı, aŭ luat la noı un avênt însemnat. Dorința de progres, dorința de a ajunge cât maĭ ċurênd la nivelul cultureĭ țĕrilor civilisate din Europa, a guvernelor și representanților națiuneĭ ce s'aŭ succedat, a făcut a se copia și transforma în legĭ ale țĕreĭ nóstre multe din organisațiunele diferitelor instituțiunĭ din țĕrile civile civilisate ale Europeĭ. Evident ca, asemenea dorința, asemenea intențiune este fórte laudabila; dar ca la tot lucrul ce se face în pripa, nu s'a avut în vedere în acéstă însemnata lucrare, nicĭ gradarea și nicĭ timpul cât a trebuit sa tréca, pâna sĭ ajunga ele în starea de cultura actuala respectivă, nicĭ împrejurarile și obiceĭurile locale propriĭ ale nóstre.

Acésta scăpare din vedere, a avut de resultat netemeĭnicia multora din colónele fundamentale ale mareluĭ nostru edificiŭ național; a avut de resultat lasarea a o mulțime de golurĭ intermediare civilisațiuneĭ nóstre de astă-ḑĭ; a avut în fine de resultat sdruncinarea moraluluĭ a uneĭ marĭ părțĭ din masa poporuluĭ nostru român, care formézã colona cea maĭ puternică a edificiuluĭ național, a țăranuluĭ.

Dorința de progres, dorința de a vedea la noĭ cât se póte maĭ mulțĭ ómenı culțı, a facut atât pe guverne cât și pe particularĭ, sa trimita în streinatate o mulțime de tinerĭ. Mulțĭ din aceștia s'au întors cu ideĭ sanĕtóse, dar nu e maĭ puțin adevĕrat ca, din împrejurărĭ pendinte saŭ nependinte de voia lor, mulțĭ s'au întors și cu ideĭ nefolositóre pentru țara. Societatea nóstra însă, în sinceritatea sa, gândind ca toțĭ au ideĭ sanĕtóse, ĭ-au luat pe toțı de conducĕtorĭ și regulatorĭ aĭ viețeĭ eĭ. De aci marí confusiunĭ în progresul mult dorit, de aci un observator șĭ-a luat comoțiune a se exprima respectiv de cultura nóstră: „Na-ți-l frînt că'țĭ l'am dres și apoĭ ḑicĭ că nu-ĭ progres?".

Adeveritatea acestor resultate este dovedită de sine prin imposibilitatea aplicăreĭ multor legĭ copiate de la strĕinı și introduse la noĭ cu precipitare,—pentru care multe din ele au trebuit să sĕ abroge, ĭar altele de și există încă, au căḑut în desuetudine, ca d. e. art. 133, 134, 135, 136, 238, 244, etc. etc. din legea asupra instrucțiuneĭ.

In statele monarhice absolute era óre când-va ideia, și acum este că, guvernele nu greșesc; în statul nostru constituțional însĕ, cred ca nu póte fi vorba de ceva asemenea. Nu; noĭ recunóștem și trebue sa recunóștem că erorile se pot comite de marĭ și adunarĭ ca și de micĭ și indiviḑĭ. Recunóșterea erorilor comise este semn de îndreptare; maĭ bine maĭ târḑiŭ de cât nicĭ o-dată.

Am ḑis ca guvernele și camerile ce s'aŭ succedat, voind a ne rîdica maĭ curând la nivelul cultureĭ statelor civilisate europene, aŭ scăpat din vedere între altele, diferitele împrejurărĭ locale, starea de cultura în care ne aflăm, și multe din bunele obiceĭurĭ propriĭ ale nóstre.

Statele ca și indiviḑiĭ fac experiențe, cércă să aplice o serie de ideı, și este bine daca reformézã în parte saŭ în totul lucrarea începută, când constata că n'aŭ nemerit.

Legea instrucțiuneĭ din 1864 la art. 6 și 31 prevede instrucțiunea elementară obligătóre pentru toțĭ. Pentru aducerea la îndeplinire a acestor articole din lege, statul

a trebuit să formeze ómeni, a trebuit și a cautat să înfiinţeze cât mai multe școle pentru pregatirea învěţătorilor, și mai târḑiu chiar și a institutorilor.

Aci deschiḑênd o paranteză, îmi permit a atrage o deosebita luare aminte a celor în drept și chiar a publiculuĭ, asupra urmatoruluĭ fapt constatat. In școlele pentru pregatirea învěţatorilor și a institutorilor, ca și în alte școle laice, nu s'a dat studiuluĭ religiuneĭ importanţa cuvenită, considerând-o cum ḑice românul, că a cincea rótă la car. Acésta erore comisa mai întâi de ceĭ mari a trecut și la ceĭ micĭ, la înveţători și institutorĭ. Eleviĭ normaliștĭ vĕḑênd că în școla unde eĭ învaţă, studiuluĭ religiuneĭ nu i se da multă importanţa, la rêndul lor, neînţelegênd că scopul școlelor primare nu este numai desvoltarea intelectuala a copiilor, ci și cea morală, aŭ facut și eĭ tot așa. De aci confusiunea enormă a copiilor, cărora parinţiĭ le spun pe acasa ca este un Dumneḑeu a tot puternic care a făcut, dirige și vede tóte, iar dascalii la școlă le spun ca nu e nimic și că aceste sunt invenţiunĭ d'ale popilor în scopul de a ţinea lumea în ignoranţa și a o înșela; de aci indignarea multora dintre parinţĭ carĭ îșĭ blestema ḑiua și ciasul în care și-aŭ dat copiii la școla, în loc să sĕ bucure ca învaţa carte.

Lipsa de convingerĭ religióse și în bunul religieĭ pentru omenire a unor învĕţătorĭ, a facut ca învĕţarea de carte elementara de către copii prin comunele rurale și chiar urbane, sa dea róde nefolositóre pentru eĭ însișĭ (pentru copii) cât și pentru stat. O mare parte din învĕţatorĭ, apropriindu-șĭ de la uniĭ și de la alţiĭ idei desastróse, s'au silit ale infiltra și în mintea fragedei generaţiunĭ. Ei în loc să cultive și sa desvolte în copiĭ și legea morală interna cuprinsa în doctrina religiósă, și cu chipul acesta sa-ĭ faca ca în tot-d'a-una sa sĕ departeze de la rĕŭ de sine însușĭ, iar nu numaĭ de frica legilor externe civile, iĭ îmbuibéză numai cu idei de libertate rĕŭ înţelésa. Lipsa cunóștereĭ principiilor religióse, care înradacinate în copii pot să facă

pe un stat puternic în întru și afara, ĭ-au facut sa nu înțelégă ca libertatea propriŭ ḑisa sta numaı în a face aceea ce e bine, de folos și just pentru sine și omenire, ĭar nu tot ce cine-va voește și ĭı place. Tot lipsa cunósterei unor asemenea principiĭ ĭ-aŭ facut și ĭĭ face încă a nu se înalța cu mintea la origina legilor omeneștĭ, la legea internă a omuluĭ, care de și ĭșĭ perde une-orĭ puterea în indiviḑı, totdéuna 'șı-o pastréză în totalitatea poporuluĭ din care individul face parte, exprimându-se prin legile civile, carĭ îngradesc nu libertatea celor ce fac binele, ci a celor ce fac rěul, acelor ce abusând de libertatea lor, ĭșĭ permit a lucra tot ce le place. Eĭ nu vor sa înțelégа ca nu tot ce place și este frumos, este folositor și just.

II.

Când voim a construi o casă, cel dintâiu lucru la care trebue a ne gândi este ca temelia sa fie solida. Arhitectul care nu cugeta la acésta, numaĭ zădarnicește capitalul ce proprietarul ĭı pune la disposiție. Paguba în asemenea cas este cu atât maı mare cu cât edificiul proectat este menit a dura maı mult și a produce folóse maı marı.

Nicı un edificiu, cred, nu póte fi maĭ de mare valóre și nu reclama maı marı precauțiunı la punerea temelieı, ca edificiul cel mare al unuĭ stat, al uneı națiunı. La așeḑarea dar a temelieĭ unuı așa de însemnat edificiu, se cere ca maıștriı să fie fórte iscusițı, pentru ca sa póta alege și așeza materialul cel maı propriu soliditațeı, spre înlaturarea a orĭ-ce fel de daune în viitor.

La înălțarea edificiuluĭ național se cere *lumină*, *știință și credință*.

Petrele ce forméza temelia statuluĭ român, ca și la alte națiunı, este generațiunea născênda și cu ea masa poporuluĭ. Aceste pıetre dar trebuesc așeḑate pe terenul cel maĭ solid, încheiate și cimentate cu elementul cel maı durabil. Generațiunea nascênda și crescêndă trebue luminată, trebue pusă în posițiune a se folosi maı cu ușurința de

mijlócele date omului la crearea luĭ, spre pastrarea vieţeĭ trebue să i se cultive facultatile şi simtirea de bine, de drept şi adever. Trebue sa i se desvolte facultaţile pentru a'i înlesni mijlócele de traiŭ şi pentru a satisface cererea evangelică de perfecţionare morala şi a veni în ajutorul îndeplinireĭ legilor statuluĭ, lucrând din impulsul intern aceea ce e bun, drept şi adevĕrat, ĭar nu numaĭ de frica pedepselor dinafarice cu care'l amenința legile civile.

Care pot fi dar elementele cultureĭ strict necesar generaţiuneĭ nascênde şi crescênde a maseĭ poporuluĭ la început, la temelie? Dupĕ parerea mea ele pot fi: cetirea şi scrierea corecta, cunóşterea elementara a geografiei şi istorieĭ patrieĭ, noţiunĭ de aritmetica şi alte cunoştinţe necesare de înteres ḑilnic şi în fine aceea ce este maĭ principal, *Religiunea*, saŭ cultivarea şi desvoltarea pe basa religiósa a legei interne, *unica care póte forma bunĭ cetaţenĭ, folositorĭ şi pentru eĭ însuşĭ şi pentru ţara lor.* In tesă generala, tot acestea pot forma şi cultura primara urbana, cu óre-carĭ desvoltărĭ maĭ întinse.

Aşeḑarea acestor elemente şi cimentarea lor în marele edificiŭ naţional, reclama nişte maĭştri iscusiţĭ, reclama voiŭ a ḑice ca învĕţătoriĭ şi institutoriĭ, pe lânga aptitudine şi capacitate să aĭba şi *drépta credinţa în Dumneḑeŭ*, şi prin urmare o maĭ complecta cunoştinţă a dogmelor şi moraleĭ religiuneĭ creştine. Trebue a avea adevĕrata şi drépta credinţa în Dumneḑeŭ şi în învĕţatura ce el ne a dat, cacĭ faptele cuĭ-va sunt resultatul credinţeĭ sale. De la adevĕrata sau neadevĕrata cunoştinţa despre ceva, de la drépta saŭ nedrépta judecată despre ceva, depinde hotarîrea de a lucra, depinde lucrarea buna saŭ rea. Invĕţătorul dar cu ideĭ sanĕtóse şi drepte despre doctrina religiósa creştină, învĕţătorul convins de folosul moral şi material ce aduce fie-caruĭ individ în parte şi naţiuneĭ în genere, cultivarea şi desvoltareĭ legeĭ interne naturale a omuluĭ, învĕţatorul înteresat de binele public, susţine şi propagă pe tóte acestea cu focul dragosteĭ misiuneĭ sale, desbracat de orĭ-ce înteres personal.

Masa poporuluĭ nostru, ca şi a altor naţiunı, până nu de mult n'avea multa cultură; dar între acestea *bunul simţ moral* nu-ı era sdruncinat. Sătênul nostru se înfiora şi se cutremura când audea numaı, cà unde-va s'a comis vre-o crima, vre-un omor sau vre-o sinucidere; se înfiora şi se cutremura când audea de vre-o înstréinare de banı publicı saŭ privaţı, ca unde-va este vre-un om înşelator, traeşte nelegıuit sau se desparte de soţie, etc etc. Dar asta-dĭ când ne laudam pe tóte tonurile, ca avem atâtea şi atâtea şcóle rurale, că întrecem chiar cu civilisaţia maseı poporuluĭ pe alte naţiunĭ, tot aşa este? Realitatea dovedeşte ca nu. Ziarele sunt pline de informaţıunı ca cutare sau cutare locuitor ţaran, pentru un lucru de nimic chiar a omorît pe altul, că cutare s'a sinucis, ca cutare a prădat comuna etc. Cât despre traĭul nelegıuit sau ca nu se ţine de cuvêntul dat, nicĭ maı e vorbă ca s'ar considera ca ruşinos şi lucru necinstit. Multe sunt causele ce au adus asemenea stare de lucrurĭ, dar între acestea este şi reaua direcţiune a şcólelor.

Indiferentismul dar şi nepasarea de felul creştereĭ şi al desvoltareĭ fiilor ţaranuluı, trebue să înceteze. Toţı ómenii de bine aı ţereı, tinerı şi betrênı, trebue sa sĕ pue la lucru şi sa vadă ce póte fi de folos minţilor crude şi marginite, şi în felul şi direcţiunea acésta să pregătéscă şi pe înveţetorii cursuluĭ primar urban şi rural. Sa nu créda cine-va că aşı fi un retrograd, nu; ci numaı cred ca este neaparat trebuitor de a se schimba direcţiunea actuală a învĕţămêntuluĭ primar, şi în consecinţă şi a pregatireĭ învĕţatorilor şi a institutorilor.

III.

In învĕţamêntul primar urban şi rural trebue a se avea în vedere nu numaı desvoltarea inteligenţeĭ copiilor, ci şi a *sentimentelor*. Desvoltarea intelectuala fara aceea a sentimentelor nobile se póte asemena cu frumuseţea pupezeı şi cu bucatele bune în vas infect. Partea educativa

urméză sa ocupe tot atât de mult pe învĕţator ca şi cea intelectuala.

Majoritatea copiilor din şcólele primare urbane şi toţĭ ceĭ din şcólele rurale, au nevoe a fi instruiţĭ: în mişcărĭ, în ţinuta lor din clasă şi biserica, în atitudinea şi purtarea cu parinţiı şi fraţiĭ lor, cu preoţiĭ, cu ómenii şi femeile bĕtrâne şi cu alte persóne de stimă şi autoritate, orĭ şi de unde ar fi ele. Trebue iniţiaţĭ şi deprinşĭ ca să fie curaţĭ, cuviincıoşĭ, păstratorĭ în ale îmbracămintei şi recuisitelor de şcóla, precum şi în tóte afacerile lor. Iar pentru ca acésta sa se pótă înradacina maĭ bine în copii, trebue să aıbă exemple viĭ în învéţatorii lor.

Purtarea cuviinciósa şi corectă a învĕţatorului face pe atâta bine, pe cât face rĕu cea necuviinciósa şi necorectă. Inchipuiasca-şı cine-va ce impresiune póte sa facă sătenilor şi copiilor lor intrarea unuĭ învĕţator cu umbrela deschisa şi cu palaria pe cap în biserică; facerea şi aprinderea ţigărei în pridvorul bisericeĭ; de asemenea lipsa de respect şi chiar buna cuviinţa către bĕtârnĭ, preoţı şi maı mariĭ satului, de şi aceştı din urma ar fi maĭ inculţĭ de cât dênşiĭ — casurı de carı nu ne lipsesc.

Copilul e ca céra, şi mai ales acela care n'are parinţı maı culţı, se forméză întocmaĭ dupĕ calapodul învĕţatorului sĕu. Invĕţatorul dar, de orĭ şi ce grad ar fi el, este reclamat ca pe lânga capacitate să fie şi cuviincios, modest, religios, corect în serviciul sĕu, onest în relaţiunele sale cu alţiı şi în casa sa. In felul acesta trebuesc pregatiţĭ învĕţatoriĭ şi institutoriĭ, cacı ce veţĭ ḑice când veţı constata ca Institutorul eşind din clasa se duce ıntins în cafenea la jucat bilard şi carţı? Ce veţı ḑice constatând ca îşĭ scomptéza léfa şi o jóca ın carţĭ, neiconomisindu-se nicĭ pentru a şı plati mâncarea la birt?

Asemenea calapóde pentru céra mladiósa care sunt copiii, cred că nu se aproba de nicı un parinte de familie.

IV.

Este neîndoelnic ca direcţiunea învĕţamêntuluĭ primar

depinde de curentul ideilor de carĭ sunt dominațĭ institutoriĭ și învĕțătoriĭ; aceștia la rândul lor nu pot fi dominațĭ de cât de ideile ce 'șĭ apropriaza în școlele unde se pregătesc. Ast-fel fiind lucrul, orĭ și cât s'ar starui ca să sĕ schimbe direcțiunea de ideĭ în aceste școle, nu cred sa sĕ pótă, fiind ca profesoriĭ sunt deja formațĭ în direcțiunea ideilor lor; și apoĭ omul orĭ cât s'ar restrânge el din afară, când e vorba la adeca, *tot din prisosul convincțiunilor sale vorbește.* Spre a proba acésta, îmĭ permit a expune un cas nenorocit în felul sĕu, de și el nu aparține școlelor în cestiune. Când-va, un óre-care profesor, explica de pe catedră întâlnirea întêmplatóre a Didoneĭ cu Enea într'o peștera (Virgilius Eneida). Și știțĭ cum s'a exprimat catra școlarĭ? Iata cum: „Ințelege-țĭ d-vóstra, d-lor, ce trebue sa fi fost acolo". A fi regretat póte și singur acest comentar; dar pĕcatul era facut, căcĭ rĕmase și până astădĭ în memoria celor ce l'au ascultat. Și câte de acestea comentariĭ nenorocite nu se întêmpla în școlele nóstre și la adresa doctrineĭ religióse! Cine nu știe ca o ideie vătamatóre, fie ea emisa și în glumă, cât de adânca radacină prinde în tinerimea frageda! Maĭ ușor merge caruța la vale de cat la deal, de și este expusa a fi sfarâmata.

Spre a preveni decĭ inconvenientele de asemenea natura și a înlatura ocasiunile emitereĭ de ideĭ vătamatóre de catra învĕțătoriĭ de copiĭ, carĭ invĕțătorĭ nu pot avea de cât o cultura maĭ marginită, și tot odata spre a nu maĭ avea loc diferendul de ideĭ anti-religióse în învĕțamêntul primar; cred ca ar fi nemerit să sĕ parasésca cu totul pepinierile existente de învețatorĭ și institutorĭ, rĕmânênd ca aceștia sa sĕ prepare in altă categorie de școle ale țĕreĭ, a carora destinațiune este tot de a forma învețatorĭ, *în Seminariĭ.*

In favórea acesteĭ ideĭ maĭ militéza înca și un alt considerent fórte puternic, *economia,* plus contigentul prea mare, dacă nu mĕ înșel, al seminarilor și al școlelor normale, care

împrejurare nu face alta de cât numai înmulţeşte numĕrul postulanţilor la funcţiunile statului.

Misiunea de preut şi înveţator este identica, şi studiile speciale ale ambelor ramuri nu numaĭ ca nu contradic unora altora, ci din contra înca fórte mult se ajuta între sine. Imbinarea pregatireĭ preutuluĭ cu a învĕţatoruluĭ primar urban şi rural, póte aduce şi acel bun,—de a nu maĭ exista ideia că, *religiunea ar împedica mersul progresuluĭ cultural*, dupĕ cum din nefericire adĭ asemenea idei se rĕspândesc cu abundenţă. Cea mai mare parte din institutorĭ sunt astă-dı absolvenţı de gimnazii, o mica parte absolvenţı saŭ numaĭ cu câte-va clase liciale, şi o parte şi maĭ mica seminarişti. De asemenea învĕţatorii, majoritatea sunt normaliştĭ şi o mica minoritate seminariştĭ. Ei bine, observatorul imparţial va constata ca aprópe toţı seminariştiĭ sunt esacţĭ şi conştiincioşĭ în împlinirea datoriei lor şi fac progresele cele mai marĭ cu copiiĭ.

Acésta provine negreşit de acolo: ca seminariştii pe lânga modul lor de educaţie şi convingeri religióse, nu sunt deprinşi cu atâtea şi atâtea feluri de distracţiĭ cari răpesc timpul institutorului. Sa nu gândésca cine-va că asemenea observări s'ar face cu intenţiunea de a nega ca n'ar fi mulţı dintre normaliştı, gimnasiştĭ şi licealiştı carĭ-s la înălţimea misiuneĭ lor. Nu; aci nu e vorba de a lovi în ceĭ conscienţı de datorie, ci numaĭ de a semnala rĕul ce se simte în mare parte.

In consecinţa, parerea mea este: să sĕ organiseze seminariele de gradul I în felul de a produce învĕţatorĭ rurali şi doritori de a continua cursul în seminarul de gradul al II-lea pentru a deveni preuţı, iar seminariele de gradul al II-lea în felul de a produce şi institutorĭ, fiind posibilitate ca acésta categorie de şcóle sa satisfaca şi exiginţele învĕţamêntuluĭ primar şi pe acelea ale celuĭ religios.

Sa sĕ adauge dar la programa seminaruluĭ de cursul inferior (gr. I), studiele necesare pentru învĕţatorĭ ruralĭ, plus un an de învĕţământ, ĭar la a cursuluĭ superior (gr.

II). cele necesare pentru institutori, precum şi timpul ce se va maĭ reclama de practica ritualuluĭ și a învĕțamêntuluĭ.

Cu sumele prevĕḑute în buget pentru şcólele normale şi seminariĭ, se pot îmbunatați şi organiza aceste din urma într'un mod satisfacetor pentru ambele scopurĭ maĭ sus arătate, maĭ rĕmanênd şi economiĭ.

S'a afirmat și se afirma cu drept cuvênt de ceĭ maĭ autorisațĭ membri aĭ societaților culte, ca *Şcóla* și *Biserica* sunt temelia societățeĭ. Eĭ bine, faca-se ca *Biserica* şi *Şcóla* sa coopereze cel puțin în învețamêntul primar.

George C. Vêntu.

THEOFILANTROPIȘTII. [1])

Acéstă societate nouĕ acum întră în moda în *Francia*. Societatea „Theofilantropiştilor“ 'şĭ are origina în timpiĭ primeĭ revoluţiunĭ francese, când a fost izgonită din Francia orĭ-ce religiune. Mulţĭ francejĭ însĕ nu puteaŭ trai fară religiune, şi au intrat în societatea „Theofilantropiştilor“. Când preoţiı aŭ fost izgoniţĭ, şi bisericile aŭ devenit pustiĭ, „Theofilantropiştiĭ“ s'aŭ făcut stĕpânĭ pe unele bisericĭ, şi 'şĭ-au inaugurat prima lor adunare la 15 Ianuarie, anul 1797. La anul 1801 *Napoleon*, ca urmare a concordatuluĭ cu sântul scaun din *Roma*, a interḑis adunarile „theofilantropiştilor“, şi numaĭ în anul 1882, în timpul republiceĭ a trea, theofilantropiştiı“ au reuşit să-şĭ capete dreptul de cetaţenie. Acum dênşiĭ sunt în numĕr de opt-ḑecĭ miĭ suflete (80.000), aŭ o revista propriă a lor, întitulata: „*Sémaine fraternelle*“. [2]). „Theofilantropiştiĭ“ n'aŭ nicĭ o doctrina dogmatică, afară de concepţiunile cele maĭ elementare despre Dumneḑeŭ. Totul se reduce, la „Theofilantropiştĭ“, la bine-facere, şi la dorinţa d'a face cât se póte maĭ mult bine, şi d'a evita rĕul. Dênşiı propagă amórea cătra Dumneḑeu, cătra familie şi patrie, cătră omenire, şi

[1]). Cuvêntul „theofilantropist“ din limba helena, în traducere *română*, însemnéza „ıubitor de Dumneḑeu şi ómenı“, anume de la cuvintele helene: Θεός (Dumneḑeu), φύλος (ıubitor) şi ἄνδρωπος (om). *(Nota subsemnatuluĭ).*

[2]). Acésta revista francesa se traduce în *româneşte* „Septemâna fraţésca“. *(Nota subsemnatului).*

aŭ, ca scop principal, formarea ómenilor virtuoşĭ şi patrioţĭ. Dacă nu exista o idee precisă despre Dumneḑeŭ, apoi, natural, nu póte exista nicĭ cult. Cu tóte aceste, sunt adunărĭ, unde „theofilantropiştiĭ" citesc bucaţĭ din „Manuel", [1]) ĭar dupĕ acea dênşiĭ cânta, şi în fine, se desparţesc. Iata şi tot cultul „theofilantropiştilor". Dênşiĭ asemenea n'aŭ preoţĭ, dar 'ĭ înlocuesc cu un feliŭ de conducĕtorĭ. De acest titlu se póte folosi orĭ-cine, care s'a devotat maĭ mult propagandeĭ şi triumfareĭ ideilor „theofilantropistice". Membriĭ societaţeĭ pórta un anumit sĕmn numaĭ în timpul adunarilor. „Theofilantropiştiĭ" nu recunosc nicĭ un mister. Dênşiĭ nu botéză copiiĭ, ci numaĭ 'ĭ înfiéză, asemenea nu se căsatoresc, ci numaĭ assista la casătoria civila, exprimând felicitările lor tinereĭ pĕrechĭ. „Theofilantropiştiĭ" petrec pe ceĭ repausaţĭ, la cimitir, cu cea maĭ mare simplitate... [2]).

George P. Samureanu.

1). „Manuel" se traduce din limba francesa în cea *română* prin cuvêntul „manual". Aşa se numeşce, la „theofilantropiştĭ", cartea lor de căpetenie, un feliu de catehism religios, unde se cuprind tóte regulile, pe carĭ trebue se le pastreze cu sfinţenie toţĭ membriĭ societaţeĭ „theofilantropiştilor". (*Nota subsemnatuluĭ*).

2). Acest articulaş este publicat în revista religiósa rusa din Petersburg, intitulata „Странникъ" (adica în traducere *română* „Piligrinul"), anume pe anul 1889, No. 10, pe luna Octombre, pe paginile 346—347. Subsemnatul *a tradus* acest articulaş, din limba rusa în cea *română*, la 7 (19) Noembre, anul 1889, în *Bucureştĭ*. Acésta revista rusa este una din cele maĭ importante reviste religióse ruse, carĭ sunt în numer total de una suta (100). Ea este fundata la anul 1860 de preotul Vasile V. *Greciulevicĭ*, carele a decedat la anul 1885, ca episcop de Mohilev şi Mstislav, purtând în monahism numele de „*Vitaliu*". In timpul de faţa acésta revista este redactata de domniĭ: A. *Vasilcov* şi A. *Ponomarev*, profesorĭ la academia spirituala din Petersburg, şi se trimete în schimb, revisteĭ „*Biserica Orthodoxă Română*" din *Bucureştĭ*, cu începere de la 1 Ianuariu, 1889. (*Nota subsemnatuluĭ*).

SAMARINEANUL IUBITOR DE OAMENI.

Un om se ducea din Ierusalim la Ierichon, şi a căḑut între tâlhari, cari, desbrăcându-l şi rănindu l, s'au dus, lĕsându-l abia viu. Şi din întâmplare se ducea un preot pe acea cale; şi vĕḑêndu-l, a trecut pe alăturea. Aseminea şi un levit, venind la acel loc, şi, vĕḑêndu l, a trecut pe alăturea. Iar un Samarinean, mergênd pe cale, a venit la el, şi, vĕḑêndu-l, i s'a făcut milă. Şi apropiindu se, a legat ranele luĭ, turnând oleiu şi vin; şi puindu-l pe animalul sĕŭ, l'a dus la casa de óspeţi, şi a purtat grija de el. Şi a doua ḑi plecênd, scoţênd doĭ denari, a dat gazdei, şi i a ḑis: pórtă grija de dânsul; şi ori-ce veĭ mai cheltui, eu voiu da ţie înapoi, când mĕ voiu intórce. Decĭ care dintr'acei trei ţi se pare a fi aprópele celui, ce căḑuse între tâlharĭ? El (un învaţat in legĭ) a ḑis: cel, ce a facut mila cu dânsul. Atuncĭ ĭ a ḑis Iisus: mergi de fa şi tu aseminea. [1])

Un învăţetor al legei lui Moise, dorind a ispiti pe Iisus, l'a întrebat: *învăţetorule, ce se fac, ca să moştenesc viaţa eternă?* Iisus a ḑis luĭ: *în lege ce este scris, cum citeştĭ?* El a respuns: *se ĭubeştĭ pe Domnul, Dumneḑeul teŭ, din tótă ânima ta, şi din tot cugetul tĕu; şi pe aprópele tĕu, ca însu-ţĭ pe tine.* Şi ĭ-a ḑis Iisus: *drept aĭ respuns; acésta fă, şi veĭ trăi.* Dar învaţatul în legi, nemulţumindu-se cu acésta, şi voind sĕ ştie, pe cine Iisus considera de aprópele nostru, l'a întrebat: *cine este aprópele nostru?* La acéstă întrebare Mântuitorul a rĕspuns nu prin cuvinte scurte şi

[1]). *Luca.* „Evangelia“, capit. 10, vers. 30—37.

vagı, ci prin o narațiune lunga și expresiva, la urma căreĭ învațatul în legı, devenind rușinat, a fost necesitat sa rĕspundă singur la întrebarea sa: *cel, ce a făcut milă cu el.* Noı suntem aprópe de ómenĭ, când ne apropiem de dênșiı prin ĭubire de ómenĭ. Cine însĕ sunt aprópe de noı? Aceı sunt, carĭ au necesitate de atare ĭubire de ómenı, anume *toțĭ* aceĭ, fără excepțiune, carı aŭ necesitate de concursul și ajutorul nostru, *toțĭ* aceı, carı împreuna cu noı trec calea cea lungă și spinósă a vieței. Asa dar acésta parabola prea frumósa a Mântuitoruluĭ, ni da ocasiune se cercetam: I cine este aprópele nostru? și II în ce constă adevĕrata amóre catrĕ aprópele?

I.

Cine este aprópele nostru? Christianismul primul a rĕspuns la acésta întrebare; Christianismul primul a apropiat de noĭ pe ceı streinı, și pe ceı, carĭ se află departe de noı, și ne-a împĕcat cu inamiciı. Christianismul a umplut prăpastia cea mare, și a distrus zidul, carele desparte rasele și popórele unul de altul. Evangelia a proclamat, ca toțı ómeniĭ au unul și acela-șĭ început, că sunt fiiı luı Dumnedeu, ca póртă în sine chipul Dumnedeesc, ca sunt ființe raționabile și libere, ca aspiră la acea-șĭ destinațiune, adica la asĕmanarea cu Dumnedeŭ: într'un cuvênt, toțı ómeniĭ egalı între sine, sunt frațı, adica și iudeul, și elenul, și sclavul, și liberul, și barbatul, și femeea. [1]). Porunca pentru amórea catrĕ aprópele este o porunca antica, cacĭ citim în „Pentateuchul" luı Moise: *Se ĭubeștĭ pe aprópele tĕu, ca însu-țĭ pe tine,* [2]) pe când Mântuitorul numește acéstă poruncă *nóue: „Poruncă nóuĕ dau vóuĕ, sĕ vĕ ĭubițĭ unul pe altul".* [3]) O numește nóuĕ, fiind-că în evangelie acésta nu este o porunca simpla și vagă, nu o datorie neaparata și greu de împlinit, ci—putere, și viață, și voința. O nu-

[1]). Apostolul *Paul.* „Epistola catre Galatenı", capit. 3, vers. 28.
[2]). Profetul *Moise.* „Lebiticul", capit. 19, vers. 18.
[3]). *Ioan.* „Evangelia", capit. 13, vers. 34.

meşte nóuĕ, de óre-ce în evangelie acéstă poruncă nu este numaĭ una din poruncile cele-l-alte externe, ci basa poruncilor, centrul voinţeĭ şi acţiuneĭ, fôntână vie şi mĕsură a orĭ-căreĭ moralitaţı adevĕrate, împlinire a legeĭ. O numeşte nóua, de óre-ce ea se aplica la toţĭ fară exçepţiune. [1]) Pentru iudeu era aprópele numaĭ conreligionarul şi connaţionarul luĭ, adica numaĭ iudeul. Cele-l-alte popóre—vecinii pagânı—eraŭ pentru iudeĭ inamicii luĭ Dumneḑeu, şi tot odată şi inamiciĭ poporuluĭ ales. Aşa, dupĕ cuvintele luĭ Iisus Christos, la iudeĭ era în vigóre prescripţiunea: *Sĕ ĭubeştĭ pe aprópele tĕŭ, şi se uraştĭ pe inamicul tĕŭ*. Combatând acésta parere greşita, Iisus a ḑis: *Eu însĕ ḑic vóuĕ să ĭubiţĭ pe inamiciĭ voştri*. [2]). Este ştiut, cât de îngust era cercul amórei catrĕ aprópele şi la popórele pagâne, şi, între altele, chiar la poporul cel maĭ nobil şi maı luminat din antiquitate. „Mulţumesc luĭ Dumneḑeŭ,— a ḑis cel maĭ înţelept din eı,— pentru acea, ca m'am nascut om, ĭar nu dobitoc, adică, ca m'am născut hellen, ĭar nu barbar“. Atât necredinciosul pentru iudeŭ, cât şi neînvaţatul pentru helen, era un object de dispreţ, era strein, care nu merita compatimirea şi simpatia.

Cum-ca aprópele nostru este fie-care om, despre acésta ne învaţă Mântuitorul nostru şi în parabola de faţa: *Un om se ducea din Ierusalim la Ierichon*. Un om: noĭ nu ştim nimic maı mult despre el. Nu ştim—caruĭ popor, căreı clase din societate el aparţinea. Fost-a el óre pios, nobil, înţelept? Fost-a el óre vrednic de ajutor, recunoscĕtor? Nimic nu ştim; apoı n'avem nicĭ necesitate se ştim. căcı şi Domnul nimic n'a adăugat, ci a ḑis simplu: *un om*. N'a fost un om óre-care cunoscut, ci direct necunoscut; nu un nobil óre-care, ci un ranit şi pe jumatate mort, zăcênd pe pament, abia pastrându-şĭ trasurile distinctive de om. Dar el era *om*. Purta însă pe fruntea sa sigilul dumneḑeesc. Era un om, caḑut între tâlharĭ, desbracat şi ră-

[1]). *Matheŭ*. „Evangelia“, capit. 5, vers. 44.
[2]). Matheu. „Evangelia“, capit. 5, vers. 44.

nit de ómenĭ. Mergea el din Ierusalim la Ierichon prin acéstă pustie, pe acéstă cale fórte periculósă. carea se numeşte *pustia sângeluĭ.* Nu este óre aşa şi pustia lumeĭ? Nu este óre plina de pericole şi lumea? Câţĭ ómenĭ şi în lume cad în mânile feluriţilor tâlharĭ, carĭ 'ĭ desbraca (despóe) şi rânesc! Câţĭ nu rĕmân pe jumătate morţĭ în felurite rĕspântiĭ, căcĭ nimene nu se apropie de eĭ, ĭar şi dacă cine-va se apropie, apoĭ trece alaturea cu îndiferenţă, nimene nu le légă cu amóre ranele, causate de invidie; fiind-ca vócea cea slaba a celuĭ ce zace nu ajunge la urechile omeneştĭ; fiind-că starea luĭ nenorocită respinge de la el pe toţĭ aceĭ, carĭ trec pe lânga el: fiind-ca el pare a fi mort; fiind-ca trecĕtorul 'şĭ închipueşte; — póte óre el, fara paguba pentru sine şi pericul, se ajute celuĭ, ce a cadut între tâlharĭ, în pustie! Şi cu tóte acestea, o omule, cel, ce a cădut între tâlharĭ, carele este ranit şi zace, ca pe jumătate mort, este aprópele tĕu! El este acela-şĭ om, ca şi tine. Tu 'l vedĭ în acéstă stare nenorocită, şi cu tóte aceste nenorocirea luĭ nu te mişcă, şi cu tóte acestea tu trecĭ alaturea cu indeferenţă! Ce violenţa! Ce neomenie!

Cine însĕ 'ĭ ajută? Nu preotul, nu levitul, carĭ se duceaŭ din Ierichon la Ierusalim, pentru îndeplinirea datoriilor lor preoţeştĭ! Dênşiĭ erau din numĕrul acelor preoţĭ şi leviţĭ, carĭ considera, ca afacere principala şi unică, serviciul în templu, citirea scripturilor, rugaciunile şi aducerea sacrificiilor. Serviciul lor este curat exterior. Citirea scripturilor la dênşiĭ este vaga şi formala. Sacrificiul lor nu este sacrificiu al inimeĭ umilite şi curate. Rugacĭunea lor nu este înălţarea sufletuluĭ catrĕ Dumnedeul amóreĭ. Pietatea lor n'are nimic comun cu viaţa. Altarul lor este departe de frontierile lumeĭ morale. Atare este religiunea preotuluĭ şi levituluĭ. Câţĭ preoţĭ şi leviţĭ d'aceştia sunt în lumea creştina! Câţĭ creştinĭ cu indiferentismul preotuluĭ şi neomenia levituluĭ trec alaturea de nenorocit, ducêndu-se, pentru a se ruga, dupĕ cum prescrie tipicul! Câţĭ creştinĭ se ocupă cu studiarea şi commentarea litereĭ

scripturilor, dar trec alaturea de spiritul scripturilor, carî creştini, ca şi tâlharii, se arunca asupra aprópelui, și se îngrijesc sĕ-i ia tóta averea lui sufletésca, ca să-l rânésca, și sa-l facă mort pe jumatate în privința morala! La câțî creştinî pietatea este curat exterióra, o simpla deprindere, carea consta în îndeplinirea cunoscutuluî ritual, iar nu în armonia, carea trece prin tóta viața, nu în puterea, carea curață și sfințește tóta viața! Câțî creştini n'ar merita óre, ca să li se adreseze cunoscutele cuvinte profetice: *Ce însemnéza pentru mine mulțimea sacrificiilor vóstre? Sufletul meu urăşte serbătorile vóstre și posturile. 'Mî abat ochiî de la rugacîunile și cererile vóstre; căcî mânile vóstre sunt pline de sânge. Curățiți-ve de relele vóstre; îubițî adevĕrul, scăpațî pe cel apăsat, faceți bine celuî nenorocit. Eu voesc milă, îar nu sacrificiî!* Câți creştini sĕ apropie de Dumnedeu în fie-care di, și exclamă: Dómne, Dómne! dar inima lor este departe de El!

Acei creştini nu fac voea Domnuluî, ci trec alaturea de nenorocit! Pe când Mântuitorul nostru cere credința vie şi reală, credința, manifestată în fapte bune. Asupra uneî atarî credința insista Mântuitorul nostru, indicând, în parabola de fața, exemplul samarineanuluî. Şi de ce El a ales pe Samarinean? D'acea, fiind ca ultimul presenta un contrast radical față cu preotul și levitul. D'acea, fiind-ca samarineniî erau disprețuiți de iudei, carî (iudei) se laudau cu puritatea neamuluî lor și a credinței lor. Domnul într'adins expune chipul samarineanuluî, ca sa opună iubirea de ómenî a samarineanului—sfințenieî inimeî crude și pietateî preotului și levitului. Mântuitorul dice, că Samarineanul este aprópele nostru, adică acel, care împlinește legea amóreî cătrĕ aprópele; şi numaî el va intra în împerația luî Dumnedeŭ. Mântuitorul cere credință vie, îar nu mórtă; El cere îubire de ómenî, îar nu învațĕtură vaga,—fapte bune, iar nu sacrificiŭ: *voesc clemență* (milă), *îar nu sacriciu* (jertfă). Samarinenii iubitori de ómenî ai tutulor raselor şi popórelor, sunt adevĕrațiî învățĕceî ai Dom-

nuluĭ. Este fórte posibil, ca samarinenii iubitori de ómeni sa nu fie tocmaĭ riguroşĭ pazitorĭ ai ritualelor, şi nu fac serviciul divin, ca preotul şi levitul, dar, în schimb, pórtă în inima lor adeveratul altar de sacrificii (jertvelnic), duc o viaţa adevĕrat creştina, sunt compatimitori şi iubitori de ómenĭ faţa cu aprópele, nu trec alaturea de nenorocit. Incérca-te pe sine, creştine, ca sa vedi—aparţiĭ tu óre numerului samarinenilor iubitori de ómeni? Caci numaĭ atuncĭ tu veĭ merita sa porţi cu demnitate numele de creştin! Te îngrijeştĭ tu óre, creştine, ca samarineanul iubitor de ómeni, de toţi fără excepţiune, sau numaĭ de cei mai aprópe de tine? Nu credĭ tu óre, ca tu eşti iubitor de ómenĭ, când veĭ da o bucăţică de pâne sermanuluĭ, când, din politeţă sau din necesitate, vei participa la o afacere filantropica (iubitóre de ómeni)? Iubirea de ómeni se mĕsóra nu prin mĕsura varsemêntului, sau prin mĕsura necesitaţeĭ, ci prin mĕsura inimei. Tu, creştine, vei fi iubitor de ómenĭ atuncĭ, când vei compatimi pe cel nenorocit, şi când cauţi mijlóce, spre a-ĭ ajuta. Tu vei fi iubitor de ómeni atunci, când nu te vei margini numai prin darea banilor, când veĭ ajuta numaĭ la necesităţile corporale, ci şi la necesitaţile spirituale şi morale ale aprópelui tĕu. Tu vei fi iubitor de ómenĭ atunci. când te vei îngriji de toţi nenorociţiĭ, carĭ zac, ca morţi pe jumatate, înaintea ta, cari nenorociţĭ, suferind înfrângere în lupta vieţeĭ, într'un mod, saú într'altul, se tavalesc în nenorocire, şi, nefiind în stare sa se scóle în picióre singuri, te chiamă sa le ajuţi, cu vóce de plâns. Tu de câte ori n'ai fi audit acésta vóce; de câte ori n'ai fi vedut pe nenorocit; şi, póte, în inima ta s'a mişcat simţul iubirei de ómeni, póte tu vei fi şi plâns, dupĕ simţul de tristeţa şi de compătimire, şi, cu tóte aceste, aĭ trecut alaturea, ca preotul şi levitul! Tu ai trecut alaturea d'acea, fiind-ca a fi iubitor de ómenĭ este un lucru nu tocmaĭ uşor! Tu ai trecut alaturea nu numaĭ pentru acea, fiind-ca tu n'aĭ inimă, iubitore de ómenĭ; nu numaĭ pentru acea, fiind-că tu eştĭ dedat intereselor materiale,

dar și pentru acea, fiind-că tu nu voeștî sa'țî stricî liniștea. Pe tine te face antipatic aspectul riguros al nenorocireî. Dar tocmaî pentru acésta Mântuitorul și'țî indica pe samarineanul iubitor de ómeni, pentru ca sa te înveți de la el a birui aceste împedicari, pentru ca sa te învețî de la el a manifesta adevĕrata amóre catrĕ aprópele.

II.

Și, într'adevĕr, Samarineanul iubitor de ómenî ne învața adevĕrata amóre catre aprópele. In ce însĕ constă acésta amóre? Samarineanul iubitor de ómeni se apropie de cel nenorocit, fară a fi chemat. El 'l vede fara vóce și pe jumetate mort; aude, póte, numaî singurul suspin și aspectul celui ranit 'l mișca pana la adâncimea sufletului. Samarineanul nu'l întréba pe cel nenorocit—cum i s'a întêmplat nenorocirea, adică dupe propria lui culpa, sau fara nicî o culpa. Evangelia dice: *Un samarinean, trecênd, a venit la el* (nenorocitul), *și, vedêndu-l, i s'a facut milă. Și apropiindu-se de el, ĭ-a legat ranele.* Samarineanul nu-l întréba pe cel nenorocit, daca cel cădut intre tâlhari merită ajutor. Necesitatea ajutorului era așa de evidenta, în cât samarineanul se grabește a i-l da nenorocituluî, legându-i ranele. Samarineanul nu se mai gândește, nu se teme a da ajutor. In acest moment orî-ce calcul tace în el, calcul, care póte sa-l faca îndiferent la darea ajutorului. Samarineanul nu ia in consideraţiune nici enorma greutate, nicî perderea timpuluî, nici pericolul pustiei, nici lungimea căei, nicî ura pentru acest om nenorocit din partea inamicilor luî (nenorocituluî). Samarineanul este predominat d'o singura idee, anume acea d'a se grabi a ajuta pe nenorocit, d'a salva viața omenésca, carea se afla în pericul. Samarineanul ajuta pe cel cădut între tâlharî nu cu cuvêntul, ci cu fapta. Este adevĕrat, ca și cuvêntul câte o data este faptă. Și cuvêntul însuflă putere în inima fara simțire; și cuvêntul tórnă unt-de-lemnul mângâerei, și vi-

nul curagĭuluĭ pe ranele sufleteştĭ. Dar cuvêntul trebue să fie urmat cu fapta. Aşa face samarineanul, carele, avênd milă de cel căḑut între tâlhari, se apropie de el, legêndu-ĭ ranele, tórna unt-de-lemn şi vin; *ĭar punêndu-l* (pe nenorocit) *pe animalul seu, l-a adus la o casă de óspeţĭ, şi a avut grija de el.* Samarineanul ajută până la finit; nu părăseşte lucrul sĕŭ iubitor de ómenĭ la jumatate. Când, în ḑiua următóre, samarineanul a plecat în cale depărtata, apoĭ a dat servitoruluĭ hoteluluĭ doĭ denarĭ. şi a spus: *pórtă grija de dênsul; şi orĭ-ce veĭ maĭ cheltui, eu, când mĕ voiu întórce, voiu da ţie înapoi.* Acésta înca este puţin. Samarineanul a transportat pe nenorocit într'un loc nepericulos, la hotel, dar continua sa sĕ îngrijasca de el şi maĭ departe, până la însanĕtoşarea lui definitivă. Iată amórea adeverata! Samarineanul nu se linişteşte până atunci, până când nu aduce la finit lucrul început. Samarineanul urmăreşte şi mai departe pe nenorocit, si-l ajută şi în absenţa. Samarineanul nu cere recunoştinţa; el se departéză întocmai aşa, dupĕ cum a şi venit, nepronunţând nicĭ un cuvênt. Şi daca în cale el ar fi gasit şi pe alt rănit, cu plăcere s'ar fi apropiat şi d'acel, şi s'ar fi îngrijit de el. Apoĭ óre nu observaţi voi acea amóre vie şi adevĕrata, pe carea cu atari trăsurĭ ne-a descris-o apostolul neamurilor: *Amórea îndelung rabdă,* şi *este bine-făcetóre; amórea nu pizmueşte; amórea nu sĕ trufeşte; nu se îngâmféza; nu sĕ pórtă cu necuviinţa; nu cauta ale sale*; *nu se întarîtă; nu gândeşte reul; nu se bucură de nedrept: ci se bucură de adever; tóte le sufere, tóte le crede, tóte le speră, tóte le rabdă.* [1]).

Ştii tu óre, creştine, cine este adeveratul samarinean în sensul complect al acestui cuvênt? Acesta este Christ, Mântuitorul nostru. El este samarineanul iubitor de ómenĭ

[1]). Apostolul *Paul.* „Prima epistola catre Corinteni", capit. 13, vers. 4—8. Acéstă citaţiune s'a facut dupe textul *român* al „bibliei", tiparita de societatea biblica pentru Britania şi streinatate, anume tiparită în *Iaşi*, la anul 1874, în tipo-litografia d. H. Goldner. Şi cele-l-alte citaţiuni s'au facut dupe acésta ediţiune. (*Nota subsemnatului*)...

pentru toţı ómenii, carı zac desgoliţı, raniţĭ şi pe jumatate morţĭ din casa pĕcatuluĭ. Venınd, El a legat ranele lor, turnând pe ele unt-de-lemnul şi vinul haruluĭ divin. Din calea tâlharilor El ı-a dus în ospelul pentru calĕtorı, plin de pace, şi aci — în Biserica sa — a adunat tesaure nepreţuite, puterile Sântuluı Spirit, prin carı se mântuesc toţĭ, carı merg pe calea cea lunga şi periculósa a vieţeı.

Mergĭ de fă şi tu asemineа—dice Domnul celuı învețat în legĭ, la finele paraboleĭ. *Mergĭ de fa şi tu asemineа*—dice El şi acum fie-caruĭ creştin Mergĭ, dice Domnul fie-caruı învĕţĕcel al seu, mergĭ de fa şi tu asemineа, dupĕ cum a facut samarineanul. Fie-care moment dat este oportun pentru acea, ca sa manifestam ıubirea de ómenĭ a samarineanuluı. In fie-care moment tu, creştinule, poţı vedea ómenı, carı au cadut în mânile tâlharilor. In fie-care moment tu vedı pe aprópele tĕu în pustia lumeı aceştia, ca ranit şi zacênd de mórte, atât în privinţa trupésca, cât şi cea sufletesca. Creştine! Nu trece alaturea, ca preotul şi levitul! Nu întórce faţa ta de la nenorocire. Nu cauta motive în pecate, pentru ca sa renunţı la acordarea ajutoruluı. Când nenorocitul se va adresa catre tine; dicênd: *mântueşte-me*, arunca totul şi fugı la el, spre a-ı da ajutor. Numaı aşa tu veı împlini porunca fundamentala a Evangelieĭ pentru amórea catrĕ aprópele. Numaı ast-fel credinţa ta va fi vie şi adevĕrată. Numaı aşa tu veı proba, ca eştı adevĕratul învĕţăcel al Samaneanuluı de preferinţa (Κατ ἐξοχὴν), adica al Domnuluĭ şi Mântuitoruluĭ nostru...

NOTA. Acest articul este publicat în limba elena, în revista elena „Σωτὴρ“ („Mântuitorul“) din oraşul Athena, capitala regatuluı Greciei. anume pe anul 1884. volumul 7, fascicula 4. Din limba elena în cea rusa s'a tradus şi publicat în revista „Христіанское Чтеніе“ („Lectura Creştina“), din Petersburg, capitala imperiuluı Rusiei. anume pe anul 1888, lunile Maiu-Iuniu (N. 5—6, pag. 649—656. Subsemnatul a tradus acest articul din limba rusă, în cea româna dupe textul rus, publicat în revista rusa, mencionata aci, la 14 (26) Noembre. anul 1889, în *Bucureştĭ*. Revista elena „Σωτηρ“ („Mântuitorul“). este una din cele maı importante reviste

religióse din tótă Biserica orthodoxă creştină din Orient, acum nu maï apare, cea ce este un lucru trist... Samarinenii purtau acéstă numire de la oraşul Samaria, ultima capitala a regatuluï israelit, distrus de Salmanasar, regele Asyrieï. Samarinenii tot-dé-una eraŭ în antagonism cu ïudeii, şi în genere cu locuitorii Iudeeï, Galileei şi Pereeï, în carï provinciï se împărţea actuala Palestină în antiquitate. Samarinenii sau samaritanii n'aveau nicï o relaţiune, nicï o comunitate, cu iudeii, dupĕ cum se vede maï ales din convorbirea samarinencei cu Iisus Christos, convorbire, expusa în „evangelia“ de la *Ioan*, în capitul 4, maı ales în versurile 7—38... Samarinenii pretindeau, că dênşii păstraŭ adevĕratul codice din „Pentateuchul“ („Cincï carţı“) profetuluï *Moise*. Samarineanca, carea a convorbit cu Iisus, se numea „*Fotinia*“. Ea este sântă, şi Biserica orthodoxă serbéză memoria eï la 20 Mart st. v. (А. Суворинъ „Русскій Календарь“, Petersburg, 1888, pag. 12.

George P. Samureanu.

PRESENTAREA LA PALAT A SF. SINOD

A

BISERICEI NOASTRE ORTODOXĂ AUTOCEFALE ROMÂNE

Spre a mulţumi Majestaţeĭ Sale Regeluĭ pentru cuvintele rostite în Sala Universităţeĭ din Bucureştı, cu ocasia sĕrbăreĭ aniversăreĭ de 25 anĭ, în sprijinul înfiinţăreĭ Facultăţeĭ de Theologie şi în Mesagiul de deschiderea Camerilor, pentru îmbunătăţirea materială a sórteı Cleruluĭ Român.

Cuvêntarea ţinuta de Inalt Prea Sânţitul Mitropolit Primat, Preşedintele Sântuluı Sinod ca expresiune a sa, şi rĕspunsul Majestăţeĭ Sale.

(Dupé Monitorul Oficial No. 185).

Lunĭ, 20 Noembrie, la orele 10 diminéţa, M. S. Regele împreuna cu M. S. Regina şi A. S. R. Principele Ferdinand, Moştenitorul presumptiv al Corónei, au primit pe I. I. P. P. S. S. L. L. Mitropolitul Primat şi Mitropolitul Moldoveı împreuna cu P. P. S. S. L. L. Episcopiĭ şi Arhiereiĭ, membri aĭ S-tuluı Sinod, carı aŭ venit spre a aduce Augustuluĭ nostru Suveran mulţumirı, pentru Inalta solicitudine ce arata pentru Biserica şi Clerul Ţĕreĭ.

I. P. S. S. Mitropolitul Primat adresă M. S. Regeluı, cu acésta ocasiune, urmatórea cuvêntare:

Sire,

Sântul Sinod al sânteı nóstre Bisericı autocefale orthodoxe Române, recunoscetor de Inalta solicitudine ce în tot-d'a-una Aţı dat Bisericeı, dorind prosperitatea sa şi înflorirea înveţamêntuluı seu religios, depune la treptele Tronuluı respectuósele sale mulţumirĭ.

Majestatea Vóstra, cunoscênd imperiósa necesitate de existenţa Facultăţeı de Theologie şi imensele sale bine-facerı pentru cultura cleruluı, a bine-voit, cu ocasiunea jubileuluı de a XXV aniversare a Universitaţeı din Capitala, a rosti cuvîntele memorabile: „Sunt fericit ca, în timpul Domnieı Mele, Universitatea a crescut şi s'a marit cu doue facultaţı, cea de medicina şi cea de theologie, una pentru alinarea suferinţelor trupuluĭ, cea-lalta pentru înalţarea sufletuluı".

Aceste cuvinte, carı au gasit un resunet puternic în inima clerului, au afirmat existenţa Facultăţei Theologice, şi pentru acésta, depunêndu-Ve respectuósele mulţumiri ale S-tului Sinod. rugam pe Majestatea Vóstra să bine-voiasca a face ca acésta înalta instituţiune de cultura clericala, sa fie întemeiată pe lege.

Clerul a simţit o vie bucurie audind cuvintele Majestaţei Vóstre din Mesagiul regal, recomandând Corpurilor Legiuitóre a se ocupa cu cestiunea regulareĭ înbunataţirei sórtei clerului dupe proiectul Sântului Sinod.

Cu credinţa tare în Dumnedeŭ, cu aceeaşı credinţa în sprijinul Majestaţei Vóstre, nadajduim ca curênd vom avea fericirea, de a vedea realisate aceste doue mari dorinţe ale clerului român.

Sa traiţı Majestate!

Trăiasca Majestatea Sa Regina!

Traiasca Alteţa Regala Principele Moştenitor!

M. S. Regele rĕspundênd, dise:

„Sunt cu deosebire fericit că cuvintele Mele, rostite la serbarea „universitară în privința Facultaței de Theologie ca și acele din „discursul Tronuluĭ, aŭ găsit un resunet în sînul S-tuluĭ Sinod.

„Aceste cuvinte aŭ venit din adîncul inimeĭ Mele, fiind-că am a- „vut tot-d'a-una convingerea că religiunea este paza cea maĭ puter- „nică a unuĭ popor, mângâiarea cea maĭ dulce în ımprejurările grele „și dureróse ale vieţeĭ.

„Asemenea sunt convins că prin Facultatea de Theologie și prin „înbunătățirea stăreĭ cleruluĭ mirean—ce sper că se vor traduce în „lege,—vom înzestra Țara cu preoțĭ ınvețațĭ și bunĭ carĭ, vor în- „tipări în inima poporuluĭ simțimêntul religios, respectul cătră Bi- „serică și credință în povețile sale.

„Dragostea și ıncrederea pe carĭ Sântul Sinod Mi le arată și astă-dĭ, „venind în corpore, Me mișcă cu deosebire, și vor fi pentru Mine un „noŭ ındemn, spre a sprijini aceste înalte simțiminte rĕspândite prin „propovĕduitoriĭ luminațĭ aĭ Bisericeı".

Auguștiĭ noștri suveranı și Principele bine-voira apoĭ a maı convorbi cu fie-care din înalţiĭ prelaţĭ, interesându-Se în mod fórte viu despre starea eparhielor ce pastoresc și de diferitele cestiunĭ, carı au de scop înbunataţirea cleruluĭ; ĭar în urmă S'aŭ retras în apartamentele Lor.

Commentariĭ asupra consonanțeĭ celor patru Evangeliștĭ.

(Urmare. Vedĭ No. 7, anul XIII-lea, pag. 390).

§. 9. *Despre ângerĭ și demonĭ.*

DEFINIȚIUNE.

Fiind-că, în unele din paragrafele precedente, am atins cuvêntul de „ânger" și fiind-că in maĭ multe locurĭ din Sânta Scriptură a vechiuluĭ și a nouluĭ Așeḑemênt, 'l vedem figurînd pre adese, socotim necesar a face óre-care definițiunĭ despre ângerĭ și demonĭ, pe cât mintea nóstră mărginită ne va ajuta să cuprindem acéstă ideĭe, care, de și sĕ înțelege destul de bine prin cugetare, totușĭ este neaparată trebuință și de credință, pentru a determina cugetarea ce 'șĭ póte cine-va face despre aceste ființĭ.

Maĭ înainte de a intra în discuțiunea definițiunelor, ne credem datorĭ a aminti, în treacăt, de unde vine credința despre ângerĭ și demonĭ; și fără a intra în alte cercetărĭ științifice, ḑicem:

Credința despre ângerĭ vine din simțul de adorațiune, ce îmboldește pe om cugetând despre magnificența divină, pentru că simțul de conservare și dorința de a fi, 'l înalță până acolo, și 'ĭ procură mijlócele de a sĕ constitui de ființă religiósă; așa dar credința a apărut în lume odată cu omul, maĭ precis ḑicênd, el a cunoscut că în sine și în jurul sĕŭ, există binele și rĕul.

Iar idea despre demonĭ s'a desvoltat: a) din lupta continuă ce există între bine și rĕŭ, și b) din simțul de satisfacțiune al dorințelor sensuale.

Căcĭ negreșit dacă există bine și rĕŭ, aceștĭ inimicĭ neimpĕcațĭ urméză să-șĭ aĭbă sorgintea lor acolo de unde a plecat și omul, pentru că eĭ sĕ află nedeslipițĭ de dênsul. Iar dacă, în mod științific, vom

cerceta diferitele religiunĭ ale anticităţeĭ, vom găsi maĭ în tóte existând acéstă credinţă din cea maĭ profundă anticitate, de unde ïarăşĭ suntem în drept a deduce: că ea a venit pe pămênt odată cu omul. Ast-feliŭ de religiunĭ sunt: Mosaismul, Budhaismul, Brahmanismul, Fetişismul etc.

Aşa ḑicerea „ânger“ vine de la cuvêntul grec „Ἄγγελος“ care însămnéză *Nunţiŭ,* aducĕtor de veste, vestitor. Uniĭ Teologĭ în definiţiunea lor despre ânger ḑic: „Ângerul este un spirit ce n'are corp, ci numaĭ ştiinţă şi voïe“ ïar alţiĭ: „Ângeriĭ sunt spirite aduse de Dumneḑeu din neființă în ființă, ca să-l proslăvéscă şi să-ĭ servéscă luĭ; şi afară de acésta să servéscă în lume pe ómenĭ, povăţuindu-ĭ la împĕrăţie luĭ Dumneḑeŭ“.

In adevĕr acéstă credinţă o găsim în vechiul Aşezĕmênt, în maĭ multe locurĭ; unde esaminând maĭ multe trăsurĭ din pentateuc, vedem că Moise ni represintă pe D-ḑeŭ încunjurat de miĭ de ângerĭ. [1])

Dupĕ noĭ, ângerul este spiritul de acţiune divină, ce sĕ manifestéză în raţiunea omuluĭ prin o vóce nevĕḑută, care'l povĕţueşte la o lucrare óre-care intelectuală, morală saŭ chiar concretă, bună şi spre folosul sĕŭ. De esemplu: „Luĭ Petru în temniţă 'ĭ ḑice: Incingete, încalţă încălţemintele tale, şi vin'o dupĕ mine; şi nu mult dupĕ aceïa Petru viindu-şĭ în sine, a ḑis: acuma ştiŭ că a trimes Domnul pe ângerul sĕŭ, care mĕ scóte din mâna luĭ Erod, şi din tótă aşteptarea Iudeilor“. [2]).

Incă un esemplu: Treĭ, saŭ maĭ mulţĭ individĭ, în acelaş moment, mişcaţĭ de sentimentele bineluĭ, al dreptăţeĭ şi al adevĕruluĭ, preocupaţĭ de acelaşĭ subject, discută împreună; lumina eşită din discuţiunea lor este o lucrare a spirituluĭ de acţiune divină; căcĭ Insuşĭ Iisus Christos a ḑis: „Unde sunt duoĭ, saŭ treĭ adunaţĭ în numele meŭ, acolo sunt şi eŭ în mijlocul lor“.

Iar cuvêntul „diavol“ vine de la cuvêntul latin „diabolus“, care însemnéză *pîrîtor.* Tot în limba latină sĕ maĭ ḑice şi „daemon“ care însemnéză spirit, duh; şi acesta nu este alt-ceva de cât un spirit, un mobil al începutuluĭ voinţeĭ spre rĕŭ, ce sĕ manifestéză în raţiunea şi voinţa omuluĭ, îndemnându-l spre rĕŭ. Pentru că ştiut este, că în om din tinereţa luĭ, ca şi în lume, există douĕ voinţĭ, una care tinde şi'l îndeamnă spre bine, ïar alta care'l îndeamnă spre rĕŭ. Tendinţa care îndeamnă spre bine este proprietate a sufletuluĭ, carea, dacă învinge pe cea rea, face binele şi fericirea spiri-

---

[1]). A II lege cap. 33, vers. 2.

[2]). Faptele Ap. cap. 12, vers. 7—8.

tuală şi corporală; ĭar tendinţa spre rĕŭ este proprietate a corpuluĭ, care sĕ numeşte diavol, demon saŭ drac, şi nu face de cât satisfacţiune plăcerilor sensuale, vane şi momentóse. Pe care, cu cât sĕ va aplica cine-va a le satisface, cu atâta maĭ mult va produce sieşĭ rĕŭ, în cele spirituale şi corporale ale sale.

Aşa dar resumând cele ce preced, ḍicem: Inceputul voinţeĭ spre rĕŭ sĕ numeşte diavol, demon, drac, şi locueşte în lumea acésta şi în cea viitóre, în natura omenéscă, ĭar nu pe la morile pustiĭ, saŭ prin locurĭ pustiĭ precum sĕ crede, că sĕ rĕpede şi face rĕŭ ómemenilor, aruncând cu pietre dupĕ eĭ. Aceste credinţĭ nu sĕ pot numi de cât legende; însĕ cum aŭ provenit, vom arăta o ḍicere a unuĭ învĕţat frances, Max Müller, care în scrierea sa despre religiunĭ, la pagina 33 ḍice: Acolo unde noĭ vorbim de tentaţiunea internă, era maĭ natural pentru ceĭ vechĭ de a vorbi de un tentatoriŭ, care sĕ presintă spirituluĭ sub trăsurile unuĭ om, saŭ a unuĭ animal urîcios. Acolo unde noĭ întrebuinţăm metaforic cuvêntul de trimes divin, eĭ ḍic: aŭ un trimes întraripat, aceĭa-ce corespunde cu ângerul.

§. 10. *Cine a scris Evangelia.*

Despre ceĭ patru Evangelişti.

Dacă cercetăm Sf. Scriptură a nouluĭ Aşeḍemênt despre venirea, faptele şi petrecerea pe pămênt a Domnuluĭ şi Mântuitoruluĭ nostru Iisus Christos, ne încredinţăm că Evangelia sa o aŭ scris, în diferite timpurĭ, diferiţĭ autorĭ, în diferite limbĭ; ceĭ maĭ rĕspândiţĭ pretutindenea sunt: Mateĭ, Marcu, Luca şi Ioan. Aceştia, precum şi alţiĭ, aŭ scris despre învĕţătura, lucrările, mórtea şi Invierea luĭ Iisus Christos saŭ Mesia fiĭul şi cuvêntul luĭ Dumneḍeŭ. Subjectul scriereĭ lor este unul şi acelaşĭ deosebindu-sĕ numaĭ prin stil şi limbagiŭ. Sĕ ḍice a sĕ fi scris şi de cătrĕ alţĭ scriitorĭ, precum atestéză despre acésta chiar Sf. Evangelist Luca: „De vreme ce mulţĭ aŭ început să facă voróvă despre lucrurile ce s'aŭ plinit la noĭ; precum aŭ dat nouĕ ceĭ din început, cariĭ înşuşĭ aŭ fost vĕḍĕtorĭ cuvêntuluĭ şi slugĭ; voit-am şi eŭ, deplin cunoscĕnd tóte acestea, din început, pe rînd a scrie ţie ĭubite Teofile". [1]). Insĕ aceştĭ patru sunt ceĭ autorisaţĭ, din început de cătră Apostolĭ şi întréga Biserică a credincĭoşilor. Doĭ dintre aceştia sunt chĭar din ceata celor doĭ-spre-ḍece—Mateiŭ şi Ión, ĭar doĭ—Marcu şi Luca dintre ceĭ 70 Apostolĭ. Marcu a fost discipul a luĭ Petru, ĭar Luca a luĭ Pavel.

[1]). Luca cap. 1, vers. 1, 2, 3.

Aceștĭ patru Evangeliștĭ sĕ asamĕnă cu ceĭ patru cherubimĭ, pe carĭ 'ĭ a vĕḑut profetul Esechiil în vedenie sub scaunul luĭ Dumneḑeŭ; carĭ cherubimi unul avea chipul de leŭ, altul de vultur, altul de om, ĭar altul de boŭ. [1]).

Biserica de la început, a admis a representa în princip, scrierile acestor patru Evangeliștĭ, prin câte una din acestea imaginĭ, și de aci s'a obicĭnuit a sĕ zugrăvi în templu ceĭ patru Evangeliștĭ avênd lângă sine câte una din aceste figurĭ simbolice.

Dar în privința împărțeleĭ către cele patru scrierĭ nu s'aŭ hotărît nimic; maĭ mulțĭ sfințĭ părințĭ, precum: Irineŭ, Augustin, Ieronim și alțiĭ s'aŭ ocupat despre modul împărțeleĭ acestor figurĭ, dar nu s'aŭ unit între dênșiĭ. Cea maĭ rĕspândită părere, în acéstă privință, este explicațiunea ferituluĭ Ieronim. Dupĕ el scrierea Evangelistuluĭ Mateiŭ are de figură simbolică un ânger cu chip de om, emblema natureĭ omeneștĭ, ce a bine-voit Iisus Christos a primi de pe pământ din fecĭóra Maria; ceĭa ce sĕ și adeverește din aceĭa că Evangelistul Mateiŭ începe scrierea sa Evangelică cu nașterea trupéscă a Dumneḑeŭ-Omuluĭ Iisus Christos. El este cel întăiŭ scriitor Evangelist. A scris Evangelia sa în limba hebraică, s'aŭ maĭ bine în limba hebreo-sirienéscă, saŭ haldaică, la opt anĭ dupĕ Inălțarea luĭ Iisus la ceriŭ. Maĭ tărḑiŭ s'a tradus în cea grecéscă de către sf. Evangelist Ioan.

Sf. Mateiŭ începe descripțiunea sa cu genealogia luĭ Iisus pentru a dovedi că El este Mesia acel preḑis de profețĭ, și că în adevĕr, dupre trup este din sĕmânța luĭ David.

Evangelistul Marcu a scris Evangelia sa în limba grécă la 10 anĭ dupĕ înalțarea luĭ Iisus, îndemnat fiind de către dascalul sĕŭ Sf. Apostol Petru, spre a o trimite credincĭoșilor Romanĭ convertițĭ la creștinism de către dênsul (sf. Apostol Petru).

Figura simbolică, tot dupĕ socotința fericituluĭ Ieronim, este un leŭ emblema nobleţeĭ Impĕrățieĭ adevĕruluĭ Evangelic.

Sf. Evangelist Luca a scris la 15 anĭ dupĕ înalțare; motivul scriereĭ sale este a restabili adevĕrul denaturat de către óre-care scriitorĭ contemporanĭ, pe care'ĭ combate, și spre a complecta cele tăcute de către ceia-lalțĭ Evangeliștĭ, precum spre esemplu: el scrie maĭ pe larg despre nașterea și adolescența luĭ Iisus.

Imaginea simbolică, tot dupĕ Ieronim, este un boŭ, emblema tărireĭ adevĕruluĭ Evangelic. Fericitul Ieronim face deducțiune din aceĭa că sf. Luca începe scrierea sa cu narațiunea despre Preotul Za-

[1]). Esechiil, cap. 1.

haria, a căruia funcţiune era de a sacrifica boĭ saŭ alte animale în templu.

Evangelistul Ión a scris la 32 de anĭ după Inălţarea luĭ Iisus. El a fost motivat a scrie, spre a combate ereziile luĭ Cherint şi ale Nicolaiţilor, carii tăgăduiaŭ divinitatea luĭ Iisus. De aceia începe Evangelia sa cu partea dogmatică: „La început a fost cuvêntul, şi cuvêntul era la Dumnedeŭ, şi Dumnedeŭ era cuvêntul etc. stabilind dogma despre existenţa divinităţeĭ în persóna luĭ Iisus.

Imaginea simboluluĭ este un vultur, emblema agerimeĭ şi a sublimităţeĭ adevĕruluĭ Evangelic. [1]

Părerea fericituluĭ Ieronim ca represintaţiune alegorică, şi aplicaţiunea cea maĭ ingeniósă, a reuşit a fi admisă de toţĭ, şi întrodusă în pictura eclesiastică încă din veacul al V-lea. Ea este care domină pănă în diua de astă-dĭ în bisericile creştine orthodoxe.

Sedulin preot şi poet contemporan cu Ieronim a exprimat'o cu tótă acurateţa prin următórele versurĭ în limba latină:

Hoc, Mataeus agens hominen generaliter implet
Marcus ut alta framit vox per deserta Leonis
Jura sacerdotii Lucas tenet ore Juvenci
More volans Aquilae verbo petit astra Ioanes
Quatuor hi proceres, una te voce canentes
Tempora seu totidem latum sparguntur in orbem.

Care traduse pe Româneşte însemnéză:

Acésta lucrând Mateiŭ împlineşte în general pe om,
Marcu voeşte ca vócea puternică a Leuluĭ prin deşerturĭ,
Luca ţine drepturile sacerdoţiuluĭ cu gura Juncanuluĭ,
Ión cu cuvêntul atinge stelele (sburând) în sbor ca Vulturul,
Acestea patru căpetenii, cu aceĭaşĭ vóce căntându-te (pe tine Dómne).
Sunt rĕspândiţĭ în timpurĭ, saŭ tot aşa în largul Univers.

Despre viaţa şi petrecerea pe pămênt a luĭ Iisus Christos afirmăm că aŭ scris şi alţĭ scriitorĭ anticĭ, şi nu ne îndoim întru acésta, după cum am maĭ dis; dar în scrierile acelora s'aŭ constatat de către Apostolĭ, marturii ocularĭ aĭ vieţeĭ luĭ Iisus Christos că în ele existaŭ maĭ multe invective, care nicĭ sĕ petrecuseră în viaţa Mântuitoruluĭ, şi, care, de la sine sĕ înţelege, că eraŭ cu totul neconforme cu spiritul Evangelieĭ adevĕrate, şi prin urmare şi cu spiritul adevĕruluĭ.

[1]. Maĭ pe larg spre a se încredinţa cine-va atât despre veritatea acestor scrierĭ, p ecum şi despre opiniunele generale, consultă scrierile menţionaţilor părinţĭ: Ieronim, Augustin, Irineŭ şi alţiĭ.

De aceïa Apostoliĭ cu întréga Biserică a credincioșilor s'aŭ grăbit a admite pe aceștĭ patru Evangeliștĭ:—Mateiŭ, Marcu, Luca, și Ioan, ale cărora scrierĭ le-aŭ dovedit de cele maĭ adevĕrate și maĭ conforme cu spiritul învĕțăturelor și cu scopul Mântuitoruluĭ; căcĭ doĭ dintre aceștia, Mateiŭ și Ioan aŭ fost marturĭ ocularĭ, [1]) atât la tóte minunile sĕvêrșite de către Iisus, precum și la tóte învĕțăturile și cuvêntările ținute pe munte, în corabie etc. prin urmare este afară de tótă îndoiala că eĭ aŭ trebuit să scrie și să propage numaĭ adevĕrul, după cum sĕ vede din însușĭ simplitatea și limbagiul lor. [2]).

De aci sĕ vede că Apostoliĭ cu întréga adunare aŭ luat stricte precauțiunĭ spre a sĕ scrie și provedui numaĭ adevĕrul despre cele petrecute în viața de pe pămênt a luĭ Iisus Christos. Și că, în basa acelor precauțiunĭ și sf. părințĭ de la sinodul al III-lea Ecumenic, în can. 7 rînduesc: „Nu este ertat nimăruea să adauge, saŭ să scrie și să compue altă scriere afară de spiritul conținut de scrierile celor patru Evangeliștĭ de maĭ sus, confirmate de Apostolĭ și predate posterităței".

(Va urma).

I. Mitescu Iconom.

---

[1]). II Petru cap. 1, vers. 16—21.
[2]) Ibidem cap. 1, ver . 16—18.

CRONICA BISERICÉSCĂ.

Patriarchatul d'Ierusalim.

(Urmare. Vedĭ. No 8, anul al XIII-le pag. 490.)

Partheniu, patriarh d'*Alexandria*, l'a numit locoţiitor al eparhiei de Cefalonia, iar Paisiu l'a însarcinat cu direcţiunea şcólelor din *Lituriŭ* şi *Argastoliu*. oraşe cefaloniene. Spiridon s'a facut monah înaintea fratelui seu, primind numele de Sofroniu, fiind prenumeraţĭ amêndoi fraţiĭ între fraţimea monastirei „*Panagia Ieria*", aprópe de *Veneţia*. Sofroniu aseminea a fost însarcinat cu direcţiunea şcólei din oraşul st. George. Dupe un timp órecare Sofroniu, fiind chiemat de mitropolitul *Bartholomeu*, a venit la *Naupacta* şi *Arta*, a fost acolo profesor de filosofie şi a predicat cuventul lui Dumneḑeu, dar din causa fómetei, s'a dus de aici în *Macedonia* şi *Tesalia* unde patru ani a fost zelos profesor şi predicator. La an. 1680 el s'a reîntors în Cefalonia, unde a fost doi ani profesor şi predicator. La an 1683, în luna Mart. amêndoĭ fraţiĭ au plecat p'o nava veneţiana („*Dracon Volante*"), la Cosntantinopol, şi aci, depunênd examen în ştiinţă şi ortodoxie, dupa însarcinarea patriarhului *Dionisiu*, în curs de cincĭ lunĭ neîntrerupt pronunţau predici în biserica catedrala, în presenţa tuturor autoritaţilor bisericeşti.

Cu placere primind propunerea d'a merge în Rusia, fraţii Lichuḑi, la 3 Iuliu acelaşi an 1683, aŭ parasit Constantinopolul, primind de la patriarhiĭ d'orient o „grammata", (certificat) constatând ortodoxia şi eruditiunea lor (Lichuḑilor). Dânşii mergéu în Russia prin *Moldavia* şi *Valachia*. In *Valachia* au stat 9 luni, din causa resbelului *austriacilor* cu *turciĭ*, la care au luat parte *Tătariĭ* din *Crimeea* şi domnitorii *Moldavieĭ* şi *Valahiei*. Dupa ce Vizirul *Cara Mustafa* a fost batut sub *Viena*, a sosit în *Valahia*, şi domnitorul *Şerban Cantacuzin*, carele i-a primit pe Lichuḑi cu onóre, şi dupe cererea lui, dânşii au predicat, în biserica luĭ, în tot cursul postului mare. Dupa aceea au plecat în *Transilvania* cu grammatele lui *Şerban* catre *Mihail Apafi*, unde au petrecut trei

lunĭ în dispute savante cu profesorii Academiei d'acolo despre cestiuni religióse şi maĭ ales despre purcederea st. Spirit. In fine Lichuḑii au plecat în *Polonia*, unde, la 5 August, 1684, în oraşelul *Zalucovia*, s'aŭ presentat regelui *Ioan Sobiesky*, carele le-a permis sa mérgà în *Rusia*. Dar iesuiţii au intrat în dispute cu dânşiĭ, şi l'au ademenit pe rege sa-ĭ reţina pe ambii fraţi în Polonia. Regele în acel timp mergea cu armata spre *Chotin*, şi Lich.ḑii trebuéu să mérga dupe el. Pe când regele purta rosboiu cu turcii, Licuḑii disputau cu iesuiţiĭ. La 26 Octombrie acel au dânşiĭ au sosit la *Liov* (Lemberg), unde au disputat cu iesuitul *Rutca* (sau Ruteus). Din *Valahia* Lichuḑii au mers prin ţara *ungurêscă*, prin *Braşov*, şi d'aci prin oraşele leşeşti. De şi dânşii au primit ordinul de plecare, de la regele Poloniei, dar iesuiţiĭ înca i-au reţinut, şi Lichuḑii pe secret au plecat din Polonia; în Ianuarie 1685, au ajuns în curênd la *Kiev*, unde traéu la monastirea „Mejigorie“, D'aci, prin *Nejin*, au sosit la *Baturin*, unde au fost primiţi fórte bine de *Ioann Samoilovicĭ*, hatmanul cazacilor din *Rusia mică*, de la carele au primit o scrisóre catră ţarii *Iónn* şi *Petru*, sosind la *Mosqua* la 6 Mart 1685. Atunci era regenta la Mosqua sora mai mare a acestor doi ţari minori, auume, renumita Sofia, despre carea vom vorbi maĭ jos....

Indata dupa sosire la Mosqua, fraţii Lichuḑĭ s'au presentat la ministeriul afacerilor streine, unde au presentat 2 „grammate“, diu cari una de la patriarhiĭ d'Orient, şi alta de la hatmanul Samoilovici. Patriarhii d'orient n'au adresat nominal grammata ţarilor şi patriarhului de Mosqua, din causa fricei de turci şi tatari atunci fiind resboiu, şi timpul fórte critic....

La 9 Martie ţariĭ Ioan şi Petru cu sora lor *Sofia*, cari administrau Moscovia împreuna, au primit pe fraţiĭ Lichuḑi în audienţa vorbind ambii fraţi—unul în limba latina, şi altul în limba grécă, şi, după ordinul ţarilor, Lichuḑilor li s'a desemnat *Mănăstirea grécă a st. Nicolae din Mosqua*, aprópe de monastirea *Zaiconspascki*, unde era *academia*, dar din causa, că, în monastirea st. Nicolae, Lichuḑilor nu le era tocmai comod, apoi li s'a dat monastirea cu patronul aretarei Domnului, aseminea în apropiere de cele doue monastiri mencionate [1]......

Fraţii Lichuḑi au facut fórte mult pentru respândirea civilisaţiuneĭ în Moscovia, fiind numiţi cu drept cuvênt „parinţi ai academieĭ din Mosqua“ Aci dânşii au predat mai multe ştiinţĭ în limbele gréca şi latina, au scos maĭ mulţi elevĭ d'ai lor, cari au devenit pe urma profesori acolo, directori de tipografii, îndreptatorĭ de carţi bisericeşti, traducetori, unii au ajuns a fi înalţi prelaţi prin Rusia, rĕspândind instrucţiunea şi morala pe la nordul şi resaritul Rusiei, carĭ zăcéu în ignoranţa şi îndaratnicie, şi din cari cei mai însemnaţi au fost: A. *Barsov*, N. S. *Golovin*, Th. *Policarpov*, Th. *Aggeev*, I. *Athanasiev*, *Iov*, monah din monastirea Ciudov, şi *Palladiu Ragov* (sau Rogovsky), fost în urma rector al academiei din Mosqua, şi primul *doctor* rus, acest din urmă

[1]). С. К. Смирновъ „Исторія Московской Славоно-Греко-Латинской Академии“ Mosqua, 1885, pag. 18—24,

era ierodiacon, când a intrat, ca elev, la frații Lichuḑi. Luchuḑiĭ aŭ predat 8 anĭ, în limbele grécă şi latină, maĭ multe ştiinţi, pentru carĭ aŭ compus manuale, din carĭ se vĕd vastele cunostinţĭ ale fraţilor grecĭ. Predarea lor în academie s'a întrerupt la anul 1694, când *Dositheŭ*, patriarh *d'Ierusalim*, aflând, ca Lichuḑiĭ au întrodus predarea *limbeĭ latine în academie*, a cerut depărtarea lor din academie. Un timp Lichuḑii s'aŭ ocupat la *tipografia* din Mosqua, şi pe urma la Novgorod, unde au fost profesorĭ la şcóla slavono-greco-latină, înfiinţata de mitropolitul local *Iov*, renumit prin înfiinţarea a 14 şcoli, precum şi prin protegearea ştiinţei şi artei... Şi neîntrerupt traduceau maĭ multe carţĭ din greceşte şi latineşte, compunênd fórte multe opere ale lor de conţinut theologic, filosofic, istoric, filologic, mai ales polemisând cu eterodoxiĭ şi cu lipoveniĭ schismaticĭ. Sofroniu Lichud din nou a fost profesor la academia din Mosqua, unde a rîdicat mai mulţi elevi, din carĭ în urmă s'au distins: *C. Istomin*, *Cosma Agioritul*, şi monahul *Theolog* de la mŏnastirea Ciudov [1]).

Probabil, ca pe fraţii Lichuḑi, carĭ au fost profesorĭ şi la academiile greceşti din *Bucureştĭ*, i-a cunoscut şi *Dositheŭ*, *mitropolitul Moldoveĭ*, decedat la anul 1701 maĭ ales, ca aceşti fraţĭ au fost puşĭ înadins d'a discuta cu íesuiţii asupra dogmelor, ce separă orthodoxia de papism. Aprigĭ aparatorĭ ai orthodoxiei, dascălĭ renumiţi şi oratori bisericeştĭ prin excelenţă, au combatut în tótă viaţa lor violenţa propagandelor papale şi protestante, cari cautaŭ cu tot preţul a'şĭ forma cuib puternic între *Românĭ*... Putem presupune, că, pe lângă ca erau predicatorĭ în bisericile *Române*, ei au fost şi profesorĭ, pentru ca acésta era ocupaţia lor de predilecţiune, şi prin acésta au putut numaĭ a'şi respândi ideile lor de grecitate. Ambiĭ fraţĭ au vre-o 33 opere, carĭ ar fi de interes mare, mai ales acele, ce tractéză discuţiile dintre ĭesuiţi, luteranĭ şi calvinişti, ţinute cu fraţiĭ Lichuḑĭ, pentru că póte am gasi de bună séma multe lucruri preţióse pentru noĭ, *Româniĭ*, fiind-că aceste discuţiĭ aŭ avut loc pe terenul, pe unde traiau şi treceau *Românii*. Timpul póte va da ocasie d'a consulta acele

---

[1]). И. Порфиріевъ „Исторія Русской Словесности", Cazan, 1870, part. 1, pag. 496—497. Fraţiĭ Lichuḑĭ eraŭ cam violenţĭ cu ruşiĭ ignoranţĭ, apoĭ era atuncĭ lupta între direcţiunea grécă şi latină în şcolĭ. Patriarhul *Dositheŭ* bănuea pe orĭ-cine a fi neorthodox, dacă preda saŭ cel puţin cunoştea limba latină, cu tóte că el era rĕu informat de inamiciĭ ómenilor învăţaţĭ. Lichuḑiĭ aŭ fost fórte orthodoxĭ, dar avéu de inamicĭ pe alţĭ grecĭ, ca arhimandritul Isaia şi *Chrysanth*, nepot al patriarhuluĭ Dositheŭ, care Chrysanth în urma a fost renumit patriarh d'Ierusalim. Mulţĭ învăţaţĭ din Kiev nu puteaŭ suferi pe Lichuḑĭ, carĭ eraŭ superiorĭ tutulor în ştiinţă şi moralitate. Patriarhul *Dositheŭ* a scris maĭ multe scrisorĭ ţarilor *Ioan* şi *Petru*, precum şi patriarhilor de Mosqua, *Ioakim* şi *Adrian*, spre a depărta şi pedepsi pe Lichuḑĭ, carĭ ar fi *„papişti"*, pe când dênşiĭ numaĭ aŭ întrodus limba latină în academie pe lângă cea helenă. In urmă însĕ, convingêndu-se despre innocenţa fraţilor Lichuḑĭ, pe carĭ î suflet 'ĭ susţineau Ioakim şi Adrian, patriarhĭ de Mosqua, Dositheŭ ĭ-a ertat, le-a scris maĭ multe scrisorĭ fórte amabile, propunênd a se pedepsi aspru aceĭ, carĭ aŭ calomniat pe Lichuḑĭ, dar acum era târḑiŭ, căcĭ Lichuḑiĭ, pătrunşĭ de multe persecuţiĭ, vĕḑend triumfarea rĕutăţeĭ şi ignoranţeĭ, aŭ căḑut cu spiritul... Posteritatea însĕ apreciaza adevĕratele marĭ serviciĭ, aduse orthodoxieĭ, ştiinţeĭ, d'aceştĭ doĭ fraţĭ grecĭ, martirĭ pentru adevĕr, bine, frumos...

scrieri. Interesul nostru, al *Românilor*, ar fi, respectiv de fraţiĭ Lichuḑĭ, a li se studia scrierile şi a extrage din ele faptele, ce ar avea raport la istoria nóstra din acel timp... [1]).

Activitatea învaţaţilor grecĭ ruşĭ din Rusia occidentală pentru Moscovia a avut acea înrîurire bine-făcetóre, ca a treḑit în moscoviţĭ amórea pentru civilisaţiune, şi i-a motivat a deschide şcolĭ propriĭ.

De la începutul seculului XVII, când în capul clerului rus s'a pus elevul şcólelor din Occident, anume renumitul *Ştefan Iavorsky*, academia din Mosqua s'a umplut cu profesori din învaţaţiĭ din Rusia mica, şi s'a format întocmaĭ dupe modelul academiei din Kiev, cu predominarea limbei latine asupra celei grece, şi a instrucţiunei europene-occidentale asupra cele orientale-byzantine. Acésta noue direcţiune a instrucţiunei din academia din Mosqua nu plăcea partisanilor riguroşi aĭ instrucţiunei grece, carea era până acum, şi a atras asupra învaţaţilor din Rusia mica reprimande fórte puternice din partea luĭ *Dositheŭ*, patriarh *d'Ierusalim* Patriarhul *Dositheŭ*, la anul 1886, scria ţarului, ca să nu se mai predea limba latina, şi sa nu se mai hirotonéscă în treptele ierarhice de cât *moscalĭ*, şi anume moscali originarĭ din Mosqua, caci învaţaţiĭ din Rusia mica sunt banuiţi de papism. fiind studiaţi prin şcólele din occident, pe când moscalii pastréza credinţa parinţéscă neschimbata, şi pentru multe alte mari consideraţiuni, de şi moscalii nu sunt aşa de înţelepţi, ca cei din Rusia mica, ca moscalii sunt ómeni neviclenĭ, nedoritori d'a cerceta tóte"... Aceste tóte patriarhul *Dositheŭ* le-a repetat ţarului Moscoviei din nou la aniĭ 1702 şi 1704... [2]).

Pe când *Dositheu*, patriarh *d'Irusalim*, lupta din resputerĭ contra *influinţeĭ latine*, occidentale, în *Moscovia*, în acelaşi timp lupta *curentul slavon în ţĕrile române*, vroind curentul naţional în *România* şi curentul grec în *Rusia*. El, *Dositheu*, nu ştie în destul a lauda şi încuragea pe *Şerban*-Voda, d'a traduce cărţile cultului în limba *românéscă*. [3]) El lauda pe toţi acei, cari luptau contra papismului din felurite timpuri, chiar când papii disputau cu patriarhii greci pentru Biserica Bulgaro-*Română*, mai ales p'al

[1] *Constantin Erbicénu*, *„Revista Theologică"*, Iaşĭ, 1885, No. 33, pag. 264.

[2]). И. Чистовичъ „Исторія Западно—Русской Церкви. Pet rsburg, 1884,part. 2, pag. 338—340. Patriarhul *Dositheu* banuea de neorthodox chiar pe *Ştefan Iavorsky*, mitropolit de Riazan, locoţiitor de patriarh de Mosqua (1700—1721). Cand Ştefan Iavorsky a scris, ca el este cu totul orthodox, *Dositheu* ĭ-a respuns: *„Scrii neadevĕr, că eşti partisanul Bisericei d'orient, căcĭ, odată, petrecênd la o masă, unde erau şi unii din greci, tu ai defăimat Biserica d'orien în privinţa efectuorii misterului eucharistieĭ (impărtăşirei Şi acum aflându-te in Mosqua, tu aĭ nimicit cu totul şcola grecéscă, şi te îngrijeşti numai de şcolele latine"*. De óre-ce Stefan Iavorsky era locoţiitor de patriarh, apoi *Dositheu* mult insisti, pe lângă Ţar, ca Iavorsky se nu fie înaintat patriarh, ci se ocupe acésta înalta tréptă un *moscovit neaoş*.. Petru cel mare n'a mai aprobat pe nimene patriarh, ci a înfiinţat sf. sinod administrator permanent, la anul 1721, carele exista şi acum, dar nici consiliile patriarhului *Dositheu* nu le-a luat în consideraţiune, cacĭ a înaintat la treptele ĭerarhice numaĭ aprópe pe învaţaţiĭ din Rusia mica: *Theofan Procopovici*, *Theodosiu Ianovsky*, *Gabriel Bujinsky*, iar nu moscali..

[3]). *V. A Ureche*. *„Schiţe de Istoria literaturiĭ Române"*, Bucureşti, 1885, part. 1, pag. 89—90.

7-lea ierarh independent al Bisericei bulgaro-*române, Ioan al IV-lea*, descendent din familia imperatorilor greci, pe carele 'l numeşte *Adrian*, adica cu numele, pe carele 'l-a avut înainte d'a îmbraţişa tagma monahala, şi'I însuseşte óre-carĭ compunerĭ contra latinilor. 1). Clerul resaritean—Greciĭ, Bulgarii, Sêrbii—'şĭ perdura existenţa politica a statelor lor, şi învaţau pe *românĭ* cum sa'şi pazésca p'a lor. Mai mulţi patriarhi resariteni umblau prin *ţĕrile române*, cerênd ajutor, şi tot o-data dând impuls curentului intelectual pe teren orthodox. Domnii *românĭ* facura multe daniĭ clerului d'orient, chiar zidira monastiri la muntele *Athos*. Patriarhul d'Ierusalim, *Dositheiu*, fiind în ţerile *române*, strabatu până în *Transilvania*, de unde guvernul 'l alunga inapoi în ţéra *românéscă*. 2) In monastirea *Sf. Savva* din *Iaşĭ*, era o tipografie înfiinţata la finele secolului al 17-lea. Acolo era şi o *şcólă*, un feliu de academie de ştiinţe. Acolo se ţineau mai mulţi barbaţi învaţaţĭ în limba gréca. Cea mai vechia liturghia se publica acolo, în *tipografie*, în limbele slavona şi *română*, cu bine-cuvêntarea patriarhului d'Ierusalim, sub a caruia protecţie era acea tipografie, şi se împarţi în dar pe la tóte bisericile, dupe cum se probéza din chiar titlul ei. 3). Cei patru patriarhi d'Orient, d'o parte spre a implora ajutor de la *românĭ*, iar d'alta d'a pazi orthodoxia în ţĕrile *române*, ameninţata de propagandele eterodoxe, se aflau fórte des prin *România*, câte unul, sau duoi, iar la anul 1693, la înmormêntarea principelui *Constantin Cantemir*, în *Iaşi*, se aflau toţĭ *patru patriarhiĭ*. Patriarhii d'Ierusalim: *Partheniu, Dositheiŭ, Chrysanth* au lasat urme de adeveraţi scutitorĭ şi îngrijitori ai Bisericei. 4).

Aşa dar, renumitul *Dositheu*, patriarh d'Ierusalim, a contribuit fórte mult la apararea orthodoxiei atât în orientul orthodox, cât şi în Rusia şi ţerile *române*, în aceste din urma (Rusia, *România*) susţinênd puternic instrucţiunea, ca unic scop d'a apara orthodoxia de papişti, calvinişti, cari atunci ameninţau, prin propagandele lor, orthodoxia. Daca patriarhul *Dositheu* banuea pe fraţii Lichudi, pe Stefan Iavorsky chiar, d'a simpatisa papismului, apoi acésta el o facea din prea mare *zel* pentru orthodoxie. 5).

Chrysanth patriarhul d'Ierusalim, este unul din cei mai însemnaţi prelaţi ai Bisericei orthodoxe d'orient, şi om de ştiinţa.

La anul 1691, April 29, Dositheu, patriarh d'Ierusalim, scrie fraţilor Lichudi, din *Valahia*, prin nepotul seu, arhimandritul *Chry-*

1). *Filaret Scriban*, episcop de Stavropol. „*Istoria bisericéscă a Românilor*", Iaşi, 1871, pag. 42.

2). *Idem*. Opul citat, pag. 98

3). *Idem*. Opul citat, pag. 100—101

4). *Idem*. Opul citat, pag. 104.

5). Numaĭ singur Dumnedeu este perfect, ĭar omul numaĭ *tinde*, *aspiră* la un grad óre-care de perfecţiune, d'acea nicĭ nu exista om fara defect. Insă, comparand tóte faptele lui *Dositheu*, patriarh d'Ierusalim, în legatura cu alţi contemporanĭ aĭ luĭ, cu epoca luĭ, apoĭ constatăm, că el era unul din ceĭ maĭ renumiţĭ barbaţi aĭ timpuluĭ seu, care prelat cu drept cuvênt se póte numi o *ilustraţiune* a Bisericeĭ orthodoxe şi a ştiinţeĭ, pentru carĭ el era luptator neobosit din tinereţele sale pâna la mórte. D'acea póte fi numit *vrednic lucrător al vieĭ Domnului*.

santh, lăudând nobleţa origineĭ şi activitatea neobosită a fraţilor Lichuḑı pentru rĕspândirea instrucţiunei în Moscovia, şi, ca conclusiune, 'ı rógă pe fraţiı Lichuḑı sa-ı ajute luı Chrysanth, dacă el, *Chrysanth*, va cere ceva în folosul sf. Mormênt. In Noembre *Chrysanth* a sosit la Mosqua, şi a remas fórte nemulţumit de primirea, facuta luı de fraţiı Lichuḑı. El s'a plâns contra lor patriarhuluı de Mosqua, şi, întorcêndu-se în *Moldavia*, unde se afla atuncı patriarhul Dositheu, s'a exprimat în termeniı ceĭ maı nefavorabilı pentru profesoriĭ din Mosqua, fraţiı Lichuḑı. Patriarhul, nemulţumit la culme, a trimes la Mosqua treı scrisorı, câte una ţaruluı, patriarhuluĭ şi Lichuḑilor. Ultimilor el le scria deja nu în acel ton, ca 2 anĭ în urma ci le făcea aspre observaţiunĭ pentru neprimirea luĭ *Chrysanth*, pentru participarea lor în afacerea episcopuluı grec Acaciu, catherisit, carele „în Viena a marturisit cardinaluluı, ca se va reîntórce la papism, venind la Roma", în fine, patriarhul 'ı amenința pe Lichuḑı cu excomunicarea de la Biserica orthodoxă... In scrisorile catra ţar şi patriarhul din Mosqua, patriarhul Dositheu aduce contra Lichuḑilor fórte grave acusaţiunı, şi d'aci se póte videa, ca *Chrysanth*, a spus luı Dositheu tot, ce a auḑit în Mosqua despre Lichuḑı, bine înţeles de la inimiciĭ Lichuḑilor. [1].

Scrisorile luı Dositheu contra Lichuḑilor au avut efect, cu atât maı mult, ca protectoriı Lichuḑilor anume regenta *Sofia*, [2]) sora ţarilor, şi principele V. V. *Golitzin*, [3]) nu maı aveau nicĭ o putere, prima fiind închisa în monastire, calugarită forţat cu numele de Susana, ıar ultimul trimes în exil. Dupe mórtea luĭ Ioakim a fost în Mosqua patriarh Adrian, fost mitropolit de Cazan. Noul patriarh de Mosqua, probabil, înca în Mosqua a primit reclamaţiunile luı *Chrysanth*, cu carele a vorbit în persóna, dându-ĭ ajutor, fiind fórte dispus catre el. Primind scrisórea luı Dositheu, noul patriarh Adrian era pus într'o posiţiune cam neplacuta, de óre-ce ştia, ca Lichuḑiı sunt inocenţı, dar, cu tóte aceste, spre a îndeplini cererea luı Dositheu, ı-a departat din funcţiunı pe Lichuḑı, lasându-ı numaı la tipografie, unde fraţiı Lichuḑı au început a preda, pentru doritorı, limba italiana... In scrisórea sa catre Adrian, *Chrysanth* singur 'şı propune a aduce la Mosqua alţı profesorı în locul Lichuḑilor (20 maiu, 1694), cu tóte ca Lichuḑiı atuncı înca nu erau departaţı din Academia de Mosqua. In acel timp la Mosqua vroıau sa tiparésca abecedarele grece şi latine, şi *Chrysanth* propunea patriarhuluĭ p'un *tipograf*, carele sa póta fi

[1]). С. К. Смирновъ. „Исторія Московской славяно-Греко-Латинской Академіи", Mosqua, 185., pag. 32—34.

[2]). *Sofia* este un personagiu fórte interesant dupĕ sórtĕ: despre Sofia s'a scris de mulţĭ autorĭ, s'a compus chiar un roman de *Ivan Vîjigin*, intitulat *„monahul taınic"*, tradus şi în limba *română*, tractând despre rescóla *streliţilor* (arcaşilor), sustinatorilor Sofieĭ regente.

[3]. V. V Golitzin era „mecenatul" Mosqueĭ pe timpul sĕu, a luat parte şi la luptele ruşilor contra tatarilor din Crimea, şi turcilor sub Azov, acésta familie şi acum ocupă cele maĭ înalte funcţiunĭ în marele imperiu de nord. In timpul principeluĭ V. V. *Golitzin*, fost ministru de Culte al Rusieĭ, s'a *tradus biblia în româneşte* la Petersburg, la anul 1819, de arhimandritul *Varlaam Cuza*. Despre familia *Golitzin* a să videa *„Almanach de Gotha"*, 1889, pag. 923—935.

şi profesor. *Nicolae Spătaru (Milescu)* mĭ-a scris, că abecedarele grece şi latine sunt gata... Şi este necesitate de tipograf pentru cărţĭ, căcı este o mare ostenélă cu ele; d'acea sa bine-voéscă Sanctitatea Vóstră a'mĭ trimete o scrisóre, şi dupĕ acea scrisóre vi să va trimete fară întărḑiere un om experient şi destul de cunoscĕtor întru tóte şi perfect în ştiinţe, şi până când cărţile sĕ vor îndrepta şi imprima, acel om póte cu înlesnire sa fie şi primul învăţacel, şi a cunóşte şi filosofia, şi va fi un om într'un timp şi cu un salar, şi carţile sĕ vor îndrepta, şi elevii vor fi perfecţĭ în ştiinţe, şi pe viitor se nu maĭ cereţĭ nimic de la streinĭ. Iar până când va veni de la noĭ aseminea om, póte se înveţe pe ultimiĭ elevĭ (adică, carĭ întră din noŭ) Nicolae (Semenov) şi Theodor (Policarpov) până la filosofie." Scrisórea este trimésă din Baturin. Tot din scrisórea lui *Chrysanth*, de la 24 Octombre, acelaşı an să vede, că Lichuḑiĭ deja nu maĭ servéu în Academie: „O, daca aceştı blestemaţı lupĭ (λύλοι—Lichuḑiı) ar eşi, ca sa scape şcóla de dênşiĭ, ca să nu maĭ fie, ca sa nu maı între în şcólă, cacı rĕul tot-d'a-una este reu, şi nu va eşi bine din el! Şi înca ve rog, ca şcóla sa nu fie pustia, ci sub numiţiĭ elevĭ sa dea lecţiunı, dupĕ cât şi singurĭ au învaţat. Şi servul vostru Nicolae este dispus sa administreze aseminea lucru. Se dea Dumneḑeu, ca sa înveţe şi alţiı atâta, cât ştie el. Şi dacă despre alţĭ profesorı ve îndoiţı, apoı bine-voiţĭ a întreba pe *Nicolae Spătaru*, ca om învaţat şi just"... [1]).

(Va urma).

George P. Samureanu.

---

[1]). С. К. Смирновъ. „Исторія Московской Славано-Греко-Латинской Академіи", Mosqua, 1855, pag. 36—37.